AİLE, ÇALIŞMA VE SOSYAL HİZMETLER BAKANLIĞI'NA BAĞLI KURULUŞLARDA KALAN ÇOCUKLARIN ÖFKE İFADE TARZLARI İLE KURULUŞLARDA ÇALIŞANLARIN TÜKENMİŞLİKLERİ ARASINDAKİ İLİŞKİNİN İNCELENMESİ

Kübra Bulut
161104118
Orcid: 0000-0002-3921-4642

YÜKSEK LİSANS TEZİ
Psikoloji Anabilim Dalı
Psikoloji (Opsiyon: Gelişim Psikolojisi) Yüksek Lisans Programı
Danışman: Prof. Dr. Arzu Yükselen

İstanbul
T.C. Maltepe Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Aralık, 2019

JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI

KÜBRA BULUT'ın "Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı'na bağlı kuruluşlarda kalan çocukların öfke ifade tarzları ile kuruluşlarda çalışanların tükenmişlik düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi" başlıklı tezi 25.12.2019 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından değerlendirilerek "Maltepe Üniversitesi Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Yönetmeliği" nin ilgili maddeleri uyarınca Psikoloji Anabilim Dalı Yüksek Lisans/Doktora tezi oy birliğiyle/oy çokluğuyla, başarılı/başarısız olarak kabul edilmiştir.

	Unvanı. Adı ve Soyadı	İmza
Üye (Tez Danışmanı)	Prof.Dr. Arzu YÜKSELEN (Danışman) Medipol Üniversitesi	.....
Üye	Prof.Dr. Nermin ÇELEN Maltepe Üniversitesi	.....
Üye	Dr.Öğr.Üyesi Seda ERZİ Maltepe Üniversitesi	.....

Prof. Dr. Ahu TUNÇEL ÖNKAL
Enstitü Müdürü

maltepe üniversitesi	ETİK İLKE VE KURALLARA UYUM BEYANI	Doküman No	FR-178
		İlk Yayın Tarihi	01.03.2018
		Revizyon Tarihi	
		Revizyon No	00
		Sayfa	1/1

Revizyon Takip Tablosu

REVİZYON NO	TARİH	AÇIKLAMA
00	01.03.2018	İlk yayın.

ETİK İLKE VE KURALLARA UYUM BEYANI

25/12/2019

Bu tezin bana ait, özgün bir çalışma olduğunu; çalışmamın hazırlık, veri toplama, analiz ve bilgilerin sunumu olmak üzere tüm aşamalarından bilimsel etik ilke ve kurallara uygun davrandığımı; bu çalışma kapsamında elde edilmeyen tüm veri ve bilgiler için kaynak gösterdiğimi ve bu kaynaklara kaynakçada yer verdiğimi; çalışmanın Maltepe Üniversitesinde kullanılan "bilimsel intihal tespit programı" ile tarandığını ve öngörülen standartları karşıladığını beyan ederim.

Herhangi bir zamanda, çalışmamla ilgili yaptığım bu beyana aykırı bir durumun saptanması durumunda, ortaya çıkacak tüm ahlaki ve hukuki sonuçlara razı olduğumu bildiririm.

Kübra BULUT

Hazırlayan	Kalite Koordinatörü	Kurumsal Yetkili
İlgili Birim	Dr. Öğr. Üyesi Şafak GÜNDÜZ	Prof. Dr. Belma AKŞİT

(Doküman No: FR-178; Yayın Tarihi: 01.03.2018; Revizyon Tarihi: ; Revizyon No:00)

TEŞEKKÜR

Tez çalışmam boyunca desteğini, bilgi ve ilgisini esirgemeyen tez danışmanım Prof. Dr. Arzu Yükselen'e, veri toplama aşamasında yardımcı olan ve manevi destekte bulunan Küçükyalı Çes ve Yakacık Çes çalışanları ile çocuklarına, hayatım boyunca her zaman yanımda olan ve destekleyen, motive eden canım aileme,

Teşekkürler.

Kübra Bulut

Aralık, 2019

ÖZ

AİLE, ÇALIŞMA VE SOSYAL HİZMETLER BAKANLIĞI'NA BAĞLI KURULUŞLARDA KALAN ÇOCUKLARIN ÖFKE İFADE TARZLARI İLE KURULUŞLARDA ÇALIŞANLARIN TÜKENMİŞLİKLERİ ARASINDAKİ İLİŞKİNİN İNCELENMESİ

Kübra Bulut
Yüksek Lisans Tezi
Psikoloji Anabilim Dalı
Psikoloji (Opsiyon: Gelişim Psikolojisi) Yüksek Lisans Programı
Danışman: Prof. Dr. Arzu Yükselen
Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2019

Bu araştırmanın amacı Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı'na bağlı kuruluşlarda kalan çocukların sürekli öfke ve öfke ifade tarzları ile kuruluşlarda çalışanların tükenmişliklerini incelemektir. Araştırmanın örneklemini kuruluş bakımında bulunan 75 çocuk ile aynı kuruluşlarda çalışan 75 personel oluşturmaktadır. Araştırma kapsamında çocuklara Sürekli Öfke Ve Öfke İfade Tarzı Ölçeği (SÖÖTÖ) ile araştırmacı tarafından oluşturulan Kişisel Bilgi Formu, çalışanlara Maslach Tükenmişlik Ölçeği ile yine araştırmacı tarafından oluşturulan Kişisel Bilgi Formu uygulanmıştır. Öfke, öfke ifade tarzı ve tükenmişlik üzerindeki etkilere ilişkin bulgular t-testi, varyans analizi (ANOVA), Welch testi ve Tukey HSD çoklu karşılaştırma (post-hoc) testi ile tespit edilmiştir. Test puanları arasındaki ilişkilerde ise Pearson korelasyon analizi kullanılmıştır.

Yapılan analizler sonucunda çocukların sürekli öfke puanları ile yaş, korunma altında bulunma süresi, psikiyatrik takip durumu, ailenin psikiyatrik/zihinsel yetersizlik tanı durumu değişkenleri arasında anlamlı farklılık olduğu bulunmuştur. Çalışanların tükenmişlik alt boyutlarından elde edilen sonuçlarda duygusal tükenmişlik ve duyarsızlaşma düzeylerinin düşük, kişisel başarısızlık düzeyinin yüksek olduğu, demografik özelliklerden çalışma alanı ile tükenmişlik düzeyi arasında anlamlı farklılık olduğu saptanmıştır. Çocukların sürekli öfke ve öfke ifade tarzları ile çalışanların tükenmişlik düzeyleri arasında anlamlı farklılık olmadığı görülmüştür.

Anahtar Sözcükler: Sürekli Öfke, Öfke İfade Tarzı, Tükenmişlik.

ABSTRACT

THE EXAMİNATİON OF THE RELATİON BETWEEN THE ANGER EXPRESSİON STYLES OF THE CHİLDREN WHO STAY AT INSTİTUTİONS WHİCH ARE LİNKED TO THE MİNİSTRY OF FAMİLY, LABOR AND SOCİAL SERVİCES AND BURNOUT OF EMPLOYEES

Kübra Bulut
Master Thesis
Department of Psychology
Psychology (Option: Devolopment Psychology) Programme
Advisor: Prof. Dr. Arzu Yükselen
Maltepe University Graduate School of Social Sciences, 2019

The objective of this study is to investigate the burnout of employees with the constant anger and anger expression of the children who stays in the boards affiliated with the Ministry of Family, Labour and Social Services. The sampling of the research contitutes 75 children staying in board of the ministry and 75 employees working in the same organization. In the scope of the research, the personel information form created by the researcher and Continuous Anger and Anger Expression Style Scale (SÖÖTÖ) were applied to children and Maslach Burnuot Scale and the personel information form created by the researher were applied to employees. The findings related to effects on anger, anger expression style and burnout are determined with t-test, analysis of variance (ANOVA), Welch test and Turkey HSD multiple comparison (post-hoc) test. Pearson correlation analysis is used for the relations between the test points.

As the result of the conducted analyses, it is found that there is a meaningful difference between the permanent anger points of the children and their age, period of being under protection, psychiatric /mental inadequacy diagnosis status of the family. In the results which are obtained from the burnout of the employees subdimension, it is found that emotional burnout and desensitization levels are low and personal failure levels are high, and that there is meaningful difference between working areas amongst the demographical properties and burnout level. It is seen that there is no meaningful difference between the permanent anger and anger expression styles of the children and the burnout levels of the employees.

Keywords: Constant Anger, Anger Expression, Burnout.

İÇİNDEKİLER

JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI ii
ETİK İLKE VE KURALLARA UYUM BEYANI iii
TEŞEKKÜR iv
ÖZ v
ABSTRACT vi
İÇİNDEKİLER vii
TABLOLAR LİSTESİ ix
ŞEKİLLER LİSTESİ x
KISALTMALAR xi
ÖZGEÇMİŞ xii
BÖLÜM 1. GİRİŞ 1
1.1. Öfke 2
1.1.1. Öfkenin Nedenleri 2
1.1.2. Öfkenin Boyutları 3
1.1.3. Öfke İfade Tarzları 4
1.1.4. Ön Ergenlik Ve Ergenlik Dönemi İle Öfke 5
1.1.5. Öfke İle İlgili Yapılan Araştırmalar 7
1.2. Tükenmişlik 10
1.2.1. Duygusal Tükenme 11
1.2.2. Duyarsızlaşma 12
1.2.3. Kişisel Başarısızlık 12
1.2.4. Tükenmişlik İle İlgili Yapılan Araştırmalar 13
1.3. Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı ve Çocuk Hizmetlerine Bağlı Kuruluşlar 16
1.3.1. Çocuğun Aile Yanında Korunması 16
1.3.2. Çocuğun Kurum Bakımında Korunması 17
1.3.3. Çocuğun Koruma Altına Alınma Nedenleri 18
1.4. Araştımanın Amacı 19
1.5. Araştımanın Hipotezleri 19
1.6. Araştırmanın Önemi 20
1.7. Sınırlılıklar 22
1.8. Varsayımlar 22
BÖLÜM 2. YÖNTEM 23
2.1. Araştıma Modeli 23
2.2. Evren Ve Örneklem 23
2.3. Veriler Ve Toplanması 27
2.4. Veri Toplama Araçları 28
2.4.1. Kişisel Bilgi Formları 28
2.4.2. Sürekli Öfke Ve Öfke İfade Tarzı Ölçeği (SÖÖTÖ) 28
2.4.3. Maslach Tükenmişlik Ölçeği (MTÖ) 29
2.5. Verilerin Çözümlenmesi 31
BÖLÜM 3. BULGULAR VE YORUMLAR 32
3.1. Bulgular 32
3.1.1. Öfke Ve Tükenmişliğe İlişkin Bulgular 32
3.1.2. Öfke Ve Öfke İfade Tarzı Üzerindeki Etkilere İlişkin Bulgular 33
3.1.3. Tükenmişlik Üzerindeki Etkilere İlişkin Bulgular 44
3.1.4. Öfke, Öfke İfade Tarzı Ve Tükenmişlik Arasındaki İlişkiler 49

3.2. Yorumlar 53
BÖLÜM 4. SONUÇ VE ÖNERİLER 60
EK'LER 62
KAYNAKÇA 69

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 1: Araştırmaya Katılan Çocuklara İlişkin Tanıtıcı Bulgular 24
Tablo 1: Devamı. Araştırmaya Katılan Çocuklara İlişkin Tanıtıcı Bulgular..... 25
Tablo 2: Araştırmaya Katılan Personele İlişkin Tanıtıcı Bulgular 26
Tablo 3: Sürekli Öfke Ve Öfke İfade Tarzı Ölçeği'nin (Söötö) Yapısı..... 29
Tablo 4: Maslach Tükenmişlik Ölçeği (Mtö) Yapısı..... 30
Tablo 5: Maslach Tükenmişlik Ölçeği Puanlarının Yorumlanması 30
Tablo 6: Sürekli Öfke Ve Öfke İfade Tarzı Ölçeği Bulguları 32
Tablo 7: Maslach Tükenmişlik Ölçeği Bulguları 33
Tablo 8: Yaşın Öfke Ve Öfke İfade Tarzı Üzerindeki Etkisi 34
Tablo 9: Yaşın Sürekli Öfke Üzerindeki Etkisine İlişkin Çoklu Karşılaştırma Bulguları 34
Tablo 10: Korunma/Bakım Altında Olma Süresinin Öfke Ve Öfke İfade Tarzı Üzerindeki Etkisi 35
Tablo 11: Korunma/Bakım Altında Olma Süresinin Sürekli Öfke Üzerindeki Etkisine İlişkin Çoklu Karşılaştırma Bulguları..... 36
Tablo 12: Korunma/Bakım Altına Alınma Nedeninin Öfke Ve Öfke İfade Tarzı Üzerindeki Etkisi 37
Tablo 13: Sağlık Kurulu/Engel Raporu Tanısının Öfke Ve Öfke İfade Tarzı Üzerindeki Etkisi..... 38
Tablo 14: Psikiyatrik Takip Durumunun Öfke Ve Öfke İfade Tarzı Üzerindeki Etkisi39
Tablo 15: Kurumda Ziyaret Durumunun Öfke Ve Öfke İfade Tarzı Üzerindeki Etkisi40
Tablo 16: Yatılı İzinli Gitme Durumunun Öfke Ve Öfke İfade Tarzı Üzerindeki Etkisi 41
Tablo 17: Ailede Madde Kullanım Durumunun Öfke Ve Öfke İfade Tarzı Üzerindeki Etkisi..... 42
Tablo 18: Ailede Psikiyatrik/Zihinsel Yetersizlik Tanısının Öfke Ve Öfke İfade Tarzı Üzerindeki Etkisi 43
Tablo 19: Ailede Psikiyatrik/Zihinsel Yetersizlik Tanısının Sürekli Öfke Üzerindeki Etkisine İlişkin Çoklu Karşılaştırma Bulguları..... 43
Tablo 20: Cinsiyetin Tükenmişlik Üzerindeki Etkisi 44
Tablo 21: Yaşın Tükenmişlik Üzerindeki Etkisi 45
Tablo 22: Eğitim Durumunun Tükenmişlik Üzerindeki Etkisi 46
Tablo 23: Çalışma Alanının Tükenmişlik Üzerindeki Etkisi..... 47
Tablo 24: Çalışma Alanının Duygusal Tükenme Üzerindeki Etkisine İlişkin Çoklu Karşılaştırma Bulguları..... 47
Tablo 25: Çalışma Süresinin Tükenmişlik Üzerindeki Etkisi 48
Tablo 26: Gelir Düzeyinin Tükenmişlik Üzerindeki Etkisi..... 49
Tablo 27: Öfke, Öfke İfade Tarzı Ve Tükenmişlik Arasındaki Korelasyon Bulguları50

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1: Sürekli Öfke Ve Tükenmişlik Arasındaki İlişki 51
Şekil 2: Öfke İçe Vurumu Ve Tükenmişlik Arasındaki İlişki 51
Şekil 3: Öfke Dışa Vurumu Ve Tükenmişlik Arasındaki İlişki 52
Şekil 4: Öfke Kontrolü Ve Tükenmişlik Arasındaki İlişki 53

KISALTMALAR

AÇSHB :Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı

ASPB :Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı

ÇES :Çocuk Evleri Sitesi

MTÖ :Maslach Tükenmişlik Ölçeği

SHÇEK :Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu

SÖÖTÖ :Sürekli Öfke ve Öfke İfade Tarzı Ölçeği

ÖZGEÇMİŞ

Kübra Bulut

Eğitim

Derece	Yıl	Üniversite, Enstitü, Anabilim Dalı
Y.Ls.	2019	Maltepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Psikoloji Anabilim Dalı
Ls.	2011	Hacettepe Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi Çocuk Gelişimi Bölümü
Lise	2005	Kocatepe Mimar Kemal Lisesi

İş/İstihdam

Yıl	Görev
2011-2012	Çocuk Gelişimci/İnciser Özel Eğitim Merkezi
2012-2014	Çocuk Gelişimci/Binsu Özel Eğitim Merkezi
2014-2020	Çocuk Gelişimci/Aile Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı

Kişisel Bilgiler

Doğum Yeri ve Yılı: Of/20.09.1988

e-posta: kubrablt@windowslive.com

BÖLÜM 1. GİRİŞ

İş sahibi olmak, çalışma hayatında aktif rol almak bireyler için önemlidir. Çalışmak, insanların psikolojik ve sosyo-ekonomik ihtiyaçlarını gidermesini ve hayatlarını idame ettirmesini sağlamaktadır. İnsanlar çalışma hayatında ekonomik değerin oluşmasını sağlayarak elde ettikleri gelir ile kendileri ve çevresindeki insanların gereksinimlerini karşılarlar. Buna ek olarak, insanların toplumdaki yerinin belirlenmesi, topluma fayda sağladığını hissetmesi, diğer insanlarla iletişime geçmesine olanak vermesi gibi sosyal işlevleri; çalışma hayatında olarak üretime katkı sağlamanın verdiği gurur, başarılı olma hissi, aktif katılımın heyecanı, çalışma hayatını sevme ve toplumda anlamlı bir işlevde bulunma gibi psikolojik yönleri de vardır. Kişilerin sahip oldukları mesleğin ve işin kendileri için ne ifade ettiği, çalışma hayatındaki olumlu veya olumsuz deneyimler, kişilerin doyumunu etkileyebilir. Çalışma hayatından elde edilen iş doyumunun tükenmişlik üzerinde etki sahibi olduğu söylenebilir (Yıldırım, 2007).

Kişiler ile aile ve toplum düzenini sağlamak, huzuru artırmak amacıyla dezavantajlı gruplar dahil olmak üzere toplumun tamamını kapsayan sosyal politikalar üretmek, uygulamada bulunmak ve izlemek misyonuna sahip olan Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı (AÇSHB) engelli ve yaşlılardan, kadın ve çocuklara birçok gruba hizmet etmektedir. Hizmet alanı göz önünde bulundurulduğunda bakanlığa bağlı kuruluşlarda çalışanların tükenmişlik düzeyleri üstünde birçok değişkenin etkili olduğu düşünülebilir.

Öfke doğal, evrensel ve doğru ifade edildiğinde yapıcı ve bireylerarası ilişkileri düzenleyen bir histir. Fakat öfke kontrol edilemediğinde oldukça yıpratıcı hatta tahrip edici ve saldırganca bir tutuma dönüşebilme imkânına sahiptir. Öfke bastırıldığında ve sağlıklı şekilde ifade edilemediğinde, ciddi problemlere yol açabilir. Öfkenin sağlıklı yaşanması ve yönetilebilmesi için kabul edilmesi, nedenleri ve biçimlerinin anlaşılarak ortaya çıkarılması ve saldırganlığa dönüşmeden kontrolünün sağlanması gereklidir (Soykan, 2003). Öfke iyi yönetildiğinde bireyin psikososyal gelişimi, insan ilişkilerini ve bireyin mutluluğunu pozitif yönde etkilemekte; iyi yönetilemediğinde ise bireyin kendisi, ailesi, çalıştığı işyeri ve toplum için olumsuz etkiler ortaya çıkabilmektedir. (Özmen ve ark., 2016).

Kamuda hizmet veren bireyler, içerisinde çalışmakta oldukları ortamlarda bir yandan hizmet üretirken diğer yandan da ortamdan ve çalışılan gruplardan kaynaklanarak tükenmişlik yaşayabilirler. Bu nedenle araştırmanın sorunsalı "Aile Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı'na bağlı çocuk evleri sitesinde kalan çocukların sürekli öfke ve öfke ifade tarzları ile çalışanların tükenmişlik düzeyleri arasında nasıl bir ilişki vardır?" şeklinde belirlenmiştir.

1.1. ÖFKE

Spielberger ve arkadaşları (1991) öfkeyi tanımlamada "sinirlilik" veya "kızgınlık" durumundan, şiddetli "hiddet" haline doğru ilerleyen duygusal durum ifadelerini kullanırken, diğer yandan da öfke duygusunu "süreklilik" ve "durumsallık" kavramları ile açıklamaktadır. Buna göre durumsal öfke ise amaca yönelik eylemin engellenmesi halinde ya da haksızlığa uğranılması durumunda bireyin hangi derecede kızgınlık, sinirlilik, gerginlik yaşadığını belirten duygu durumu olarak tanımlanabilir (Akt. Saçar, 2007).

Sürekli öfke, hedefe yönelen davranışın engellenme veya haksızlık olarak düşünülmesi halinde yoğun gerginlik, kızgınlık, sinirlilik, hiddet gibi duyguların ne sıklıkta yaşanmakta olduğunu gösteren kavrama denir. Öfke ifade tarzı ise bireyde yaşanılan öfkenin ne şekilde ifade edildiği, içte mi tutulduğu dışa mı yansıtıldığı ya da kontrol mü edildiğini ifade etmektedir. Öfkeyi içte tutma, bireyin hissettiği öfkenin bastırılarak engellenmesi olarak tanımlanırken, öfkeyi dışa vurma, bireyin hissettiği öfke duygusunu bastırmayarak dışa yansıtması şeklinde açıklanmaktadır. Öfke kontrolü, yaşanan öfke duygusunun, mantığa bürünme, bastırma ve inkâr vb. savunma mekanizmalarıyla kontrol edilmesidir (Özer, 1994).

1.1.1. ÖFKENİN NEDENLERİ

Öfke doğru ifade edildiğinde, sağlıklı ve olağan bir duygudur. Fakat kontrolü sağlanamadığında yıkıcı hale dönüştüğünde tamamen yaşam kalitemizde problemlere yol açabilmektedir. Genellikle bireysel ve toplumsal sorunların başında öfke yer almaktadır. Öfkeye neden olan sebepler içinde: engellenme, haksızlık, fiziksel

yaralanmalar, taciz yaşanması, hayal kırıklıkları ve tehdit durumu gösterilebilmektedir (Karataş, 2008: 279).

Averill'e (1983) göre bireylerin kışkırtması öfkenin nedeni olarak gösterilebilir. Öfkenin diğer nedenleri ise, kişiyi rahatsız eden uyarıcı, memnun olmama hali, kişisel alana, haklara, toplumsal normlara müdahale edilmesi olarak gösterilebilir (Akt. Alkış, 2016).

Duygusal sorunların temelinde, öfkeye neden olan faktörler arasında, insanların kişisel talepleri ve eylemlerinin engellenmesinin olduğu düşünülebilir (Özer, 1994). Engellenme, bireyin herhangi bir amacına ulaşmasına müdahale edilmesi, durdurulması ya da bunun ertelenmesi durumudur. Birey böyle bir durumda olumsuz düşünme eğilimine girebilir ve öfkelenebilir. Kişilerin fiziksel engellerle karşılaşması, ihtiyaç duyduğu kaynaklara ulaşamaması, yasal ve sosyal kurallar gibi bir çok faktör öfkenin nedenleri arasında gösterilebilir (Alkış, 2016).

1.1.2. ÖFKENİN BOYUTLARI

Öfkenin boyutları ile ilgili yapılan çalışmalar, öfkenin fizyolojik, bilişsel, algısal ve davranışsal değişkenlerden oluştuğunu ortaya koymuştur. Öfkeyi tanımlarken birçok araştırmacı da bu bileşenleri göz önünde bulundurmaktadır. Öfkenin duygusal boyutu; kışkırtıcı olaylara karşı verilen duygusal tepkilerin şiddetidir. Davranışsal boyut; olumlu ya da tahrip edici olabilen başa çıkma mekanizmaları olarak tanımlanabilir. Bilişsel boyut, olumsuz düşünceleri veya düşmanlığı yansıtabilir. Fiziksel boyut ise kişinin öfke uyandıran bir durumda bedeninde ortaya çıkan fiziksel ve fizyolojik değişimlerle ilgilidir (Zorlu, 2017).

Öfkeli bireyde meydana gelen fiziksel değişimlere bakılacak olunursa bunlar, nabız atımının ve kalp atışlarının artması, kaslarda gerginlik hissi, ağızda kuruluk, midede kasılma durumu, nefes darlığı yaşama, boğulma hissi, uyuşma ve karıncalanma durumları, yoğun sıcaklık hissi odaklanmada zorluk yaşama şeklinde sıralanabilir. Dışarıdan gözlemlenebilen belirtiler ise kaşları çatma, yüzün kızarması ya da solgunlaşması, dişleri gıcırdatma, dudakları büzme, bakışları dikleştirme, yumrukları sıkma, kol ve bacaklarda gerilme ile belirgin duruşu değiştirme, titreme, göz, yanak vb. seğirme, seste titreme ve ağlamaklı olmadır (Yılmaz,2004).

Öfkenin bilişsel ve duygusal boyutu daha çok kişinin zihninde ve duygularında yaşadığı farklılıklarla ve kişilerin duygu-düşünceleriyle ilgilidir. Öfkenin bilişsel (akılcı olmayan inançlar, otomatik düşünceler) ve algısal (öfkeyi öznel fark etme, öfke duygularını etiketleme) yönü bu boyut ile ilgilidir. Kişiler, karşılaştıkları olaylara tepki verirken, olaydan çok olayın kendi zihnindeki karşılığına, düşüncelerine göre tepki vermektedir. Kişilerin doğumu itibariyle yaşamış oldukları çevre, toplumsal deneyimleri, genetik yapısı, gelenek ve görenekleri, dini inancı düşünce yapısını ve dolayısıyla öfkesini, öfke ifade biçimi etkilemektedir. (Özer, 2005).

Öfkenin davranışsal yönü öfkenin ortaya çıkmasına neden olan, kişiyi kışkırtan durumlara verilen tepkilerden oluşmaktadır. Öfke yaşantısı sırasında ortaya koyulan davranışsal tepkiler, kişilerin zihinsel olarak olayları anlamlandırma şekillerine, deneyimledikleri öfkenin şiddetine, kendi davranış alışkanlıklarına göre çeşitlilik göstermektedir. İnsanların çoğuna göre öfke, ifade edilmesi zor bir duygudur. Bu nedenle öfkeyi bastırmayı ya da inkar etmeyi tercih etmektedirler. Öfkenin bastırılması yani ifade edilmemesi kişilerin ilişkilerinde sorunlar yaşamasına; içlerinde kırgınlık, sinirlilik, gücenmişlik, kin beslemelerine sebep olabilmektedir. Öfke ifade edilmediğinde sanıldığı gibi ortadan kalkmaz. Öfke bastırıldıkça tam tersine harekete geçen, artan bir duygu durumudur. Bastırılan, dışa vurulmayan ancak içte var olmayı sürdüren öfke zamanla düşmanlık olarak ortaya çıkabilir ve beklenmedik bir anda kontrolsüz olarak ve abartılı bir biçimde öfkenin ifade edilmesine neden olabilir (Aydınlı, 2014)

1.1.3. ÖFKE İFADE TARZLARI

Öfke bireylerde en sık karşılaşılan gündelik duygulardan biridir. Öfkenin ifade ediliş tarzı ise bireyler arası farklılık göstermektedir. Öfke aynı zamanda bir şekilde başa çıkılması gereken bir duygusal durumu da temsil etmektedir.

Spielberger (1988)'e göre; öfke içten ve dıştan ifade edilebilir. Spielberger (1985)'e göre öfkenin içsel ifade edilmesi, öfke duygusu deneyimlendiğinde ancak ifade edilmediğinde ortaya çıkar ve de bireyin öfkesini bastırdığına işaret eder. Öfkenin içsel olarak ifade edildiğinin göstergeleri; bir şeyleri içinde tutmak, kin tutmak, öfkesini gizlemek şeklindedir. Tam tersi şekilde öfkenin dışsal ifade edilmesi; bireyin öfkeli hissettiğinde bunu fiziksel ya da sözel olarak yanıtlama eğilimini ifade eder. Öfkenin

dışsal olarak ifade edilmesinin örnekleri ise; kapıları çarpma, hoş olmayan şeyler söyleme, diğerlerini azarlama şeklindedir. Öfke duygusunu içlerinde tutan bireyler sözel ve yüz ifadelerini gizleme eğiliminde iken tersine, öfke duygularını dışsal olarak ifade eden bireyler öfkenin tipik yüz ifadelerini gösterme eğilimindedir (Akt. Acar, 2015).

Spielberger (1988) öfkeyi, durumsal ve sürekli öfke olarak da iki kategoride incelemiştir. Durumsal öfke, kişinin belirli bir amaca yönelik yaptığı eylemlerin engellenmesi durumunda ne şiddette gerginlik, sinirlilik, kızgınlık, hiddet yaşadığını açıklayan bir kavramdır. Sürekli öfke ise durumsal öfkenin ne sıklıkla yaşandığını ifade eder (Akt. Özer, 1994).

Kontrol edilemeyen öfke hem çevre hem de insana zarar vermektedir. İnsanın yaşamını devam ettirebilmesi için oldukça gerekli bir olgu olan öfke, bu işlevselliği yanında yaratabileceği zarardan ötürü yönetilmesi gereken de bir duygudur. Öfke, açık bir şekilde, doğrudan gözlemlenebildiği gibi aksi de mümkündür. Sözel ve davranışsal ifadeler karşı tarafa zarar verme potansiyeli taşır. Bu zararın önlenmesi adına farkındalığın ve telkinin olması gereklidir (Soykan, 2003).

Öfke içe atılsa da dışa yöneltilse de doğru şekilde ifade edilmediğinde ve boşaltılmadığında bireye olumsuz etkileri mevcuttur. Yapıcı olmayan, kişilere zarar veren, telafisi olmayan ve ceza gerektiren davranışların kaynağı olabilen öfkenin kontrol edilmesi gerekmektedir. Öfke, insan ilişkilerinde önemli yer tutmaktadır ve öfke kişilerin fiziksel ve ruhsal sağlığına zarar verebilmektedir. Öfkenin doğru ve sağlıklı şekilde ifade edilememesi durumunda kişilerde bağışıklık sistemi, kalp damar hastalıkları ve mide bağırsak sistemi hastalıkları gibi rahatsızlıklar söz konusu olabilir (Soykan, 2003).

1.1.4. ÖN ERGENLİK VE ERGENLİK DÖNEMİ İLE ÖFKE

Ergenlik dönemine yönelik çocukluk ve yetişkinlik arasında bulunan büyüme, ruhsal olgunlaşma ve hayata hazırlık dönemi şeklinde genel bir tanımlama yapılabileceği gibi bu dönemin özellikleri ve yaş aralıkları konularında farklı görüşlerin olduğu görülmektedir (Gümüş, 2018). Ergenlik dönemi çoğunlukla erken ergenlik (11-15 yaş), orta ergenlik (14-17 yaş) ve geç ergenlik (17-20'li yaşlar) şeklinde sınıflandırılmaktadır (Set ve ark., 2006). Erken ergenlik dönemi puberte ile başlar ve fiziksel gelişimin hızlandığı dönemdir. Orta ergenlik ayrılma ve bireyselleşmenin

gözlemlendiği dönemdir. Geç ergenlik dönemi ise kimlik kazanımının yaşandığı ve sonlanmasının sosyo-kültürel faktörlerle belirlendiği dönemdir (Balcıoğlu ve Kılıç, 2008).

Ön ergenlik dönemi, sosyal ilginin, bilişsel, fiziksel duygusal değişimlerle birlikte ilkokuldan ortaokula geçişle ortaya çıkan eğitimsel farklılıklar gibi çok yönlü değişimlerin gözlemlendiği, kişiler için zorlayıcı olabilecek nitelikteki geçiş sürecidir (Santrock, 2014). Ön ergenlik dönemindeki kişiler için başkalarının düşünceleri ve onlara karşı tutum ve davranışları önemlidir. Özellikle ergenliğe girmeye başlayan bireylerin sosyal ortamlardaki davranışlarının belirlenmesinde akranları oldukça etkilidir (Espelage, 2002).

Ergenlik dönemi ise bireylerin hayatında dikkat çeken bir değişimin yaşandığı, genellikle ergenlik dönemindeki bireylerin kurallara karşı gelme davranışlarının gözlemlendiği, yoğun stresli deneyimlerin yaşandığı bir dönemdir. Bu dönemde birey, ailenin dışındaki ilişkilerine odaklanır ve anne-babadan bağımsızlaşma çabalarını artırır (Allen ve ark. 1998, Lieberman ve ark. 1999)

Bebeklik ve çocukluk döneminde kıyasla ön ergenlik ve ergenlik döneminde yaşanan öfkenin nedenleri daha karmaşıktır. Ergenlik dönemine giren bireylerde ruhsal ve fiziksel değişimlerle birlikte bağımsız hareket etme isteği de artış gösterir. Ebeveynden uzaklaşma, farklı bir kimlik arayışı ergenlik döneminde yoğun yaşanan hislerdir. Fakat aileden uzaklaşarak yalnız kalmanın yaşattığı güvensizlik, bağımsız olma eğilimine karşın anne-babanın yardımına gereksinim duyma, bunlara ek olarak arkadaşlık ilişkilerinin ve sosyal çevrenin önemli görülmesi, yönlendirmesi, ergenlik dönemindeki bireyin öfkesinin artmasına yol açabilmektedir (Aytek, 1999).

Toplumsal norm ve baskılar, yaşanan hayal kırıklıkları ön ergen ve ergenlerde öfkenin nedenleri arasında gösterilebilir. Fiziksel hareketinin ve sosyal faaliyetlerin sınırlandırılması, müdahale edilmesi, benliğine ilişkin yapılan yıkıcı eleştiriler, reddedilme durumu ergenin öfkesine sebep olabilir. Bununla birlikte akranları tarafından sözel ve fiziksel zorbalığa maruz kalması da öfkelenmesine yol açmaktadır. Bu dönemde engellenmeye ek olarak dış görünüşe yönelik yapılan eleştiriler de ergenlerde öfkenin nedenlerindendir. Ergenlikte bireylerin duygusal iniş-çıkışlarının yoğun yaşandığı görülmektedir. Bir an memnuniyet duyan ergen, kısa zaman sonra sıkılabilmekte, öfkelenebilmekte, kızarak nefret duyabilmektedir (Ulu, 2011).

Öfke kontrolünü sağlamada zorlanan kişiler, kişisel gelişimlerini sekteye uğratabilecekleri gibi, sosyal çevreleri ile aile içi ilişkilerinde iletişim kurmakta güçlük yaşayabilirler. Bu bakımdan öfke kontrolünü sağlayamayan ergenlerin toplumsal kabul görmelerinin zorlaşabileceği gibi toplum açısından risk de oluşturabilirler. Ergenlik dönemindeki bireylerin aile üyeleri ile akranlarına uyguladığı fiziksel şiddet, yaralama, öldürme gibi eylemlerin ortaöğretim düzeyine kadar indiği ve suça bulaşma durumları göz önünde bulundurulduğunda konunun önemi de anlaşılmaktadır (Gültekin, 2011).

1.1.5. ÖFKE İLE İLGİLİ YAPILAN ARAŞTIRMALAR

Spielberger ve Culbertson (1991), Amerika'da 179 lise öğrencisiyle yaptıkları araştırmada öfke ifadesi, öfke kontrolü ve depresyon değişkenleri arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. Araştırma sonucunda tek ebeveynli öğrencilerin dışa yönelik öfkeleri ve depresyon düzeylerinin anne-babası ile birlikte yaşayanlara göre daha yüksek olduğu saptanmıştır.

Özer (1994) araştırmasında; lise son sınıf öğrencileri, üniversite öğrencileri, yönetim seminerine katılan yöneticiler ve nörotik sorunlarla bir danışma merkezine başvurmuş olan nörotiklerden oluşan 225 kişilik örneklemi ile öfke, kaygı ve depresyon eğilimlerinin temelinde yatan düşünce biçimlerini belirlemeyi amaçlamıştır. Araştırma sonuçlarına göre; liseli öğrencilerden oluşan grubun öfkelenmeye yatkınlığının diğer gruplara göre daha fazla olduğu, üniversite öğrencilerinden ve yöneticilerden oluşan grubun ise öfke kontrolünü içeren düşüncelere daha fazla katılma eğilimi içinde oldukları bulunmuştur. Öfke duygusunun temelinde olan düşünce biçiminin; "başkalarının gözündeki kişilik değerinin düşmemesi için hata yapılmaması gerektiği" olduğu görülmüştür. Ayrıca; kişinin kendisini ispatlaması gerektiği, başkalarının kişinin mutluluğunu engellediği, ilişkilerin planlandığı gibi yürümesi gerektiğine ilişkin düşünceler, kaygı, öfke ve depresif duyguların altyapısında görülen ortak nedenler olarak bulunmuştur.

Silver ve arkadaşları (2000)'nın, öfkelerinin şiddete doğru yöneldiğini düşünen ergenlerle yapmış olduğu araştırmada, örneklem grubunu 37'si erkek, 52'si kız toplam 89 kişiden oluşmaktadır. Bunlardan bazen çok öfkelendiklerinde şiddet uygulama konusunda endişelendiğini ifade eden öfke grubuyla öfkeli olmadığını ifade eden grup karşılaştırılmıştır. Araştırma sonucunda öfke grubunun anne-baba ve kardeşleriyle daha

az yakın oldukları ve daha az destek gördükleri, karşı cinsten daha fazla arkadaşlarının olduğu ve daha sık flört ettikleri, notlarının ortalamanın altında olduğu, daha bunalımlı oldukları, intihar düşüncelerinin daha fazla olduğu, daha sık madde kullandıkları bulunmuştur.

Mahon ve arkadaşlarının (2003), 24'ü boşanmış aileye 24'ü boşanmamış aileye sahip ergenler üstünde yaptıkları araştırmada, boşanmış ve boşanmamış aileye sahip ergenlerin öfke, anksiyete ve depresyon düzeyleri karşılaştırılmıştır. Araştırma bulgularından anne-babası boşanmış ergenlerin öfke düzeylerinin anne-babası boşanmamış ergenlere göre daha yüksek olduğu sonucuna varılmıştır.

Yılmaz (2004) araştırmasında, ergenlerin öfke ile başa çıkma becerileri üzerinde, öfke ile başa çıkma eğitiminin ve grupla psikolojik danışmanın kısa süreli ve kalıcı etkilerini incelemiştir. Araştırma sonucunda, ergenlerin öfke ile başa çıkma becerileri üzerinde, öfke ile başa çıkma eğitiminin ve grupla psikolojik danışmanın etkili olduğu görülmüştür. Öfke ile başa çıkma eğitiminin sürekli öfke düzeyinin azalmasında etkili olduğu, grupla psikolojik danışmanın sürekli öfke üzerinde kalıcı etki göstermediği bulunmuştur. Grupla psikolojik danışma çalışmasının dışa yönelik öfke üstünde etkili olduğu görülmüştür. Öfkeyle başa çıkma eğitimi çalışmalarının öfke denetimi puanlarını artırdığı, grupla psikolojik danışmanın aynı şekilde etkilemediği saptanmıştır.

Tambağ (2004)'ın, aileleri ile birlikte ve yetiştirme yurtlarında yaşayan ergenlerin öfke ifade etme biçimlerini belirlemek amacıyla yaptığı araştırmada, araştırmanın örneklemini lisede öğrenim gören ve ailesiyle yaşayan 286 öğrenci ile yetiştirme yurdunda yaşayan ve okula devam eden 100 öğrenci oluşturmaktadır. Araştırmasının sonucunda, ailesi ile birlikte yaşayan ergenlerde eleştiriye uğrama, haksızlığa uğrama, ciddiye alınmama ve kaygılı davranışlar puanı yetiştirme yurdunda yaşayanlardan daha yüksek olarak bulunmuştur. Yetiştirme yurdunda yaşayanlarda dünyaya ve diğerlerine yönelik öfke puanı, ailesi ile birlikte yaşayanlardan daha yüksek olarak saptanmıştır. Ailesinin yanında yaşayan kızların tüm alt ölçeklerden aldıkları puan ortalamalarının erkeklere göre daha yüksek olduğu görülmüştür.

Yıldırım (2006), yetiştirme yurdunda ve ailesiyle yaşayan ortaokul öğrencilerinin problem çözme davranışıyla öfke ifade stillerini incelediği araştırmasında 201 kız ve 195 erkek olmak üzere toplam 396 öğrenciyle çalışmıştır. Araştırmada Çatışma Çözme Davranışı Belirleme Ölçeği kullanılmış ve sonuç olarak saldırganlık alt

puanı ile sürekli öfke, öfke içte ve öfke dışta puanı arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Saldırganlıkla öfke kontrol puanları arasında negatif korelasyonun olduğu, problem çözmeyle öfke kontrolünün ise doğrusal bir etkileşim içinde olduğu saptanmıştır.

Ulu (2011) araştırmasında, ergenlerin anne babalarından algıladıkları duygusal istismar düzeyi ile sürekli öfke düzeyi ve öfke ifade biçimleri arasındaki ilişkinin incelenmesini amaçlamıştır. Kocaeli ilinden iki özel, iki devlet okulu olmak üzere dört farklı okulun 10. sınıf öğrencilerinden toplam 169 öğrenci araştırmaya katılmıştır. Araştırmada elde edilen bulgularda, anne ve babadan algılanan duygusal istismar düzeyi yüksek olan ergenlerin öfke ifade biçimleri, bu algısı düşük olanlara göre farklılık göstermektedir.

Aydınlı (2014) 'nın yapmış olduğu araştırmada lise öğrenimine devam eden ergenlerin kişilerarası çatışma çözme yaklaşımları, sosyal karşılaştırma düzeyleri, umutsuzluk seviyeleri, çok boyutlu öfke ölçeği puanları ve sürekli öfke ve öfke ifade tarzları arasında anlamlı bir ilişki olup olmadığı incelenmiştir. Aynı zamanda cinsiyet, sınıf düzeyi, anne-baba eğitim düzeyi, sosyo-ekonomik düzey gibi sosyo-demografik değişkenlere göre bu puanların değişip değişmediği incelenmiştir. Araştırmanın evrenini, liselerde okuyan birinci, ikinci, üçüncü ve dördüncü sınıf öğrencileri, örneklemi ise araştırmaya gönüllü katılmayı kabul eden 1080 öğrenci (390 erkek, 690 kız) oluşturmuştur. Öğrencilerin demografik bilgileri ile kişilerarası çatışma çözme yaklaşımları, sosyal karşılaştırma düzeyleri, umutsuzluk seviyeleri, sürekli öfke ve öfke ifade tarzları arasındaki ilişkiler anlamlı bulunmuştur.

Acar (2015) araştırmasında, ön ergenlerde öfke ve öfke ifade tarzlarının yordayıcısı olarak anne baba tutumu ve örselenme yaşantılarının incelenmesini amaçlamıştır. Araştırmanın örneklemini 6. 7. ve 8. sınıf öğrencisi olan 12-14 yaş arasındaki 296 öğrenci oluşturmuştur. Araştırma sonucunda öğrencilerin öfke dışa vurumu ile öfke kontrolü arasında negatif bir korelasyon olduğu, öfke ifade tarzları ile sürekli öfke durumu arasında orta düzeyde pozitif bir ilişki olduğu gözlenmiştir. Araştırma örneklemindeki ön ergenlerin öfke ifade tarzlarını yordayan değişkenler ele alındığında hem öfkeyi bastırma, içinde tutma hem de öfkeyi dışa vurmayı sadece ebeveynin kabul eden ve ilgili tutumu ile psikolojik özerklik değişkenlerinin anlamlı şekilde yordadığı görülmüştür. Anne babanın ilgisizliği, kabullenici olmaması,

reddedici tavır sergilemesi, psikolojik özerkliği desteklememesi, sürekli öfkenin yükselmesine, öfke kontrolünün düşmesine ve öfkenin ifade tarzına etki ettiği saptanmıştır.

Zorlu (2017), öfke denetimi eğitim programının lise öğrencilerinin sürekli öfke ve öfke ifade tarzlarına etkisini araştıran bir araştırma yapmıştır. Bu amaçla liseye devam eden 162 öğrenci ile çalışılmıştır. Öfke düzeyi yüksek olarak belirlenen 15 kişilik deney ve 15 kişilik de kontrol grubu oluşturulmuştur. Deney grubuna, on hafta boyunca haftada bir kez olacak şekilde "Öfke Denetimi Eğitimi Programı" uygulanmıştır. Araştırmanın sonucunda; öfke denetimi eğitimi ile deney grubundaki öğrencilerin sürekli öfke ve öfke dışta puan ortalamalarında anlamlı bir azalma olduğu, öfke kontrol puan ortalamalarında ise anlamlı bir artma olduğu görülmüştür. Ancak öfke içte puan ortalamasında istatistiksel bir değişim olmadığı görülmüştür. Kontrol grubundaki öğrencilerin sürekli öfke, öfke dışta, öfke içte ve öfke kontrolü puan ortalamalarında ise anlamlı düzeyde değişme olmadığı saptanmıştır. İki ay sonra yapılan izleme ölçümünde de deney ve kontrol gruplarına ait sonuçların paralel yönde olduğu görülmüştür.

1.2. TÜKENMİŞLİK

Tükenmişlik kavramı ilk kez Freudenberger (1974) tarafından, gönüllü sağlık hizmeti verenlerde görülen, güdülenme ve işe bağlılık düzeyindeki düşüş gibi durumları tanımlamada kullanılmıştır. Freudenberger, tıbbi kliniklerde gönüllü olarak çalışanlar üzerinde gözlemler yapmış ve başlangıçta büyük bir heyecanla işine devam ederken, bir yıl sonrasında çalıştıkları işleri aniden bıraktıklarını görmüştür. Bu bireylerin yaşadıkları engellenmişlik, depresyon, kötümserlik gibi duyguları tanımlamak için tükenmişlik kavramını kullanmıştır (Akt. Baydar, 2013). Freudenberger (1974) tükenmişliği “başarısızlık, yıpranma, enerji ve güç kaybı veya insanın iç kaynakları üzerinde, karşılanamayan istekler sonucunda, ortaya çıkan bir tükenme durumu” olarak açıklamıştır (Akt. Kurtlar, 2009).

Cardinell (1981) tükenmişliği, tanımlarken “aşırı stres ya da doyumsuzluk halinin bireyin yaptığı işten soğuması şeklinde gösterdiği bir tepki” olarak açıklar ve “aşırı bağlılık neticesinde ortaya çıkan bir rahatsızlık” olarak görür (Akt. Izgar, 2001).

Suran ve Sheridan (1985) tükenmişliği tanımlarken "başkalarına yardım sağlayan mesleklerde çalışan kişilerde, çalışma koşulları sonucunda gözlemlenen; idealizm, enerji ve amaçta sürekli olarak artan bir kayıp" ifadesini kullanmıştır. Tanımda geçen "çalışma koşulları" içeriğinde; müşteri yoğunluğu, uzun mesai saatleri, düşük maaş, yetersiz eğitim, ortaya konan işe saygı duymayan müşterilerle ilgilenme, siyasi zorlamalar, kısıtlamalar, kişisel hedefler ve istekler ile erişilen yer arasındaki farklılıklar gibi etmenler gösterilebilmektedir (Akt. Baydar, 2013).

Maslach tükenmişlik kavramını literatüre dahil eden ilk araştırmacı değildir, ancak konuya büyük katkılarda bulunmuştur. Araştırmalarını 1982'de, "Burnout: The Cost of Caring " adlı eseriyle yayınlamıştır. Buna ek olarak 1986'da Jackson'la birlikte bu araştırmasında veri toplama aracı olarak kullandığı Maslach Tükenmişlik Ölçeğini (Maslach Burnout Inventory) geliştirmiştir (Akt: Kervancı, 2013).

Maslach tükenmişlik kavramını, işi gereği insanlarla yoğun ilişki içerisindeki kişilerde görülen duygusal tükenme, duyarsızlaşma ve kişisel başarı hissi noksanlığı şeklinde ortaya çıkan üç boyutlu sendrom olarak tanımlamaktadır (Akt. Çelik, 2017).

1.2.1. DUYGUSAL TÜKENME

Tükenmişliğin ana boyutu olarak tanımlanır. Tükenmişliğin kişisel stres boyutunu temsil eder. Bireyler, kendilerini veya başkalarını tükenmiş olarak tanımladıklarında, genellikle duygusal tükenmeyi kast ederler. Duygusal tükenme, duygusal olarak tükenmiş olma durumunu ifade eder. Çalışanlar, kendilerini psikolojik olarak bitmiş veya tükenmiş, bir şey veremeyecek durumda hissederler (Kaya, 2014).

Duygusal tükenme, enerjinin azalması ve kişinin kendisini duygusal olarak beslediği kaynakların bittiğini düşünmesiyle meydana gelir. Bu düşünceye kapılan kişi daha önce birlikte çalıştığı ve hizmet verdiği bireylere karşı verimli olmadığını ve sorumluluklarını tam olarak yerine getiremediğini de düşünmeye başlar. Engellendiğini hisseden kişi hayatının rutini olan işe gitmeyi sorun olarak görür. İşe gitmekte güçlük yaşayan kişi alkol kullanımına gidebileceği gibi, kendini devamlı olarak yorgun hissedebilir ya da depresif belirtiler gösterebilir. Duygusal kaynaklarının tükendiğini düşünen kişiler, bunun sonucunda işlerine odaklanmakta zorlanırlar (Bayram, 2016).

1.2.2. DUYARSIZLAŞMA

Duyarsızlaşma, duygusal tükenme yaşayan kişilerin bu durumla başa çıkmak için kullandığı yol olarak gösterilebilir. Diğer bir deyişle duyarsızlaşma duyguların ağırlığından kaçınmak için benimsenen bir yöntemdir. Duyarsızlaşma yaşayan kişi çalışma alnında iletişim kurmak zorunda olduğu bireylerle ilişkisini en az düzeyde tutar. Bu ve benzeri davranışlar duyarsızlaşmanın ilk bulguları olarak gösterilebilir. Duyarsızlaşma yaşayan kişi çevresi tarafından tepkisiz, soğuk olarak adlandırılabileceği gibi, olumsuz tutumu nedeniyle kaba olarak görülebilir ve kendisinden beklenen hizmeti yerine getirmekten kaçınabilir. İşi gereği ilgilenmesi ve hizmet vermesi gereken kişilere birer nesneymiş gibi hissettirebilir (Korkut, 2017)

Müşterilere karşı olumsuz duygular, alaycı tutum ve davranışların sergilenmesi şeklinde ortaya çıkan tükenmişlik boyutudur. Çalışanlar, müşterileri insandan çok bir objeymiş gibi görürler. İş arkadaşlarına, müşterilere ve örgüte karşı alaycı tavırlar sergilerler. Çalışanlarda olumsuz duygular, duyarsızlaşma veya aşırı derecede işten uzaklaşma gibi işle ilgili değişik tutumlar görülür (Kaya, 2014)

1.2.3. KİŞİSEL BAŞARISIZLIK

Diğer insanlarla ilgili negatif düşüncelere sahip olan kişilerin kendileriyle ilgili de olumsuz düşüncelere sahip olması olasıdır. Başkaları ve kendisine ilişkin olumsuz düşüncelere sahip olan birey bu durumdan dolayı suçluluk hissedebilir ve "başarısız" olduğunu düşünebilir. Bu aşamada bireyde düşük kişisel başarı hissi uyanabilir. Çalışma hayatında ilerleyemediğini, gerilediğini düşünen bireyler çaba göstermelerinin sonuçsuz kalacağını düşünür ve suçluluk hissederler. Bunları yaşayan birey benlik saygısını kaybederek depresif belirtiler gösterebilir (Kurtlar, 2009).

Çalışanın işle ilgili, özellikle müşterilerle çalışırken kendini olumsuz olarak değerlendirmesi durumudur. Çalışanlar, kendilerini mutsuz hissedip, iş sırasındaki başarılarından doyum almazlar. Bu bileşen, tükenmişliğin kendini değerlendirme boyutunu temsil eder. Bireyin; yaptığı işi yetersiz görme, düşük başarı ve verimlilik hissine kapılma durumunu ifade eder (Kaya, 2014)

1.2.4. TÜKENMİŞLİK İLE İLGİLİ YAPILAN ARAŞTIRMALAR

Maslach ve Jackson (1981) kamuda çalışan personelin tükenmişlik düzeylerini incelemek amacıyla yapmış olduğu araştırmada 1025 kişilik örneklem grubundan yararlanmıştır. Çalışmanın sonucunda "Maslach Tükenmişlik Envanteri" ölçeğinin geçerlilik ve güvenilirliği ilk kez test edilmiştir. Ölçeğin geçerlilik ve güvenilirlik testlerinden olumlu sonuçlar alınmıştır. Öğretmen, avukat, polis, hemşire gibi farklı meslek gruplarının yer aldığı çalışmanın sonuçlarında duygusal tükenme ve duyarsızlaşma alt boyutunda kadınların erkeklere ve gençlerin yaşlılara oranla daha fazla tükenmişlik yaşadıkları bulunmuştur. Bekar çalışanların evli çalışanlara göre daha yüksek düzeyde duygusal tükenme yaşadıkları da yine elde edilen bulgular arasındadır.

Strassmeier (1992), zihinsel engel tanısı bulunan bireylerle çalışan 716 personelin örneklemi oluşturduğu çalışmasında, personelin %12'sinin yüksek seviyede stres ve tükenmişliğe eğilimli olduğu sonucuna ulaşmıştır. Tükenmişlik değişkeni ile öğretmenlerin demografik özellikleri arasında anlamlı farklılık bulunmadığını, öğretmenlerin kişilik özellikleri ile tükenmişlikleri arasında ilişki olduğunu saptamıştır. Çalışmada ileri düzeyde zihinsel engel tanısı bulunan bireylerle çalışan personelde kendine aşırı yüklenme hissinin tükenmişlikte en etkili kişilik özelliği olduğu bulunmuştur. Çalışılan kurumun özelliklerinin ve sosyal desteğin tükenmişlik üzerinde etkili olduğu yine bulunan sonuçlar arasındadır.

Baysal (1995), 551 lise ve dengi okul öğretmeniyle yaptığı araştırmada, meslekte tükenmişliğe etki eden değişkenleri incelenmiştir. Maslach Tükenmişlik Envanteri'nin kullanıldığı araştırmada, mesleğin gereklerini yerine getirmekte verimlilik, meslektaş desteği, geleceğe ilişkin düşünceler ve aile desteği değişkenleri ile ölçeğin alt boyutları arasında anlamlı farklılıklar bulunmuştur.

Özer (1998), rehber öğretmenlerde tükenmişliği Türkiye çapında bir popülasyon üzerinde cinsiyet, medeni durum, hizmet yılı, haftalık çalışma süresi, çalışılan kurum, mesleği seçimdeki istek, mesleki işlev düzeyi değişkenlerine göre incelemek ve tükenmişliğe neden olabilecek faktörleri belirlemek amacıyla çalışmasını yapmıştır. Araştırma grubunu Türkiye'nin 67 ilindeki Rehberlik ve Araştırma Merkezlerinde ve Okul Rehberlik ve Psikolojik Danışma Servislerinde çalışmakta olan rehber öğretmenlerden araştırmaya gönüllü olarak katılan 595 kişi oluşturmuştur. Rehber öğretmenlere Maslach Tükenmişlik Envanteri ve araştırmacı tarafından hazırlanan bir

Bilgi Formu uygulanmıştır. Bulgular, rehber öğretmenlerde en çok kişisel başarısızlık şeklindeki tükenmişliğin görüldüğünü, onu duygusal tükenmişliğin takip ettiğini ve çok az bir oranda da duyarsızlaşma şeklindeki tükenmişliğin görüldüğünü ortaya koymuştur. Alanda rehber öğretmenlerin karşılaştıkları güçlükler ve sorunlar içinde tükenmişliği ortaya çıkaran en önemli üç etkenin; rehber öğretmenlerin mesleklerinde üretken olma arzularına rağmen yönetici ve öğretmenlerden destek görmemeleri, hatta engellenmeleri, görev ve sorumlulukları düzenleyen yönetmelik ve genelgelerin hizmetlerin gereği yönünden yeterli olması, meslek elemanlarının uygulamada unvan ve rol karmaşası yaşamaları oldukları görülmüştür.

Murat (2000), araştırmasında yardım mesleklerinde yaygın olarak görülen tükenmişliğin sınıf öğretmenlerinde on yıllık meslek hayatında nasıl bir ilerleme sağladığını ve ayrıca tükenmişlik üzerinde cinsiyet, mezun olunan okul türü, çalışma süresi, müfettiş ve okul yöneticilerinden takdir görme durumu, ekonomik durumlarını değerlendirme, mesleki yeterliklerini algılama, öğrencilerle iletişim kurma becerilerini algılama gibi değişkenlerin etkilerini incelemeyi hedeflemiştir. Araştırma grubu; 2401 sınıf öğretmeninden oluşmaktadır. Bu öğretmenlere araştırmacı tarafından geliştirilen ve bağımsız değişkenlere ilişkin bilgileri içeren Kişisel Bilgi Formu ve Maslach Tükenmişlik Envanteri uygulanmıştır. Bulgulara bakıldığında; duygusal, kişisel başarısızlık ve duyarsızlaşma şeklindeki tükenmişliklerin yaklaşık dördüncü yıldan itibaren ortaya çıkmaya başladıkları görülmektedir. Sınıf öğretmenleri arasında duygusal ve kişisel başarısızlık şeklindeki tükenmişlik düzeyleri açısından; cinsiyet, mezun olunan okul, hizmet süresi, çalışılan yerleşim birimi, müfettiş ve okul yöneticilerinden takdir görme durumu, ekonomik durumlarım değerlendirme, mesleki yeterliklerini algılama, öğrencilerle iletişim kurama becerilerini algılama ve meslektaşları ile uyumlarını algılama değişkenlerine göre istatistiksel olarak anlamlı farklılıklar saptanmıştır. Sınıf öğretmenleri arasında duyarsızlaşma şeklindeki tükenmişlik düzeyleri açısından ise; mezun olunan okul, müfettiş ve okul yöneticilerinden takdir görme durumu, mesleki yeterliklerini algılama, öğrencilerle iletişim kurma becerilerini algılama değişkenlerine göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık saptanmıştır. Sınıf öğretmenlerinin zorlandıkları problemler sırasıyla; sosyo-ekonomik yetersizlikleri, sınıftaki çocuk sayısının fazla olması ve araç-gereç

eksiklikleri, velilerin ilgisizlikleri, çocukların Türkçe'yi iyi düzeyde kullanamamaları ve köylere ulaşım zorlukları olduğu bulunmuştur.

Garcia, Munoz ve Ortiz (2004) çalışmasında öğretmenlerin tükenmişliklerine etki eden kişisel ve çevresel etkenleri incelemiştir. Çalışmada dışa dönük öğretmenlerin tükenmişlik düzeylerinin daha yüksek olduğu, sınırlı yapıya sahip olan öğretmenlerin daha olumsuz duygular, ruhsal dengesizlikler ve sert tepkiler gösterdiği bulunmuştur. Psikolojik sorunların fazlalığı, yönetimle olan iletişimin yetersizliği, terfi olanaklarının azlığı ve mesleki prestijin düşük olmasının, duygusal tükenmeye etkilediği, özel okullarda çalışan ve öğrencilerle iyi ilişkiler kuran hoşgörülü öğretmenlerin kişisel başarılarının da daha yüksek olduğu saptanmıştır (Akt: Toplu, 2012).

Kurz (2006) yapmış olduğu çalışmada, öğretmenlerin mesleklerine olan bağlılıkları ve öğrencilerin sosyo-ekonomik düzeyleri ile akademik iyimserlik düzeyleri arasında pozitif ilişki olduğu sonucuna ulaşmıştır. Çalışmada öğretmenlerin kıdemleri ile akademik iyimserlikleri arasında anlamlı bir ilişki olmadığı görülmüştür (Akt: Yalçın, 2013).

Kaya (2014), çalışmasında duygusal emek ile tükenmişlik ve iş doyumu arasındaki ilişkinin incelenmesini amaçlamıştır. Çalışma, İzmir ilinde bulunan toplamda yedi adet, huzurevi ve huzurevi yaşlı bakım ve rehabilitasyon merkezinde gerçekleştirilmiştir. Çalışmanın örneklemini 162 yaşlı bakım çalışanı oluşturmaktadır. Örnekleme; Duygusal Emek Ölçeği; Michigan Örgütsel Değerlendirme Anketi-İş Doyumu Alt Ölçeği ve Maslach Tükenmişlik Envanteri ile birlikte demografik bilgilerin bulunduğu anket uygulanmıştır. Yapılan analiz sonuçlarına göre; yüzeysel davranış ile tükenmişliğin alt boyutu olan duygusal tükenme arasında pozitif yönlü, iş doyumu arasında ise negatif yönlü ve anlamlı bir ilişki olduğu ortaya çıkmıştır. Ayrıca, derinlemesine davranış ile tükenmişliğin alt boyutları duygusal tükenme ve duyarsızlaşma arasında negatif yönlü, iş doyumu arasında ise pozitif yönlü ve anlamlı ilişki olduğu sonucu ortaya çıkmıştır. Demografik özelliklerle duygusal emek boyutları arasında medeni durum dışında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır. Buna göre; bekar çalışanlar, evli çalışanlara göre daha fazla yüzeysel davranış gösterirler. Duygusal emeğin samimi davranış alt boyutu ile tükenmişliğin kişisel başarı alt boyutu arasında ise pozitif yönlü ve anlamlı bir ilişki olduğu sonucu ortaya çıkmıştır.

1.3. AİLE, ÇALIŞMA VE SOSYAL HİZMETLER BAKANLIĞI VE ÇOCUK HİZMETLERİNE BAĞLI KURULUŞLAR

Ülkemizde çocuk koruma sistemine yönelik ilk akla gelen kurum Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Müdürlüğü (SHÇEK)'dür. 1983 yılına kadar Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu olarak çalışmalarını yürüten kurum bu yıldan itibaren 2828 Sayılı Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Kanunu'nun yürürlüğe girmesiyle tamamen resmi bir kimliğe kavuşmuştur (Salim, 2011). 2011 yılında Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı (ASPB) olarak faaliyetlerini sürdürmüş olup, 2018 yılında Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı ile birleştirilmiştir.

Toplumun değerleri çerçevesinde aileleri ve bireyi güçlendiren sosyal hizmetleri geliştirmeyi ve sunmayı, sosyo-ekonomik kalkınmayı desteklemeyi, iş hayatını düzenleyen, denetleyen önlemler almayı ve sosyal güvenlik sisteminin etkinliğini devam ettirmeyi amaçlayan Aile, Çalışma Ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, bu kapsamda engelli ve yaşlılar, şehit ve gazi yakınları, kadın ve çocuklara yönelik hizmetler sunmaktadır (www.ailevecalisma.gov.tr).

AÇSHB'na bağlı Çocuk Hizmetleri Birimi çocukların her türlü ihmal ve istismardan korunmasına yönelik, koruyucu önleyici, eğitici, geliştirici, rehberlik edici sosyal hizmet mekanizmalarını geliştirip uygulamayı hedeflemektedir (Aile ve Sosyal Politikalar İl Müdürlükleri, 2015). Çocuk Hizmetleri Birimi beden, ruh ve ahlak gelişimleri ile güvenlikleri tehlikede olan, anne ve/veya babasız, anne ve/veya babası belli olmayan, anne ve/veya babası tarafından terk edilen, sosyal tehlikeler ile kötü alışkanlıklara karşı savunmasız bırakılan korunmaya muhtaç çocuk statüsündeki çocuklara aile yanında veya kurum bakımında hizmet vermektedir (SHÇEK, 1983).

1.3.1. ÇOCUĞUN AİLE YANINDA KORUNMASI

Çocuk Koruma Kanunu'nun "Koruyucu ve Destekleyici Tedbirler" başlığı altında çocuğun öncelikli olarak kendi ailesinin yanında korunmasına yönelik danışmanlık, eğitim, sağlık, barınma ve bakım konularında tedbirler alınmasının gerekliliği ifade edilmektedir (Çocuk Koruma Kanunu, 2005).

AÇSHB'nın çocuğun öncelikli olarak aile yanında korunması ilkesine yönelik politikalar üretmesi ve uygulaması beklenmektedir. Ayni nakdi yardım, koruyucu aile, evlat edinme ve danışmanlık hizmetleri çocuğun aile yanında korunmasına yöneliktir.

Ayni nakdi yardım, ekonomik yoksunluk nedeniyle haklarında korunma/tedbir kararı alınarak kurum bakımına yerleştirilen veya korunma/tedbir kararı alınmaksızın sosyal ekonomik destekle ailesi ve yakınları tarafından bakılabilecek çocukların aile yanındayken yararlandıkları hizmet modelidir (SHÇEK, 2011).

Koruyucu aile hizmet modeli, çocuğun veli veya vasisi dışında kan bağı bulunan akrabaları, komşu veya tanıdıkları, temel anne-baba eğitimi almış kişi veya aileler tarafından bakımı ve yetiştirilmesinin üstlenilmesini ifade etmektedir (ASPB, 2012).

Evlat edinme kan bağı bulunmaksızın yasal ve sosyal açıdan anne ve/veya baba ile çocuk bağının kurulmasıdır. Bu bağlamda anne-baba çocuğa karşı kendi çocukları gibi sorumlu ve yükümlü olur, bakımını sağlar (Evlat Edinme Yönergesi, 2002).

Danışmanlık tedbiri çocukların fiziksel, zihinsel, sosyal, duygusal gelişimlerini desteklemek, okul, aile ve sosyal çevresi ile olan uyumunu sağlamak, yetenekleri doğrultusunda yönlendirmek, ihmal, istismar ve suça sürüklenmesini önlemek amaçlarıyla riskleri ve koruyucu önlemleri değerlendirerek aileye veya çocuğun bakımından sorumlu kişiye sunulan hizmeti kapsamaktadır (Danışmanlık Tedbiri 2008).

1.3.2. ÇOCUĞUN KURUM BAKIMINDA KORUNMASI

Korunmaya muhtaç çocukların bakımının sağlandığı AÇSHB'na bağlı kuruluşlar çocuk yuvaları, yetiştirme yurtları, çocuk destek merkezleri, çocuk evleri şeklinde sıralanabilir.

Çocuk yuvaları, "0-12 yaş arası korunmaya muhtaç çocuklar ile gerektiğinde 12 yaşını doldurup, tek başına yaşamını sürdüremeyecek durumda olanlardan kurumca himaye olunan kız çocuklarının, bedensel, psiko-sosyal ve duygusal gelişimleri sağlıklı, topluma yararlı bireyler olarak yetiştirmekle yükümlü olan Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Müdürlüğüne bağlı kuruluşları kapsar." (Çocuk Yuvaları Yönetmeliği, 1999).

Yetiştirme yurtları, "13-18 yaş ve 18 yaşın üzerinde korunma kararının devamını gerektiren koşulları taşıyan korunmaya muhtaç çocukları demokrasi bilincine sahip, insan haklarına saygılı, çağdaş, beden, ruh ve duygusal gelişimleri sağlıklı, topluma yararlı bireyler olarak yetiştirmek, korumak, bir iş veya meslek sahibi yapmakla görevli ve yükümlü olan Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumuna bağlı kuruluşları kapsar." (Yetiştirme Yurtları, 1995).

Çocuk destek merkezleri "çocuğun suça sürüklenmesi, suç mağduru olması veya sokakta sosyal tehlikelerle karşı karşıya kalması sebebiyle haklarında bakım tedbiri veya korunma kararı verilen çocuklardan psikososyal desteğe ihtiyaç duyduğu tespit edilenlere, Bakanlığa bağlı olarak geçici süre ile hizmet veren merkezleri kapsamaktadır." (Çocuk Destek Merkezleri, 2015).

Çocuk evleri illerin sosyal, kültürel ve fiziksel yapısının çocuk için uygun olan bölgelerinde, çoğunlukla il merkezlerinde, okullara ve hastanelere yakın, bağış olarak alınan ve özellikle lojman olarak kullanılan apartman daireleri veya müstakil dairelerden oluşan evlerdir. Bahsi geçen evlerde, 0-18 yaş grubu çocukların bedensel, psikososyal gelişim ve eğitimlerinin desteklenmesine yönelik çalışmalar yürütülmektedir (Yurdakul, 2016).

1.3.3. ÇOCUĞUN KORUMA ALTINA ALINMA NEDENLERİ

Alan yazındaki araştırmalara bakıldığında çocukların koruma altına alınma nedenleri arasında ihmal, duygusal, fiziksel ve cinsel istismar, anne ve/veya babanın terki, boşanma, ekonomik yetersizlik vb. nedenlerin yer aldığı görülmektedir.

Çocukların korunmaya muhtaç durumda olmalarının en önemli nedeni anne ve/veya babanın ölümü, boşanması, suça bulaşmaları, kötü yolda olmaları, yurtdışına gitmeleri sonucunda ortaya çıkan yoksunluk olarak görülmektedir (Cılga, 1989).

Yoksulluk, aile içi problemler, anne-babada fiziksel, ruhsal ya da zihinsel yetersizlikler, anne veya babanın ölümü, ihmal veya istismar, ergen evlilikleri, evlilik dışı doğumlar sonrasındaki terkler gibi birçok sebeple anne-babalık görevleri yerine getirilemeyip çocuklar korunmasız durumda kalabilmektedir. Bu gibi hallerde çocuklar devlet tarafından koruma altına alınarak çeşitli bakım modellerinden yararlanmaktadır (Koşar, 1992; Erol, 2004)

Engelli çocuklara sahip anne-babalar uygun ve sağlıklı yöntemleri kullanmadıklarında ve çocuklarının temel ihtiyaçlarını karşılamadıklarında çocuk, koruma sisteminin içinde yer almaktadır (Bulut, 1996).

Cameron ve Freymond (2006) ihmal ve istismara uğraması durumunda koruma ve bakım ihtiyacı duyan çocuklar için bulunan koruma sisteminin daha önemli olduğunu belirtmişlerdir. Cameron ve Freymond, çocuk koruma sistemini çocukların bulundukları sosyal çevreleri, aile ve akrabaları da dahil olmak üzere tüm kötü muameleye karşı

korunması şeklinde tanımlamışlardır. Yani, suça sürüklenen çocukları bu kapsamın dışında tutmuşlar ve suça sürüklenen çocukları, çocuk adalet sisteminin bir parçası olarak görmüşlerdir.

Çocuk istismarı, genel anlamda, bir yetişkin tarafından çocuğa bulunduğu kültür içinde kabul görmeyen bir davranışın uygulanması durumudur. Diğer bir deyişle çocuğun büyümesini ve gelişimini olumsuz yönde etkileyen tüm davranışlar, çocuk istismarı kapsamına girmektedir (Polat, 2007). Dünya Sağlık Örgütü'nün tanımına göre ise "çocuğun sağlığını, fiziksel gelişimini, psikososyal gelişimini olumsuz yönde etkileyen bir yetişkin, toplum veya ülkesi tarafından bilerek veya bilmeyerek yapılan davranışlar çocuk istismarı" şeklinde tanımlanır (SHÇEK ve UNICEF, 2010).

İhmal, en çok rastlanan çocuk istismarı türü olarak görülmektedir. Çocuğun barınma, güvenlik ve beslenme gibi temel gereksinimlerinin karşılanmaması şeklinde tanımlanabilir. İhmal, fiziksel, eğitimsel ve duygusal olabilir. İhmal ve istismar arasındaki en önemli farklılık ihmalin pasif, istismarın ise aktif olmasıdır (Polat, 2001).

1.4. ARAŞTIRMANIN AMACI

Araştırmanın amacı, Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı'na bağlı kuruluşlarda kalan çocukların öfke ifade tarzları ile kuruluşlarda çalışanların tükenmişlikleri arasındaki ilişkiyi incelemektir. Bu amaç doğrultusunda "Çocukların yaşları, koruma altında kaldıkları süre, koruma altına alınma nedeni, sağlık kurulu/engel raporu tanısı, psikiyatrik takip durumu, ziyaret durumları, yatılı izinli olarak gitme sıklığı, madde kullanımı, ailesindeki madde kullanımı, ailesindeki psikiyatrik tanı veya zihinsel engel tanı durumu değişkenleri ile öfke ifade tarzları arasında anlamlı ilişki var mıdır?" ve "Çalışanların cinsiyeti, yaşı, eğitim düzeyi, çalışma alanı, çalışma süresi, gelir düzeyi değişkenleri ile tükenmişlikleri arasında anlamlı ilişki var mıdır?" sorularına da yanıt aranmıştır.

1.5. ARAŞTIRMANIN HİPOTEZLERİ

Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı'na bağlı kuruluşlarda kalan çocukların öfke ifade tarzları ile kuruluşlarda çalışanların tükenmişlikleri arasında negatif/pozitif yönlü bir korelasyon vardır.

Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı'na bağlı kuruluşlarda kalan çocukların öfke ifade tarzları ile kuruluşlarda çalışanların tükenmişlikleri arasında ilişki yoktur.

1.6. ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ

Öfkeye yönelik araştırmacılar tarafından yapılmış farklı tanımlamaların bulunmasıyla birlikte, en geniş öfke tanımının Spielberger tarafından yapıldığı söylenebilir. Öfkeyi durumsal ve sürekli öfke olarak ikiye ayıran Spielberger'a göre durumsal öfke, "amaca yönelmiş davranışın engellenmesi veya haksızlık algılanması karşısında şiddet, gerginlik, kızgınlık, sinirlilik, hiddet gibi objektif duyumsamaların yaşandığını yansıtan bir duygu durumu"dur (Akt. Saçar,2017). Sürekli öfke ise bu duyumsamaların ne sıklıkla yaşandığını gösteren kavramdır (Özer, 1994).

Kernberg (2010)'e göre öfke, doyumu engellenen kişinin derin acı veya hayal kırıklığı yaşamasına sebep olan kaynağı ortadan kaldırmak istemesi ve özerkliğini ispatlamak istemesinin neticesinde ortaya çıkar, sinirlilik şeklinde gözlemlenir ve saldırgan bir duygu durumudur.

Öfke, bireylerdeki diğer duygular gibi normal ve sağlıklı bir duygudur. Öfkede önemli olan husus öfkenin kontrol edilebilmesi ve kişiler için saldırganlık ile şiddete dönüşmemesidir. Öfke farkındalığının üzerinde durulduğunda, günlük hayatı kolaylaştırdığı düşünüldüğünde öfkenin soruna neden olmayan bir duygu olduğu görülmektedir. Öfkenin kontrolden çıkması halinde ise yıkıcı bir nitelik kazandığı, günlük hayatı ve kişiler arası ilişkileri olumsuz yönde etkilediği ve bu yönüyle önemli olduğu görülmektedir (Kayaoğlu 2017).

Öfkenin ortaya çıkmasında çoğunlukla haksızlığa uğrama ve engellenme faktörleri etkili görülse de öfkeye neden olan durumları içsel ve dışsal olarak ikiye ayırmak mümkündür. İçsel faktörler arasında anlaşılamamak, yalnızlık, itilmişlik, kıskançlık, kaygı, hayal kırıklığı durumları yer alırken, dışsal faktörler arasında tacize uğrama, fiziksel incinme veya yaralanma, tehditler, kalabalıklaşan yaşam, kuşaklar arası çatışma gibi durumlar yer almaktadır (Tatlıoğlu ve Karaca, 2013).

Araştırma konusundaki diğer bir kavram olan tükenmişlik, ilk kez Freudenberger (1974) tarafından kullanılmış ve "başarısızlık, yıpranma, enerji ve güç kaybı veya insanın iç kaynakları üzerinde karşılanamayan istekler sonucunda, ortaya

çıkan bir tükenme durumu" olarak tanımlanmıştır (Akt. Kurtlar, 2009). Freudenberger'a göre, kişiler yoğun stres yaşadıklarını düşündüklerinde, işlerine karşı tutumları ile motivasyon, performans ve davranışları olumsuz yönde değişmektedir (Armutçuk, 2010).

Suran ve Sheridan (1985) tükenmişliği; "Başkalarına yardım sağlayan mesleklerde çalışan bireylerde, uzun çalışma saatleri, müşteri yoğunluğu, yetersiz maaş ve beklenen çalışma şartları ile çalışma koşulları arasında uyumun olmaması gibi durumların bir sonucu olarak görülen; idealizm, enerji ve amaçta sürekli olarak artan bir kayıp" şeklinde tanımlamışlardır (Akt. Baydar, 2013).

İnsanların tükenmişlik yaşamalarında yaptıkları mesleğin türünün etkisi bulunmaktadır. Özellikle hizmet sektöründe insan merkezli mesleklerde çalışanların daha yüksek düzeyde tükenmişlik yaşadıkları görülmektedir. Bunun nedeni olarak çoğunlukla yoğun çalışma ortamı, yüksek stres ve işin duygusal talepleri gösterilmektedir (Bolat, 2017). Bireylerde dış kontrol odaklı olma, empati yeteneği ve duygusal zekanın düşük düzeyde olması, ideal ve beklentilerin gerçeğe yakın olmaması gibi faktörlerin tükenmişlik kavramı üzerinde etkili olduğu düşünülmektedir (Cordes ve Dougherty 1993). Yaş, cinsiyet, medeni durum ve aile yapısı, eğitim düzeyi gibi demografik özelliklerin, iş yükü, çalışanların yaptıkları işe yönelik kontrolleri, aidiyet ve birlik duygusu, adalet gibi örgütsel faktörlerin de tükenmişlik düzeyi üzerinde etkileri bulunmaktadır (Leiter ve Maslach 2003).

Tüm bu bilgiler göz önünde bulundurulduğunda, kuruluş bakımında bulunan çocukların eğitim, sağlık, bakım alanlarında gereksinimlerini karşılamakla görevli olan ve hizmet sektöründe çalışan personellerin kuruluş bakımındaki çocukların öfke ifade tarzları üzerinde etkili olabileceği gibi, ihmal, istismar, ebeveynin terki, ölümü vb. nedenlerle koruma altına alınan, ilgiye ihtiyaç duyan çocukların öfke ifade tarzlarının çalışanların tükenmişlik düzeyleri üzerinde etkili olabileceği düşünülebilir. Alan yazında öfke ifade tarzı ve tükenmişlik değişkenleri arasındaki ilişkiyi, kuruluş bakımındaki çocuklar ile kuruluşlarda çalışan personeller arasındaki ilişkiyi inceleyen araştırmaların sınırlı sayıda olduğu görülmüştür. Yapılan araştırmanın bahsi geçen ilişkilere yönelik bulgular sunması açısından önemli olduğu düşünülebilir.

1.7. SINIRLILIKLAR

Araştırmanın örneklemi İstanbul Aile Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı İl Müdürülüğü'ne bağlı 10-15 yaş erkek çocuklara, çocuk evleri sitesi hizmet modelinde hizmet veren kuruluşlarda koruma ve bakım altında bulunan 75 çocuk ile aynı kuruluşlarda çocuk gelişimci, psikolog, grup sorumlusu/öğretmen, hemşire, bakım/temizlik elemanı olarak çalışan 75 personel ile sınırlıdır. Araştırmadan elde edilen bulgular, veri toplama araçlarının kapsayabildiği sınırlar ile çerçevelidir.

1.8. VARSAYIMLAR

Araştırmada örneklemin evreni temsil ettiği, sorulara samimiyetle cevap verdikleri, kullanılan ölçüm materyallerinin ölçülmek istenilen değişkenleri doğru ölçtüğü, araştırmada verilen ölçek ve alınan demografik bilgilerin yeterli olduğu varsayılmıştır.

BÖLÜM 2. YÖNTEM

Araştırmanın örneklemi, araştırmada kullanılan veri toplama araçları ve özellikleri, veri toplama aşamasındaki işlemler ve verilerin istatistiksel analizlerine ilişkin açıklamalara bu bölümde verilmiştir.

2.1.ARAŞTIRMA MODELİ

Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı'na bağlı kuruluşlarda koruma ve bakım altında olan çocukların sürekli öfke ve öfke ifade tarzları ile bu kuruluşlarda çalışan personelin tükenmişlik düzeyleri arasındaki ilişkiyi tespit etmek amacıyla yürütülen bu araştırma ilişkisel tarama modelinde gerçekleştirilmiştir. İlişkisel tarama modeli Karasar (2016: 81) tarafından, "*iki ve daha çok sayıdaki değişken arasında birlikte değişim olup olmadığını ve birlikte değişim mevcutsa bu değişimin derecesini tespit etmeyi amaçlayan araştırma modeli*" olarak tanımlanmaktadır.

2.2.EVREN VE ÖRNEKLEM

Araştırmanın evrenini Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı'na bağlı tüm 10-15 yaş arası çocukların koruma ve bakım altında oldukları Çocuk Evleri Siteleri oluşturmaktadır.

Araştırmanın örneklemini, İstanbul Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı İl Müdürlüğü'ne bağlı Küçükyalı Çocuk Evleri Sitesi (ÇES) Müdürlüğü'nde bulunan 100 çocuk ile Yakacık Hatice Abbas Halim Çocuk Evleri Sitesi (ÇES) Müdürlüğü'nde bulunan 50 çocuk olmak üzere, toplam 150 çocuk ile belirtilen çocuk evleri sitelerinde çalışan 90 çocuk gelişimci, psikolog, sosyal çalışmacı, öğretmen, hemşire ve bakım elemanı oluşturmaktadır.

Tablo 1'de çocukların demografik ve çeşitli özelliklere göre dağılımı verilmiştir.

Tablo 1: Araştırmaya Katılan Çocuklara İlişkin Tanıtıcı Bulgular

		n	%
Yaş	11 yaş	20	26,7
	12 yaş	14	18,7
	13 yaş	20	26,7
	14 yaş	21	28,0
Korunma/Bakım Altında Olma Süresi	0-1 yıl	26	34,7
	2-5 yıl	26	34,7
	6 yıl ve üstü	23	30,7
Korunma/Bakım Altına Alınma Nedeni	İhmal	24	32,0
	Anne ve/veya baba vefat/terk/boşanma + ihmal	17	22,7
	Anne ve/veya baba vefat/terk/boşanma	15	20,0
	Duygusal/fiziksel/cinsel istismar	12	16,0
	Anne ve/veya baba terk/boşanma + ailenin ekonomik yetersizliği	7	9,3
Sağlık Kurulu/Engel Raporu Tanısı	Raporu yok	39	52,0
	Özel öğrenme güçlüğü	20	26,7
	Zihinsel yetersizlik	16	21,3
Psikiyatrik Takip Durumu	Var	50	66,7
	Yok	25	33,3
Kurumda Ziyaret Durumu	Anne ve/veya baba	41	54,7
	Kardeş/gönüllü/misafir/aile	14	18,7
	Yok	10	13,3
	Akraba	10	13,3
Yatılı İzinli Gitme Durumu	Gitmiyor	36	48,0
	Altı aylık	16	21,3
	Aylık/Üç Aylık	14	18,7
	Yıllık	9	12,0
Kendisinin Madde Kullanım Durumu	Yok	75	100,0
	Var	0	0,0
Ailede Madde Kullanım Durumu	Yok	49	65,3
	Bilinmiyor	15	20,0
	Var	11	14,7

Tablo 1: Devamı. Araştırmaya Katılan Çocuklara İlişkin Tanıtıcı Bulgular

		n	%
Ailede Psikiyatrik/Zihinsel Yetersizlik Tanısı	Yok	36	48,0
	Var	27	36,0
	Bilinmiyor	12	16,0
Toplam		**75**	**100,0**

Tablo 1'de görüldüğü üzere, tamamı erkek olan ve araştırmaya katılan çocukların %26,7'si (n=20) 11 yaşında, %18,7'si (n=14) 12 yaşında, %26,7'si (n=20) 13 yaşında ve %28'i (n=21) 14 yaşında yer almaktadır. Korunma/bakım altında olma süresi çocukların %34,7'sinde (n=26) 0-1 yıl, %34,7'sinde (n=26) 2-5 yıl ve %30,7'sinde (n=23) 6 yıl ve üstüdür.

Çocukların %32'si (n=24) ihmal, %22,7'si (n=17) anne ve/veya baba vefat/terk/boşanma ile birlikte ihmal, %20'si (n=15) anne ve/veya baba vefat/terk/boşanma, %16'sı (n=12) duygusal/fiziksel/cinsel istismar ve %9,3'ü (n=7) anne ve/veya baba terk/boşanma ile birlikte ailenin ekonomik yetersizliği nedeniyle korunma veya bakım altına alınmıştır.

Bunun yanında çocukların, %52'sinde (n=39) sağlık kurulu/engel raporu tanısı bulunmamaktadır, ancak %26,7'sinde (n=20) özel öğrenme güçlüğü, %21,3'ünde (n=16) ise zihinsel yetersizlik mevcuttur. Psikiyatrik takip durumu olanların oranı ise %66,7'dir (n=50).

Kurumda ziyaret durumları incelendiğinde, çocukların %54,7'si (n=41) anne ve/veya baba, %18,7'si (n=14) kardeş/gönüllü/misafir/aile, %13,3'ü (n=10) akraba tarafından ziyaret edilmektedir. Çocukların %13,3'ünün (n=10) ise herhangi bir ziyaretçisi bulunmamaktadır. Yatılı izinli gitme durumu ise çocukların %21,3'ünde (n=16) altı aylık, %18,7'sinde (n=14) aylık/üç aylık, %12'sinde (n=9) yıllık periyotlardadır. Çocukların %48'i (n=36) ise yatılı izinli gitmemektedir.

Ayrıca, çocukların hiçbirisi (n=0) madde kullanmamaktadır. Ailelerinde madde kullanımı olanların oranı %14,7'dir (n=11). %65,3'ünün (n=49) ailesinin madde kullanmadığı bilinmekte, %20'sinin (n=15) ise kullanıp kullanmadığı bilinmemektedir.

Son olarak, çocukların %36'sının (n=27) ailesinde psikiyatrik/zihinsel yetersizlik tanısı mevcuttur. %48'inde (n=36) böyle bir tanı olmayan çocukların %16'sının (n=12) ise durumu bilinmemektedir.

Öte yandan, Tablo 2'de araştırmaya katılan personelin demografik ve çeşitli özelliklere göre dağılımı verilmiştir.

Tablo 2: Araştırmaya Katılan Personele İlişkin Tanıtıcı Bulgular

		n	**%**
Cinsiyet	Kadın	68	90,7
	Erkek	7	9,3
Yaş	20-30 yaş	8	10,7
	31-35 yaş	13	17,3
	36-40 yaş	14	18,7
	41 yaş ve üstü	40	53,3
Eğitim Düzeyi	Lise	36	48,0
	Lisans/Yüksek lisans	21	28,0
	Ön lisans	10	13,3
	İlköğretim	8	10,7
Çalışma Alanı	Bakım/Temizlik personeli	50	66,7
	Grup sorumlusu/Öğretmen	13	17,3
	Sağlık/Sosyal servis personeli	12	16,0
AÇSHB'na Bağlı Kurumlarda Çalışma Süresi	0-5 yıl	11	14,7
	6-10 yıl	19	25,3
	11-15 yıl	37	49,3
	16 yıl ve üstü	8	10,7
Gelir Düzeyi	1000-2999 TL	49	65,3
	3000 TL ve üstü	26	34,7
Toplam		**75**	**100,0**

Tablo 2'de görüldüğü üzere araştırmaya katılan personelin %90,7'si (n=68) kadın, %9,3'ü (n=7) erkektir. Yaşa göre ise personelin %10,7'si (n=8) 20-30 yaş, %17,3'ü (n=13) 31-35 yaş, %18,7'si (n=14) 36-40 yaş ve %53,3'ü (n=40) 41 yaş ve üstü gruplarında yer almaktadır.

Ayrıca, %48'i (n=36) lise, %28'i (n=21) lisans/yüksek lisans, %13,3'ü (n=10) ön lisans ve %10,7'si (n=8) ilköğretim mezunu olan personelin %66,7'si (n=50) bakım/temizlik personeli, %17,3'ü (n=13) grup sorumlusu/öğretmen ve %16'sı (n=12) sağlık/sosyal servis personeli olarak görev yapmaktadır.

Araştırmaya katılan personelin AÇSHB'na bağlı kurumlarda çalışma süresi ise %14,7'sinde (n=11) 0-5 yıl, %25,3'ünde (n=19) 6-10 yıl, %49,3'ünde (n=37) 11-15 yıl ve %10,7'sinde (n=8) 16 yıl ve üstü olarak tespit edilmiştir. Bunun yanında personelin %65,3'ünün (n=49) aylık geliri 1000-2999 TL arasında, %34,7'sinin (n=26) ise 3000 TL ve üstünde yer almaktadır.

2.3.VERİLER VE TOPLANMASI

Araştırmanın etik kurul onayı (Ek 5) 22.09.2017 tarih ve 64 sayı ile Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü'nden alınmıştır. Etik kurul onayının alınmasını takiben Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı İstanbul İl Müdürlüğü'ne bağlı Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü'ne başvuruda bulunularak gerekli izinler alınmıştır.

Gerekli izinlerin alınmasının ardından kuruluşlar araştırma hakkında bilgilendirilmiştir. Çocuklar için demografik bilgi formu çocuklar hakkında bilgi sahibi olmaları gerekçesiyle kuruluşlarda çalışan çocuk gelişimci, psikolog, sosyal çalışmacı tarafından doldurulmuştur. Sürekli Öfke ve Öfke İfade Tarzı Ölçeği ise araştırmacı tarafından yüz yüze görüşme tekniği ile doldurulmuştur.

Çalışanlar için demografik bilgi formu ve "Maslach Tükenmişlik Ölçeği" kuruluşlarda çalışan çocuk gelişimci, psikolog, sosyal çalışmacı, öğretmen, hemşire ve bakım elemanları tarafından doldurulmuştur.

Sürekli Öfke ve Öfke İfade Tarzı Ölçeği (SÖÖTÖ) ise kuruluşlardaki çocukların araştırmaya ilişkin bilgilendirilmesinin ardından araştırmacı tarafından birebir görüşmelerle doldurulmuştur.

Araştırmanın verileri Şubat 2019 – Nisan 2019 tarihleri arasında toplanmıştır.

2.4.VERİ TOPLAMA ARAÇLARI

Araştırmanın verileri; çocuklara ve personele yönelik kişisel bilgiler formları, Sürekli Öfke ve Öfke İfade Tarzı Ölçeği (SÖÖTÖ) ve Maslach Tükenmişlik Ölçeği'ni (MTÖ) içeren anket aracılığıyla toplanmıştır.

2.4.1. KİŞİSEL BİLGİ FORMLARI

Çocuklara yöneltilen kişisel bilgi formunda yaş, ne kadar süredir koruma veya bakım altında olunduğu, korunma altına alınma nedeni ve ziyaret edilme durumu gibi toplam 10 soru yer almıştır (Ek-2).

Personele yöneltilen kişisel bilgi formunda ise cinsiyet, yaş, eğitim düzeyi, çalışma alanı, çalışma süresi ve gelir düzeyini öğrenmeye yönelik toplam 6 soru yer almıştır (Ek-4).

2.4.2. SÜREKLİ ÖFKE VE ÖFKE İFADE TARZI ÖLÇEĞİ (SÖÖTÖ)

Sürekli Öfke ve Öfke İfade Tarzı Ölçeği (SÖÖTÖ), Spielberger ve arkadaşları (1983) tarafından öğrencilerin öfke düzeylerini ve tarzlarını belirlemek amacıyla geliştirilmiş ve Özer (1994) tarafından Türkçe'ye uyarlanmıştır (Ek-1).

"1: hiç, 2: biraz, 3: oldukça ve 4: tümüyle" cevaplarından oluşan 4'lü likert tipte hazırlanmış olan SÖÖTÖ'de 4 alt boyutta toplam 34 madde yer almaktadır. Ters madde bulunmayan ölçekte toplam puan hesaplanmamaktadır. Ayrı olarak değerlendirilen her alt boyuttan alınan toplam puan arttıkça katılımcıların öfke düzeyleri veya ilgili öfke ifade tarzları da artmaktadır.

Ölçeğin alt boyutları, madde sayıları ve puanlamaları Tablo 3'te verilmiştir.

Tablo 3: Sürekli Öfke ve Öfke İfade Tarzı Ölçeği'nin (SÖÖTÖ) Yapısı

Alt Boyutlar	Madde Sayısı	Maddeler	Alınabilecek En Düşük Puan	Alınabilecek En Yüksek Puan
Sürekli Öfke	10	1-10	10	40
Öfke İçe Vurumu	8	13, 15, 16, 20, 23, 26, 27, 31	8	32
Öfke Dışa Vurumu	8	12, 17, 19, 22, 24, 29, 32, 33	8	32
Öfke Kontrolü	8	11, 14, 18, 21, 25, 28, 30, 34	8	32

Özer (1994), farklı örneklemler üzerinde gerçekleştirdiği çalışmalar sonucunda SÖÖTÖ'nün güvenilir bir ölçek olduğunu ortaya koymuştur. Çelik (2019) tarafından ergenler üzerinde yürütülen bir araştırmada da Cronbach Alpha güvenirlik katsayıları sürekli öfke, öfke içe vurumu, öfke dışa vurumu ve öfke kontrolü alt boyutlarında sırasıyla 0,86; 0,86; 0,84 ve 0,79 olarak tespit edilmiştir.

Bu araştırmada yapılan güvenirlik analizi sonucunda ise Cronbach Alpha katsayısı aynı alt boyutlarda sırasıyla 0,75; 0,67; 0,83 ve 0,87 olarak bulunmuştur. Ayrıca, yapılan açımlayıcı faktör analizi (AFA) sonucunda ölçeğin geçerliği ilk 10 madde (sürekli öfke) için %57,90; sonraki 24 madde (öfke ifade tarzı) için %63,89 olarak tespit edilmiştir. Dolayısıyla SÖÖTÖ, geçerlik ve güvenirlik şartlarını sağlamıştır (Büyüköztürk, 2011).

2.4.3. MASLACH TÜKENMİŞLİK ÖLÇEĞİ (MTÖ)

Maslach Tükenmişlik Ölçeği (MTÖ), Maslach ve Jackson (1981) tarafından tükenmişlik düzeyini tespit etmek amacıyla geliştirilmiş ve Ergin (1995) tarafından Türkçe'ye uyarlanmıştır (Ek-3).

"0: hiçbir zaman, 1: nadiren, 2: bazen, 3: genellikle ve 4: her zaman" cevaplarından oluşan 5'li likert tipte hazırlanmış olan MTÖ'de 3 alt boyutta toplam 22 madde yer almaktadır. Duygusal tükenme, duyarsızlaşma ve kişisel başarısızlık olarak adlandırılan alt boyutların toplamı tükenmişlik toplam puanını oluşturmaktadır. Ancak kişisel başarısızlık alt boyutundaki maddeler olumlu olduğu için analiz öncesinde ters çevrilmektedir. Alt boyutlardan ve genelde alınan toplam puan arttıkça katılımcıların

tükenmişlikleri artmaktadır. Ölçeğin alt boyutları, madde sayıları ve puanlamaları Tablo 4'te verilmiştir.

Tablo 4: Maslach Tükenmişlik Ölçeği (MTÖ) Yapısı

Alt Boyutlar/ Ölçek Geneli	Madde Sayısı	Maddeler	Alınabilecek	
			En Düşük Puan	En Yüksek Puan
Duygusal Tükenme	9	1, 2, 3, 6, 8, 13, 14, 16, 20	0	36
Duyarsızlaşma	5	5, 10, 11, 15, 22	0	20
Kişisel Başarısızlık	8	4, 7, 9, 12, 17, 18, 19, 21	0	32

Tablo 5: Maslach Tükenmişlik Ölçeği Puanlarının Yorumlanması

	Tükenmişlik Düzeyleri		
	Düşük	**Normal**	**Yüksek**
Duygusal tükenmişlik	0-16	17-26	27 ve üstü
Duyarsızlaşma	0-6	7-12	13 ve üstü
Kişisel Başarısızlık	39 ve üstü	32-38	0-31

Kaynak: Izgar, H. (2001), *Okul Yöneticilerinde Tükenmişlik*, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, s.90.

MTÖ'nün geçerli ve güvenilir bir ölçek olduğu, Türkçe uyarlamasını yapmış olan Ergin (1995) tarafından ortaya konulmuştur. Kızıldağ (2019) tarafından, çalışanlar üzerinde yürütülen bir araştırmada da MTÖ'nün geçerliği %51,1; güvenirliği 0,769 olarak tespit edilmiştir.

Bu araştırmada yapılan güvenirlik analizi sonucunda ise Cronbach Alpha katsayısı duygusal tükenme, duyarsızlaşma ve kişisel başarısızlık alt boyutlarında ve ölçek genelinde sırasıyla 0,88; 0,70; 0,80 ve 0,87 olarak bulunmuştur. Ayrıca, yapılan AFA sonucunda ölçeğin geçerliği %65,67 olarak tespit edilmiştir. Dolayısıyla MTÖ, geçerlik ve güvenirlik şartlarını sağlamıştır (Büyüköztürk, 2011).

2.5.VERİLERİN ÇÖZÜMLENMESİ

Verilerin çözümlenmesinde SPSS 25.0 istatistik programından faydalanılarak nicel analiz yöntemi kullanılmıştır. Nicel analizler, "*yapılan araştırmanın amaçlarına yönelik olarak toplanmış olan verilerin bir istatistik haline getirilerek analiz edilmesi ve bu yolla bulgulara ulaşılmasını hedefleyen analizler*" olarak tanımlanmaktadır (Dawson, 2015: 9).

Katılımcılara ilişkin demografik ve ölçeklere ait betimsel bulguların tespitinde frekans ve yüzde analizleri ile ortalama ve standart sapma gibi istatistik yöntemlerine başvurulmuştur. Öfke, öfke ifade tarzı ve tükenmişlik üzerindeki etkilere ilişkin bulgular t-testi, varyans analizi (ANOVA), Welch testi ve Tukey HSD çoklu karşılaştırma (post-hoc) testi ile tespit edilmiştir. Test puanları arasındaki ilişkilerde ise Pearson korelasyon analizi kullanılmıştır.

Normallik varsayımının tespitinde Tabachnick ve Fidell'in (2013) önerileri doğrultusunda çarpıklık ve basıklık değerlerinin ±1,50 aralığında olup olmadığı incelenmiş ve normallik şartının sağlandığı görülmüştür. Ayrıca yapılan analizlerin tamamında anlamlılık düzeyi $p<0,05$; güven aralığı ise %95 olarak kabul edilmiştir.

BÖLÜM 3. BULGULAR VE YORUMLAR

Bu bölümde, araştırma kapsamında toplanan verilerin analizi sonucunda ulaşılan bulgulara ve bunların yorumlanmasına yer verilmiştir.

3.1. BULGULAR

3.1.1. ÖFKE VE TÜKENMİŞLİĞE İLİŞKİN BULGULAR

Araştırmaya katılan çocukların Sürekli Öfke ve Öfke İfade Tarzı Ölçeği'ne (SÖÖTÖ) verdikleri cevapların analizi sonucunda elde edilen betimsel bulgular Tablo 6'da verilmiştir.

Tablo 6: Sürekli Öfke ve Öfke İfade Tarzı Ölçeği Bulguları

	Min.	**Maks.**	**$\bar{x}$**	**Ss**	**%***
Sürekli Öfke	12,00	39,00	22,35	5,97	41,2
Öfke Kontrolü	8,00	32,00	21,41	6,07	55,9
Öfke İçe Vurumu	10,00	31,00	17,01	4,21	37,5
Öfke Dışa Vurumu	8,00	31,00	16,41	5,36	35,0

* Alınabilecek en düşük ve en yüksek puana oranlanmıştır.

Tablo 6'da görüldüğü üzere sürekli öfke puanı $\bar{x}$=22,35±5,97; öfke kontrolü puanı $\bar{x}$=21,41±6,07; öfke içe vurumu puanı $\bar{x}$=17,01±4,21 ve öfke dışa vurumu puanı $\bar{x}$=16,41±5,36 olarak bulunmuştur.

Bu puanların, alınabilecek en düşük ve en yüksek puanlara oranlanması sonucunda; araştırmaya katılan çocukların sürekli öfke düzeylerinin %41,2; öfke kontrolü düzeylerinin %55,9; öfke içe vurumu düzeylerinin %37,5 ve öfke dışa vurumu düzeylerinin %35 olduğu tespit edilmiştir.

Tablo 7'de ise araştırmaya katılan personelin Maslach Tükenmişlik Ölçeği'ne (MTÖ) verdikleri cevapların analizi sonucunda elde edilen betimsel bulgular verilmiştir.

Tablo 7: Maslach Tükenmişlik Ölçeği Bulguları

	Min.	Maks.	$\bar{x}$	Ss	%*
Duygusal Tükenme	0,00	30,00	13,24	6,92	36,8
Kişisel Başarısızlık	0,00	24,00	11,36	5,48	35,5
Duyarsızlaşma	0,00	13,00	3,80	3,36	19,0

* Alınabilecek en düşük ve en yüksek puana oranlanmıştır.

Tablo 7'de görüldüğü üzere duygusal tükenme puanı $\bar{x}$=13,24±6,92; kişisel başarısızlık puanı $\bar{x}$=11,36±5,48; duyarsızlaşma puanı $\bar{x}$=3,08±3,36 olarak bulunmuştur.

Bu puanların, alınabilecek en düşük ve en yüksek puanlara oranlanması sonucunda; araştırmaya katılan personelin duygusal tükenme düzeylerinin %36,8; kişisel başarısızlık düzeylerinin %35,5; duyarsızlaşma düzeylerinin %19 olduğu tespit edilmiştir.

3.1.2. ÖFKE VE ÖFKE İFADE TARZI ÜZERİNDEKİ ETKİLERE İLİŞKİN BULGULAR

3.1.2.1. Yaşın Öfke ve Öfke İfade Tarzı Üzerindeki Etkisi

Yaşın, öfke ve öfke ifade tarzı üzerindeki etkisini tespit etmeye yönelik olarak yapılan varyans analizi (ANOVA) sonucunda ulaşılan bulgular Tablo 8'de verilmiştir.

Buna göre, öfke ifade tarzı alt boyutları (öfke içe vurumu/dışa vurumu ve öfke kontrolü) yaşa göre anlamlı bir farklılık göstermemiş ($p>0,05$) ancak sürekli öfke puanı yaşa göre anlamlı bir farklılık göstermiştir ($F=3,175$; $p<0,05$). Yani çocuğun yaşı sürekli öfkeyi anlamlı olarak etkilemektedir. Yapılan eta-kare (η^2) etki büyüklüğü hesaplaması (gruplar arası varyans/toplam varyans) sonucunda etki büyüklüğü 0,12 olarak bulunmuştur. Bu değer, anlamlı farkın orta düzeyde olduğunu ve sürekli öfkedeki varyansın %12'sinin yaşın değişmesinin bir sonucu olduğunu göstermektedir (Büyüköztürk vd., 2011: 189).

Yapılan Tukey HSD çoklu karşılaştırma (post-hoc) testi (Tablo 9) sonucunda ise 14 yaşındaki çocukların sürekli öfkelerinin 12 ve 13 yaşındaki çocuklardan (grup 4>2, 4>3) anlamlı olarak daha fazla olduğu görülmüştür ($p<0,05$).

Tablo 8: Yaşın Öfke ve Öfke İfade Tarzı Üzerindeki Etkisi

	Yaş	n	x̄	Ss	Varyans	Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ort.	F	p
Sürekli Öfke	11 yaş	20	23,20	7,31	G. Arası	312,120	3	104,040	3,175	0,**029**
	12 yaş	14	19,86	5,64	G. İçi	2326,867	71	32,773		
	13 yaş	20	20,50	5,09	Toplam	2638,987	74			
	14 yaş	21	24,95	4,50						
Öfke İçe Vurumu	11 yaş	20	17,25	4,68	G. Arası	38,508	3	12,836	0,715	0,546
	12 yaş	14	18,21	3,56	G. İçi	1274,479	71	17,950		
	13 yaş	20	16,10	4,47	Toplam	1312,987	74			
	14 yaş	21	16,86	3,97						
Öfke Dışa Vurumu	11 yaş	20	17,25	6,73	G. Arası	58,820	3	19,607	0,673	0,572
	12 yaş	14	15,43	3,55	G. İçi	2069,367	71	29,146		
	13 yaş	20	15,45	5,44	Toplam	2128,187	74			
	14 yaş	21	17,19	4,92						
Öfke Kontrolü	11 yaş	20	20,65	6,59	G. Arası	183,187	3	61,062	1,704	0,174
	12 yaş	14	23,79	7,35	G. İçi	2545,000	71	35,845		
	13 yaş	20	22,45	4,94	Toplam	2728,187	74			
	14 yaş	21	19,57	5,27						

Tablo 9: Yaşın Sürekli Öfke Üzerindeki Etkisine İlişkin Çoklu Karşılaştırma Bulguları

Tukey HSD	(A) Yaş Grubu	(B) Yaş Grubu	Ort. Arası Fark (A-B)	p
Sürekli Öfke	11 yaş (1)	12 yaş	3,34	0,448
		13 yaş	2,70	0,535
		14 yaş	-1,75	0,795
	12 yaş (2)	11 yaş	-3,34	0,448
		13 yaş	-,64	0,986
		14 yaş	-5,10	**0,043**
	13 yaş (3)	11 yaş	-2,70	0,535
		12 yaş	0,64	0,986
		14 yaş	-4,45	**0,026**
	14 yaş (4)	11 yaş	1,75	0,795
		12 yaş	5,10	**0,043**
		13 yaş	4,45	**0,026**

3.1.2.2. Korunma/Bakım Altında Olma Süresinin Öfke ve Öfke İfade Tarzı Üzerindeki Etkisi

Korunma/bakım altında olma süresinin öfke ve öfke ifade tarzı üzerindeki etkisini tespit etmeye yönelik olarak yapılan varyans analizi (ANOVA) sonucunda ulaşılan bulgular Tablo 10'da verilmiştir.

Tablo 10: Korunma/Bakım Altında Olma Süresinin Öfke ve Öfke İfade Tarzı Üzerindeki Etkisi

	Süre	**n**	**x̄**	**Ss**	**Varyans**	**Kareler Toplamı**	**Sd**	**Kareler Ort.**	**F**	**p**
Sürekli Öfke	0-1 yıl	26	20,12	4,91	G. Arası	280,968	2	140,484	4,290	**0,017**
	2-5 yıl	26	22,31	5,82	G. İçi	2358,018	72	32,750		
	6 yıl ve üstü	23	24,91	6,43	Toplam	2638,987	74			
Öfke İçe Vurumu	0-1 yıl	26	17,19	4,79	G. Arası	10,970	2	5,485	0,303	0,739
	2-5 yıl	26	16,50	3,71	G. İçi	1302,017	72	18,084		
	6 yıl ve üstü	23	17,39	4,18	Toplam	1312,987	74			
Öfke Dışa Vurumu	0-1 yıl	26	15,15	4,41	G. Arası	92,329	2	46,164	1,633	0,203
	2-5 yıl	26	17,81	5,60	G. İçi	2035,858	72	28,276		
	6 yıl ve üstü	23	16,26	5,90	Toplam	2128,187	74			
Öfke Kontrolü	0-1 yıl	26	21,77	6,23	G. Arası	23,078	2	11,539	0,307	0,737
	2-5 yıl	26	20,65	5,24	G. İçi	2705,109	72	37,571		
	6 yıl ve üstü	23	21,87	6,90	Toplam	2728,187	74			

Buna göre, öfke ifade tarzı alt boyutları (öfke içe vurumu/dışa vurumu ve öfke kontrolü) korunma/bakım altında olma süresine göre anlamlı bir farklılık göstermemiş ($p>0,05$) ancak sürekli öfke puanı anlamlı bir farklılık göstermiştir ($F=4,290$; $p<0,05$). Yani çocuğun korunma/bakım altında olma süresi sürekli öfkeyi anlamlı olarak etkilemektedir. Yapılan eta-kare (η^2) etki büyüklüğü hesaplaması sonucunda etki büyüklüğü 0,11 olarak bulunmuştur. Bu değer, anlamlı farkın orta düzeyde olduğunu (Büyüköztürk vd., 2011: 189) ve sürekli öfkedeki varyansın %11'inin korunma/bakım altında olma süresinin değişmesinin bir sonucu olduğunu göstermektedir.

Yapılan Tukey HSD çoklu karşılaştırma (post-hoc) testi (Tablo 11) sonucunda ise 6 yıl ve üstü grubundaki çocukların sürekli öfkelerinin 0-1 yıl grubundaki çocuklardan (grup 3>1) anlamlı olarak daha fazla olduğu görülmüştür (p<0,05).

Tablo 11: Korunma/Bakım Altında Olma Süresinin Sürekli Öfke Üzerindeki Etkisine İlişkin Çoklu Karşılaştırma Bulguları

Tukey HSD	(A) Süre	(B) Süre	Ort. Arası Fark (A-B)	p
Sürekli Öfke	0-1 yıl (1)	2-5 yıl	-2,19	0,356
		6 yıl ve üstü	-4,80	**0,013**
	2-5 yıl (2)	0-1 yıl	2,19	0,356
		6 yıl ve üstü	-2,61	0,256
	6 yıl ve üstü (3)	**0-1 yıl**	4,80	**0,013**
		2-5 yıl	2,61	0,256

3.1.2.3. Korunma/Bakım Altına Alınma Nedeninin Öfke ve Öfke İfade Tarzı Üzerindeki Etkisi

Korunma/bakım altına alınma nedeninin öfke ve öfke ifade tarzı üzerindeki etkisini tespit etmeye yönelik olarak yapılan varyans analizi (ANOVA) sonucunda ulaşılan bulgular Tablo 12'de verilmiştir.

Buna göre, sürekli öfke ve öfke ifade tarzı alt boyut (öfke içe vurumu/dışa vurumu ve öfke kontrolü) puanları korunma/bakım altına alınma nedenine göre anlamlı bir farklılık göstermemiştir (p>0,05). Yani çocuğun korunma veya bakım altına alınma nedeni sürekli öfkeyi ve öfke ifade tarzını anlamlı olarak etkilememektedir.

Tablo 12: Korunma/Bakım Altına Alınma Nedeninin Öfke ve Öfke İfade Tarzı Üzerindeki Etkisi

	Neden*	n	x̄	Ss	Varyans	Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ort.	F	p
Sürekli Öfke	(1)	15	21,53	4,81	G. Arası	150,546	4	37,637	1,059	0,384
	(2)	17	20,59	4,02	G. İçi	2488,440	70	35,549		
	(3)	12	22,58	6,56	Toplam	2638,987	74			
	(4)	24	24,21	6,57						
	(5)	7	21,57	8,56						
Öfke İçe Vurumu	(1)	15	17,60	4,97	G. Arası	39,204	4	9,801	0,539	0,708
	(2)	17	17,59	4,27	G. İçi	1273,783	70	18,197		
	(3)	12	16,25	4,33	Toplam	1312,987	74			
	(4)	24	16,29	4,06						
	(5)	7	18,14	2,91						
Öfke Dışa Vurumu	(1)	15	15,00	5,59	G. Arası	45,449	4	11,362	0,382	0,821
	(2)	17	16,24	3,98	G. İçi	2082,737	70	29,753		
	(3)	12	17,08	5,02	Toplam	2128,187	74			
	(4)	24	16,83	5,76						
	(5)	7	17,29	7,65						
Öfke Kontrolü	(1)	15	20,73	6,58	G. Arası	112,605	4	28,151	0,753	0,559
	(2)	17	22,24	4,71	G. İçi	2615,581	70	37,365		
	(3)	12	21,58	6,30	Toplam	2728,187	74			
	(4)	24	20,29	6,00						
	(5)	7	24,43	8,06						

* (1) Anne ve/veya baba vefat/terk/boşanma, (2) Anne ve/veya baba vefat/terk/boşanma + ihmal, (3) Duygusal/fiziksel/cinsel istismar, (4) İhmal, (5) Anne ve/veya baba terk/boşanma + ailenin ekonomik yetersizliği.

3.1.2.4. Sağlık Kurulu/Engel Raporu Tanısının Öfke ve Öfke İfade Tarzı Üzerindeki Etkisi

Sağlık kurulu/engel raporu tanısının öfke ve öfke ifade tarzı üzerindeki etkisini tespit etmeye yönelik olarak yapılan varyans analizi (ANOVA) sonucunda ulaşılan bulgular Tablo 13'de verilmiştir.

Tablo 13: Sağlık Kurulu/Engel Raporu Tanısının Öfke ve Öfke İfade Tarzı Üzerindeki Etkisi

	Tanı	n	x̄	Ss	Varyans	Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ort.	F	p
Sürekli Öfke	Rapor yok	39	21,03	5,30	G. Arası	150,025	2	75,012	2,170	0,122
	Zihinsel yetersizlik	16	24,31	6,78	G. İçi	2488,962	72	34,569		
	Ö. öğr. güçlüğü	20	23,35	6,20	Toplam	2638,987	74			
Öfke İçe Vurumu	Rapor yok	39	16,87	4,58	G. Arası	18,740	2	9,370	0,521	0,596
	Zihinsel yetersizlik	16	17,94	4,88	G. İçi	1294,246	72	17,976		
	Ö. öğr. güçlüğü	20	16,55	2,70	Toplam	1312,987	74			
Öfke Dışa Vurumu	Rapor yok	39	15,51	4,25	G. Arası	101,443	2	50,722	1,802	0,172
	Zihinsel yetersizlik	16	18,50	6,54	G. İçi	2026,744	72	28,149		
	Ö. öğr. güçlüğü	20	16,50	6,07	Toplam	2128,187	74			
Öfke Kontrolü	Rapor yok	39	21,85	5,12	G. Arası	56,310	2	28,155	0,759	0,472
	Zihinsel yetersizlik	16	19,75	6,62	G. İçi	2671,877	72	37,109		
	Ö. öğr. güçlüğü	20	21,90	7,32	Toplam	2728,187	74			

Buna göre, sürekli öfke ve öfke ifade tarzı alt boyut (öfke içe vurumu/dışa vurumu ve öfke kontrolü) puanları sağlık kurulu/engel raporu tanısına göre anlamlı bir farklılık göstermemiştir ($p>0,05$). Yani çocuğun raporun olup olmaması veya rapordaki tanısı sürekli öfkeyi ve öfke ifade tarzını anlamlı olarak etkilememektedir.

3.1.2.5. Psikiyatrik Takip Durumunun Öfke ve Öfke İfade Tarzı Üzerindeki Etkisi

Psikiyatrik takip durumunun öfke ve öfke ifade tarzı üzerindeki etkisini tespit etmeye yönelik olarak yapılan ilişkisiz örneklemler t-testi sonucunda ulaşılan bulgular Tablo 14'te verilmiştir.

Tablo 14: Psikiyatrik Takip Durumunun Öfke ve Öfke İfade Tarzı Üzerindeki Etkisi

	Takip	**n**	**Ort.**	**Ss.**	**t**	**Sd**	**p**
Sürekli Öfke	Yok	25	20,32	4,06	-2,472	63,39	**0,016**
	Var	50	**23,36**	6,53			
Öfke İçe Vurumu	Yok	25	16,52	3,44	-0,715	73	0,477
	Var	50	17,26	4,56			
Öfke Dışa Vurumu	Yok	25	14,84	3,76	-1,825	73	0,072
	Var	50	17,20	5,88			
Öfke Kontrolü	Yok	25	22,72	4,73	1,325	73	0,189
	Var	50	20,76	6,59			

Buna göre, öfke ifade tarzı alt boyutları (öfke içe vurumu/dışa vurumu ve öfke kontrolü) psikiyatrik takip durumuna göre anlamlı bir farklılık göstermemiş ($p>0,05$) ancak sürekli öfke puanı anlamlı bir farklılık göstermiştir ($t=-2,472$; $p<0,05$). Yani çocuğun psikiyatrik takip altında olup olmaması sürekli öfkeyi anlamlı olarak etkilemektedir ve takip altında olan çocukların öfkeleri anlamlı olarak daha fazladır.

Ayrıca bu anlamlı farklılığın ne kadar büyük olduğunu tespit etmek için Cohen d etki büyüklüğü indeksi ($\frac{\bar{x}_1-\bar{x}_2}{\sqrt{\frac{Ss_1{}^2+Ss_2{}^2}{2}}}$) hesaplanmış ve 0,56 olarak bulunmuştur. Bu değer 0,5-0,8 arasında olduğu için "orta" düzeyde değerlendirilmiştir (Tuna, 2016: 294).

3.1.2.6. Ziyaretçi Durumunun Öfke ve Öfke İfade Tarzı Üzerindeki Etkisi

Ziyaretçi durumunun öfke ve öfke ifade tarzı üzerindeki etkisini tespit etmeye yönelik olarak yapılan varyans analizi (ANOVA) sonucunda ulaşılan bulgular Tablo 15'te verilmiştir.

Buna göre, sürekli öfke ve öfke ifade tarzı alt boyut (öfke içe vurumu/dışa vurumu ve öfke kontrolü) puanları kurumda ziyaret durumuna göre anlamlı bir farklılık göstermemiştir ($p>0,05$). Yani çocuğun ziyaretçisinin olup olmaması veya ziyaretçi türü sürekli öfkeyi ve öfke ifade tarzını anlamlı olarak etkilememektedir.

Tablo 15: Kurumda Ziyaret Durumunun Öfke ve Öfke İfade Tarzı Üzerindeki Etkisi

	Ziyaret D.	n	x̄	Ss	Varyans	Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ort.	F	P
Sürekli Öfke	Yok	10	24,10	7,19	G. Arası	45,070	3	15,023	0,411	0,745
	Anne ve /veya baba	41	22,29	6,40	G. İçi	2593,916	71	36,534		
	Kardeş/gönüllü /misafir aile	14	22,07	3,41	Toplam	2638,987	74			
	Akraba	10	21,20	6,14						
Öfke İçe Vurumu	Yok	10	18,30	4,14	G. Arası	29,682	3	9,894	0,547	0,652
	Anne ve /veya baba	41	17,12	4,40	G. İçi	1283,305	71	18,075		
	Kardeş/gönüllü /misafir aile	14	16,36	3,84	Toplam	1312,987	74			
	Akraba	10	16,20	4,26						
Öfke Dışa Vurumu	Yok	10	19,10	7,28	G. Arası	95,497	3	31,832	1,112	0,350
	Anne ve /veya baba	41	15,98	5,27	G. İçi	2032,690	71	28,629		
	Kardeş/gönüllü /misafir aile	14	16,64	5,05	Toplam	2128,187	74			
	Akraba	10	15,20	3,58						
Öfke Kontrolü	Yok	10	19,80	6,75	G. Arası	46,758	3	15,586	0,413	0,744
	Anne ve /veya baba	41	22,00	6,42	G. İçi	2681,429	71	37,767		
	Kardeş/gönüllü /misafir aile	14	21,43	4,86	Toplam	2728,187	74			
	Akraba	10	20,60	5,93						

3.1.2.7. Yatılı İzinli Gitme Durumunun Öfke ve Öfke İfade Tarzı Üzerindeki Etkisi

Yatılı izinli gitme durumunun öfke ve öfke ifade tarzı üzerindeki etkisini tespit etmeye yönelik olarak yapılan varyans analizi (ANOVA) sonucunda ulaşılan bulgular Tablo 16'da verilmiştir.

Buna göre, sürekli öfke ve öfke ifade tarzı alt boyut (öfke içe vurumu/dışa vurumu ve öfke kontrolü) puanları yatılı izinli gitme durumuna göre anlamlı bir farklılık göstermemiştir ($p>0,05$). Yani çocuğun yatılı izinli olarak gidip gitmemesi veya gitme periyodu sürekli öfkeyi ve öfke ifade tarzını anlamlı olarak etkilememektedir.

Tablo 16: Yatılı İzinli Gitme Durumunun Öfke ve Öfke İfade Tarzı Üzerindeki Etkisi

	İzin D.	n	x̄	Ss	Varyans	Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ort.	F	p
Sürekli Öfke	Gitmiyor	36	22,25	6,18	G. Arası	19,815	3	6,605	0,179	0,910
	Aylık/Üç Aylık	14	23,07	6,31	G. İçi	2619,172	71	36,890		
	Altı aylık	16	22,56	6,56	Toplam	2638,987	74			
	Yıllık	9	21,22	3,90						
Öfke İçe Vurumu	Gitmiyor	36	17,06	3,33	G. Arası	17,303	3	5,768	0,316	0,814
	Aylık/Üç Aylık	14	16,79	5,81	G. İçi	1295,684	71	18,249		
	Altı aylık	16	17,69	4,87	Toplam	1312,987	74			
	Yıllık	9	16,00	3,77						
Öfke Dışa Vurumu	Gitmiyor	36	15,56	5,48	G. Arası	67,230	3	22,410	0,772	0,513
	Aylık/Üç Aylık	14	16,43	6,16	G. İçi	2060,956	71	29,028		
	Altı aylık	16	17,38	4,47	Toplam	2128,187	74			
	Yıllık	9	18,11	5,21						
Öfke Kontrolü	Gitmiyor	36	21,89	5,83	G. Arası	88,774	3	29,591	0,796	0,500
	Aylık/Üç Aylık	14	19,71	7,53	G. İçi	2639,413	71	37,175		
	Altı aylık	16	20,75	5,57	Toplam	2728,187	74			
	Yıllık	9	23,33	5,55						

3.1.2.8. Ailede Madde Kullanım Durumunun Öfke ve Öfke İfade Tarzı Üzerindeki Etkisi

Ailede madde kullanım durumunun öfke ve öfke ifade tarzı üzerindeki etkisini tespit etmeye yönelik olarak yapılan varyans analizi (ANOVA) sonucunda ulaşılan bulgular Tablo 17'de verilmiştir.

Buna göre, sürekli öfke ve öfke ifade tarzı alt boyut (öfke içe vurumu/dışa vurumu ve öfke kontrolü) puanları ailede madde kullanım durumuna göre anlamlı bir farklılık göstermemiştir ($p>0,05$). Yani çocuğun ailesinin madde kullanıp kullanmaması sürekli öfkeyi ve öfke ifade tarzını anlamlı olarak etkilememektedir.

Tablo 17: Ailede Madde Kullanım Durumunun Öfke ve Öfke İfade Tarzı Üzerindeki Etkisi

	Madde K.	n	x̄	Ss	Varyans	Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ort.	F	p
Sürekli Öfke	Var	11	21,18	4,64	G. Arası	176,975	2	88,487	2,588	0,082
	Yok	49	21,67	5,81	G. İçi	2462,012	72	34,195		
	Bilinmiyor	15	25,40	6,67	Toplam	2638,987	74			
Öfke İçe Vurumu	Var	11	16,36	6,33	G. Arası	9,862	2	4,931	0,272	0,762
	Yok	49	16,98	3,92	G. İçi	1303,125	72	18,099		
	Bilinmiyor	15	17,60	3,44	Toplam	1312,987	74			
Öfke Dışa Vurumu	Var	11	15,00	4,29	G. Arası	115,787	2	57,893	2,071	0,133
	Yok	49	16,00	4,53	G. İçi	2012,400	72	27,950		
	Bilinmiyor	15	18,80	7,76	Toplam	2128,187	74			
Öfke Kontrolü	Var	11	20,27	6,89	G. Arası	31,806	2	15,903	0,425	0,656
	Yok	49	21,88	5,91	G. İçi	2696,380	72	37,450		
	Bilinmiyor	15	20,73	6,25	Toplam	2728,187	74			

3.1.2.9. Ailede Psikiyatrik/Zihinsel Yetersizlik Tanısının Öfke ve Öfke İfade Tarzı Üzerindeki Etkisi

Ailede psikiyatrik/zihinsel yetersizlik tanısının öfke ve öfke ifade tarzı üzerindeki etkisini tespit etmeye yönelik olarak yapılan varyans analizi (ANOVA) sonucunda ulaşılan bulgular Tablo 18'de verilmiştir.

Buna göre, öfke ifade tarzı alt boyutları (öfke içe vurumu/dışa vurumu ve öfke kontrolü) ailede psikiyatrik/zihinsel yetersizlik tanısına göre anlamlı bir farklılık göstermemiş ($p>0,05$) ancak sürekli öfke puanı anlamlı bir farklılık göstermiştir ($F=3,434$; $p<0,05$). Yani çocuğun ailesinin psikiyatrik/zihinsel yetersizlik tanısı sürekli öfkeyi anlamlı olarak etkilemektedir. Yapılan eta-kare (η^2) etki büyüklüğü hesaplaması sonucunda etki büyüklüğü 0,09 olarak bulunmuştur. Bu değer, anlamlı farkın orta düzeyde olduğunu (Büyüköztürk vd., 2011: 189) ve sürekli öfkedeki varyansın %9'unun ailedeki tanının bir sonucu olduğunu göstermektedir.

Tablo 18: Ailede Psikiyatrik/Zihinsel Yetersizlik Tanısının Öfke ve Öfke İfade Tarzı Üzerindeki Etkisi

	Tanı	n	x̄	Ss	Varyans	Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ort.	F	p
Sürekli Öfke	Var	27	20,74	5,25	G. Arası	229,801	2	114,901	3,434	**0,038**
	Yok	36	22,33	5,96	G. İçi	2409,185	72	33,461		
	Bilinmiyor	12	26,00	6,40	Toplam	2638,987	74			
Öfke İçe Vurumu	Var	27	15,85	3,32	**Welch ist.**	**Sd1**	**Sd2**	---	---	0,152*
	Yok	36	17,61	4,81	2,005	2	31,399			
	Bilinmiyor	12	17,83	3,81						
Öfke Dışa Vurumu	Var	27	15,93	4,28	**Welch ist.**	**Sd1**	**Sd2**	---	---	0,432*
	Yok	36	15,89	4,91	0,865	2	26,855			
	Bilinmiyor	12	19,08	8,02						
Öfke Kontrolü	Var	27	21,26	5,78	G. Arası	19,779	2	9,890	0,263	0,770
	Yok	36	21,86	6,40	G. İçi	2708,407	72	37,617		
	Bilinmiyor	12	20,42	6,08	Toplam	2728,187	74			

* Levene Testi sonucunda varyansların homojen dağılım göstermediğinin tespit edilmesinden dolayı Welch Testi sonuçları dikkate alınmıştır.

Ayrıca, yapılan Tukey HSD çoklu karşılaştırma (post-hoc) testi (Tablo 19) sonucunda ise ailesinde tanının olup olmadığı bilinmeyen çocukların sürekli öfkelerinin ailesinde tanı var olan çocuklardan (grup 3>1) anlamlı olarak daha fazla olduğu görülmüştür ($p<0,05$).

Tablo 19: Ailede Psikiyatrik/Zihinsel Yetersizlik Tanısının Sürekli Öfke Üzerindeki Etkisine İlişkin Çoklu Karşılaştırma Bulguları

Tukey HSD	(A) Tanı	(B) Tanı	Ort. Arası Fark (A-B)	p
Sürekli Öfke	Var (1)	Yok	-1,59	0,529
		Bilinmiyor	-5,26	**0,029**
	Yok (2)	Var	1,59	0,529
		Bilinmiyor	-3,67	0,146
	Bilinmiyor (3)	**Var**	5,26	**0,029**
		Yok	3,67	0,146

3.1.3. TÜKENMİŞLİK ÜZERİNDEKİ ETKİLERE İLİŞKİN BULGULAR

3.1.3.1. Cinsiyetin Tükenmişlik Üzerindeki Etkisi

Cinsiyetin tükenmişlik üzerindeki etkisini tespit etmeye yönelik olarak yapılan ilişkisiz örneklemler t-testi sonucunda ulaşılan bulgular Tablo 20'de verilmiştir.

Tablo 20: Cinsiyetin Tükenmişlik Üzerindeki Etkisi

	Cinsiyet	**n**	**$\bar{x}$**	**Ss**	**t**	**Sd**	**p**
Duygusal Tükenme	Kadın	68	13,18	7,07	-0,246	73	0,806
	Erkek	7	13,86	5,64			
Duyarsız-laşma	Kadın	68	3,68	3,44	0,069	73	0,324
	Erkek	7	5,00	2,16			
Kişisel Başarısızlık	Kadın	68	11,29	5,51	0,667	73	0,748
	Erkek	7	12,00	5,57			
Tükenmişlik	Kadın	68	28,15	12,35	0,125	73	0,575
	Erkek	7	30,86	9,30			

Buna göre, tükenmişlik ve alt boyutları (duygusal tükenme, duyarsızlaşma ve kişisel başarısızlık) cinsiyete göre anlamlı bir farklılık göstermemiştir ($p>0,05$). Yani personelin cinsiyeti tükenmişlik düzeylerini anlamlı olarak etkilememektedir.

3.1.3.2. Yaşın Tükenmişlik Üzerindeki Etkisi

Yaşın tükenmişlik üzerindeki etkisini tespit etmeye yönelik olarak yapılan varyans analizi (ANOVA) sonucunda ulaşılan bulgular Tablo 21'da verilmiştir.

Buna göre, tükenmişlik ve alt boyutları (duygusal tükenme, duyarsızlaşma ve kişisel başarısızlık) yaşa göre anlamlı bir farklılık göstermemiştir ($p>0,05$). Yani personelin yaş grubu tükenmişlik düzeylerini anlamlı olarak etkilememektedir.

Tablo 21: Yaşın Tükenmişlik Üzerindeki Etkisi

	Yaş	n	x̄	Ss	Varyans	Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ort.	F	p
Duyg. Tüken.	20-30 yaş	8	17,38	6,93	G. Arası	188,865	3	62,955	1,334	0,270
	31-35 yaş	13	14,23	6,78	G. İçi	3350,815	71	47,195		
	36-40 yaş	14	12,29	7,08	Toplam	3539,680	74			
	41 yaş v e üstü	40	12,43	6,82						
Duyars.	20-30 yaş	8	5,75	3,77	G. Arası	38,779	3	12,926	1,154	0,333
	31-35 yaş	13	3,85	2,51	G. İçi	795,221	71	11,200		
	36-40 yaş	14	3,07	3,29	Toplam	834,000	74			
	41 yaş ve üstü	40	3,65	3,50						
Kişisel Başarı-sızlık	20-30 yaş	8	12,38	4,93	G. Arası	65,074	3	21,691	0,714	0,547
	31-35 yaş	13	10,54	6,17	G. İçi	2158,206	71	30,397		
	36-40 yaş	14	13,00	4,28	Toplam	2223,280	74			
	41 yaş ve üstü	40	10,85	5,76						
Tüken-mişlik	20-30 yaş	8	35,50	11,69	G. Arası	490,934	3	163,645	1,129	0,343
	31-35 yaş	13	28,62	13,39	G. İçi	10293,06671		144,973		
	36-40 yaş	14	28,36	12,14	Toplam	10784,00074				
	41 yaş ve üstü	40	26,93	11,62						

3.1.3.3. Eğitim Durumunun Tükenmişlik Üzerindeki Etkisi

Eğitim durumunun tükenmişlik üzerindeki etkisini tespit etmeye yönelik olarak yapılan varyans analizi (ANOVA) sonucunda ulaşılan bulgular Tablo 22'de verilmiştir.

Buna göre, tükenmişlik ve alt boyutları (duygusal tükenme, duyarsızlaşma ve kişisel başarısızlık) eğitim durumuna göre anlamlı bir farklılık göstermemiştir ($p>0,05$). Yani personelin eğitim düzeyi tükenmişlik düzeyini anlamlı olarak etkilememektedir.

Tablo 22: Eğitim Durumunun Tükenmişlik Üzerindeki Etkisi

	Eğitim D.	n	x̄	Ss	Varyans	Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ort.	F	p
Duyg. Tüken.	İlköğretim	8	14,50	8,32	G. Arası	150,320	3	50,107	1,050	0,376
	Lise	36	11,94	7,62	G. İçi	3389,360	71	47,737		
	Ön lisans	10	12,90	5,70	Toplam	3539,680	74			
	Lisans/Yüksek lisans	21	15,14	5,40						
Duyars.	İlköğretim	8	3,50	4,24	G. Arası	17,123	3	5,708	0,496	0,686
	Lise	36	3,69	3,14	G. İçi	816,877	71	11,505		
	Ön lisans	10	3,00	2,62	Toplam	834,000	74			
	Lisans/Yüksek lisans	21	4,48	3,76						
Kişisel Başarı-sızlık	İlköğretim	8	10,50	5,68	G. Arası	13,180	3	4,393	0,141	0,935
	Lise	36	11,67	6,00	G. İçi	2210,100	71	31,128		
	Ön lisans	10	11,70	6,90	Toplam	2223,280	74			
	Lisans/Yüksek lisans	21	11,00	3,85						
Tüken-mişlik	İlköğretim	8	28,50	12,83	**Welch ist.**	**Sd1**	**Sd2**	---	---	0,711*
	Lise	36	27,31	14,24	0,463	3	21,894			
	Ön lisans	10	27,60	10,20						
	Lisans/Yüksek lisans	21	30,62	8,49						

* Levene Testi sonucunda varyansların homojen dağılım göstermediğinin tespit edilmesinden dolayı Welch Testi sonuçları dikkate alınmıştır.

3.1.3.4. Çalışma Alanının Tükenmişlik Üzerindeki Etkisi

Çalışma alanının tükenmişlik üzerindeki etkisini tespit etmeye yönelik olarak yapılan varyans analizi (ANOVA) sonucunda ulaşılan bulgular Tablo 23'de verilmiştir.

Buna göre, duyarsızlaşma, kişisel başarısızlık ve tükenmişlik toplam puanları çalışma alanına göre anlamlı bir farklılık göstermemiş ($p>0,05$) ancak duygusal tükenme puanı anlamlı bir farklılık göstermiştir ($F=3,337$; $p<0,05$). Yani personelin çalışma alanı duygusal tükenme düzeyini anlamlı olarak etkilemektedir.

Yapılan eta-kare (η^2) etki büyüklüğü hesaplaması sonucunda etki büyüklüğü 0,08 olarak bulunmuştur. Bu değer, anlamlı farkın orta düzeyde olduğunu (Büyüköztürk

vd., 2011: 189) ve duygusal tükenmedeki varyansın %8'inin çalışma alanının bir sonucu olduğunu göstermektedir.

Tablo 23: Çalışma Alanının Tükenmişlik Üzerindeki Etkisi

	Çalışma Alanı**	**n**	**x̄**	**Ss**	**Varyans**	**Kareler Toplamı**	**Sd**	**Kareler Ort.**	**F**	**p**
Duyg. Tüken.	(1)	13	10,85	4,96	G. Arası	300,268	2	150,134	3,337	**0,041**
	(2)	50	12,84	7,35	G. İçi	3239,412	72	44,992		
	(3)	12	**17,50**	5,18	Toplam	3539,680	74			
Duyars.	(1)	13	2,77	2,92	G. Arası	49,472	2	24,736	2,270	0,111
	(2)	50	3,66	3,39	G. İçi	784,528	72	10,896		
	(3)	12	5,50	3,29	Toplam	834,000	74			
Kişisel Başarı-sızlık	(1)	13	11,69	5,15	G. Arası	7,524	2	3,762	0,122	0,885
	(2)	50	11,44	6,05	G. İçi	2215,756	72	30,774		
	(3)	12	10,67	3,06	Toplam	2223,280	74			
Tüken-mişlik	(1)	13	25,31	8,78	**Welch ist.**	**Sd1**	**Sd2**	---	---	0,069*
	(2)	50	27,94	13,23	2,963	2	26,839			
	(3)	12	33,67	8,64						

* Levene Testi sonucunda varyansların homojen dağılım göstermediğinin tespit edilmesinden dolayı Welch Testi sonuçları dikkate alınmıştır.

* (1) Grup sorumlusu / öğretmen, (2) Bakım/temizlik personeli, (3) Sağlık/sosyal servis personeli.

Ayrıca, yapılan Tukey HSD çoklu karşılaştırma (post-hoc) testi (Tablo 24) sonucunda ise sağlık/sosyal servis personelinin duygusal tükenmişliklerinin grup sorumlusu/öğretmenlerden (grup 3>1) anlamlı olarak daha fazla olduğu görülmüştür ($p<0,05$).

Tablo 24: Çalışma Alanının Duygusal Tükenme Üzerindeki Etkisine İlişkin Çoklu Karşılaştırma Bulguları

Tukey HSD	**(A) Süre**	**(B) Süre**	**Ort. Arası Fark (A-B)**	**p**
Duygusal Tükenme	Grup sorumlusu / öğretmen (1)	Bakım/Temizlik personeli	-1,99	,608
		Sağlık/Sosyal servis personeli	-6,65	**,041**
	Bakım/temizlik personeli (2)	Grup sorumlusu/Öğretmen	1,99	,608
		Sağlık/Sosyal servis personeli	-4,66	,085
	Sağlık/sosyal servis personeli (3)	**Grup sorumlusu/Öğretmen**	6,65	**,041**
		Bakım/Temizlik personeli	4,66	,085

3.1.3.5. Çalışma Süresinin Tükenmişlik Üzerindeki Etkisi

Çalışma süresinin tükenmişlik üzerindeki etkisini tespit etmeye yönelik olarak yapılan varyans analizi (ANOVA) sonucunda ulaşılan bulgular Tablo 25'te verilmiştir.

Tablo 25: Çalışma Süresinin Tükenmişlik Üzerindeki Etkisi

	Süre	**n**	**x̄**	**Ss**	**Varyans**	**Kareler Toplamı**	**Sd**	**Kareler Ort.**	**F**	**p**
Duyg. Tüken.	0-5 yıl	11	13,55	6,46	G. Arası	280,773	3	93,591	2,039	0,116
	6-10 yıl	19	13,53	6,97	G. İçi	3258,907	71	45,900		
	11-15 yıl	37	11,89	6,20	Toplam	3539,680	74			
	16 yıl ve üstü	8	18,38	9,13						
Duyars.	0-5 yıl	11	3,18	3,79	G. Arası	21,962	3	7,321	0,640	0,592
	6-10 yıl	19	3,58	3,44	G. İçi	812,038	71	11,437		
	11-15 yıl	37	3,78	3,05	Toplam	834,000	74			
	16 yıl ve üstü	8	5,25	4,17						
Kişisel Başarı-sızlık	0-5 yıl	11	9,36	4,15	G. Arası	125,723	3	41,908	1,419	0,245
	6-10 yıl	19	10,05	6,08	G. İçi	2097,557	71	29,543		
	11-15 yıl	37	12,46	5,56	Toplam	2223,280	74			
	16 yıl ve üstü	8	12,13	4,61						
Tüken-mişlik	0-5 yıl	11	26,09	10,57	G. Arası	522,740	3	174,247	1,206	0,314
	6-10 yıl	19	27,16	13,87	G. İçi	10261,26071		144,525		
	11-15 yıl	37	28,14	11,54	Toplam	10784,00074				
	16 yıl ve üstü	8	35,75	11,27						

Buna göre, tükenmişlik ve alt boyutları (duygusal tükenme, duyarsızlaşma ve kişisel başarısızlık) çalışma süresine göre anlamlı bir farklılık göstermemiştir ($p>0,05$). Yani personelin kurumda çalışma süresi tükenmişlik düzeylerini anlamlı olarak etkilememektedir.

3.1.3.6. Gelir Düzeyinin Tükenmişlik Üzerindeki Etkisi

Gelir düzeyinin tükenmişlik üzerindeki etkisini tespit etmeye yönelik olarak yapılan ilişkisiz örneklemler t-testi sonucunda ulaşılan bulgular Tablo 26'da verilmiştir.

Tablo 26: Gelir Düzeyinin Tükenmişlik Üzerindeki Etkisi

	Gelir Düzeyi	N	x̄	Ss	t	Sd	p
Duygusal Tükenme	1000-3000 TL	49	12,39	7,02	-1,477	73	0,144
	3000 TL ve üstü	26	14,85	6,54			
Duyarsızlaşma	1000-3000 TL	49	3,41	3,32	-1,397	73	0,167
	3000 TL ve üstü	26	4,54	3,37			
Kişisel Başarısızlık	1000-3000 TL	49	11,49	6,08	0,280	73	0,171
	3000 TL ve üstü	26	11,12	4,24			
Tükenmişlik	1000-3000 TL	49	27,29	13,25	-1,220	67,007	0,227
	3000 TL ve üstü	26	30,50	9,35			

Buna göre, tükenmişlik ve alt boyutları (duygusal tükenme, duyarsızlaşma ve kişisel başarısızlık) gelir düzeyine göre anlamlı bir farklılık göstermemiştir ($p>0,05$).

3.1.4. ÖFKE, ÖFKE İFADE TARZI VE TÜKENMİŞLİK ARASINDAKİ İLİŞKİLER

Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı'na bağlı kuruluşlarda koruma ve bakım altında olan çocukların sürekli öfke ve öfke ifade tarzları ile kuruluşlarda çalışan personelin tükenmişlik düzeyleri arasındaki ilişkiyi tespit etmek amacıyla yapılan Pearson korelasyon analizi sonucunda elde edilen bulgular Tablo 27'de verilmiştir.

Tablo 27'de görüldüğü üzere; çocukların sürekli öfke durumları ile çalışanların tükenmişlikleri arasında tükenmişlik alt boyutları da dahil olmak üzere çok zayıf düzeyde pozitif ($r<0,10$) ve anlamsız ($p>0,05$) bir ilişki bulunmaktadır. Sürekli öfke arttığında, tükenmişlik çok zayıf bir ilişki ile anlamlı olmayan bir artış göstermektedir. Bu ilişki Şekil 1'de gösterilmiştir.

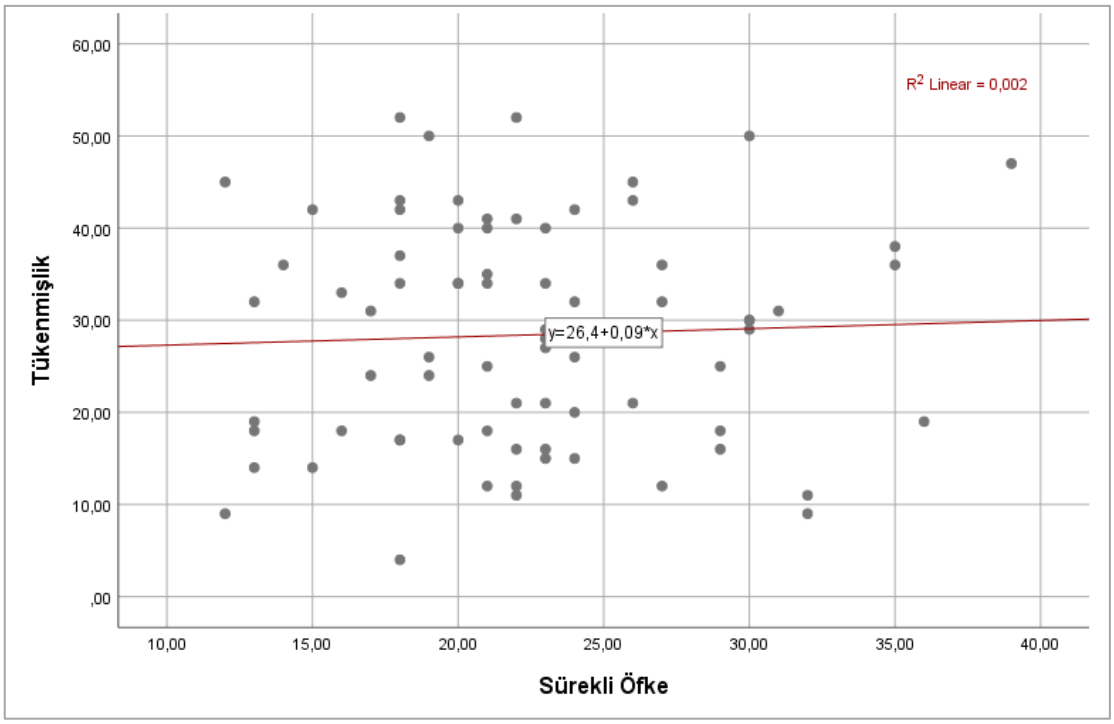
Çocukların öfke içe vurum düzeyleri ile çalışanların tükenmişlikleri arasında tükenmişlik alt boyutları da dahil olmak üzere negatif ve anlamsız ($p>0,05$) bir ilişki bulunmaktadır. Duygusal tükenme ile olan ilişki zayıf ($0,09<r<0,30$), diğerleri ise çok zayıf düzeydedir. Öfkenin içe vurumu arttığında, tükenmişlik zayıf bir ilişki ile anlamlı olmayan bir azalma göstermektedir (Şekil 2).

Tablo 27: Öfke, Öfke İfade Tarzı ve Tükenmişlik Arasındaki Korelasyon Bulguları

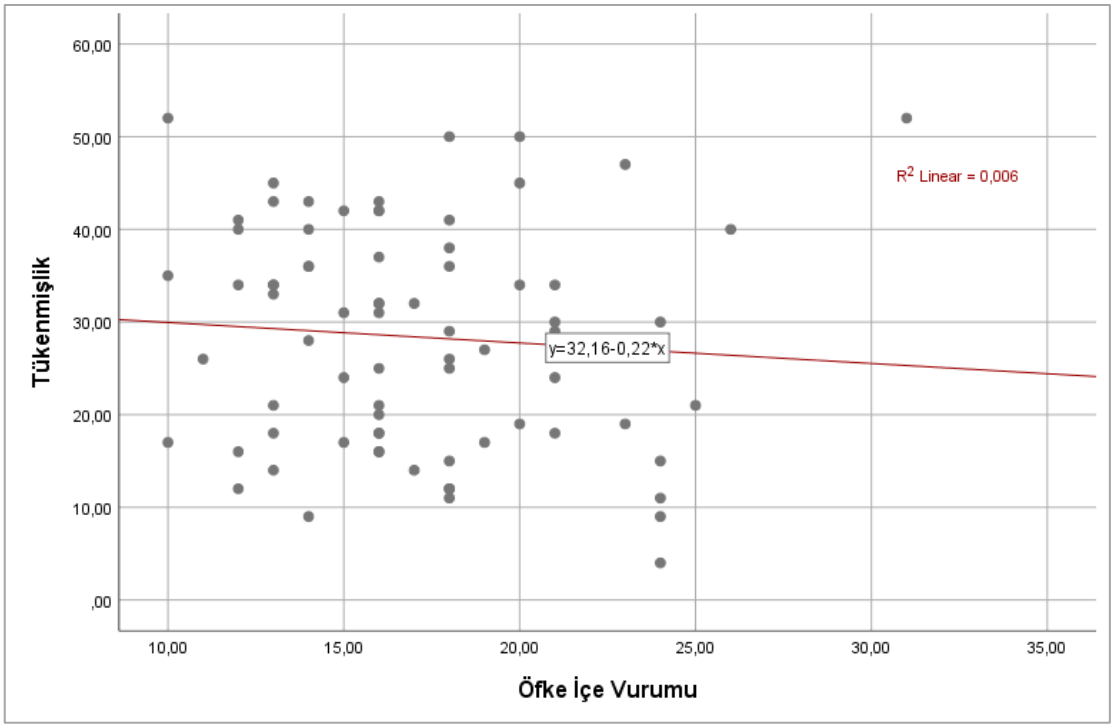
		1	2	3	4	5	6	7	8
1- Sürekli Öfke	**R**	1	**,244**	**,644**	**-,550**	,031	,032	,038	,044
	P		**,035**	**,000**	**,000**	,790	,782	,747	,707
	N		**75**	**75**	**75**	75	75	75	75
2- Öfke İçe Vurumu	**R**		1	,210	,149	-,108	-,039	-,010	-,077
	P			,071	,201	,358	,740	,931	,510
	N			75	75	75	75	75	75
3- Öfke Dışa Vurumu	**R**			1	**-,574**	-,004	-,061	-,029	-,032
	P				**,000**	,972	,605	,808	,784
	N				**75**	75	75	75	75
4- Öfke Kontrolü	**R**				1	-,103	-,018	,016	-,057
	P					,379	,880	,893	,628
	N					75	75	75	75
5- Duygusal Tükenme	**R**					1	**,684**	,198	**,853**
	P						**,000**	,089	**,000**
	N						**75**	75	**75**
6- Duyarsızlaşma	**R**						1	**,267**	**,791**
	P							**,021**	**,000**
	N							**75**	**75**
7- Kişisel Başarısızlık	**R**							1	**,642**
	P								**,000**
	N								**75**
8- Tükenmişlik	**R**								1
	P								
	N								

** Beyaz renk çok zayıf ilişkiyi (r<0,10), gri renk zayıf ilişkiyi (0,09<r<0,30), sarı renk orta düzeyde ilişki (0,29<r<0,70), yeşil renk yüksek düzeyde ilişkiyi (0,69<r) göstermektedir.

* Anlamlı ilişkiler **koyu (bold)** olarak gösterilmiştir.

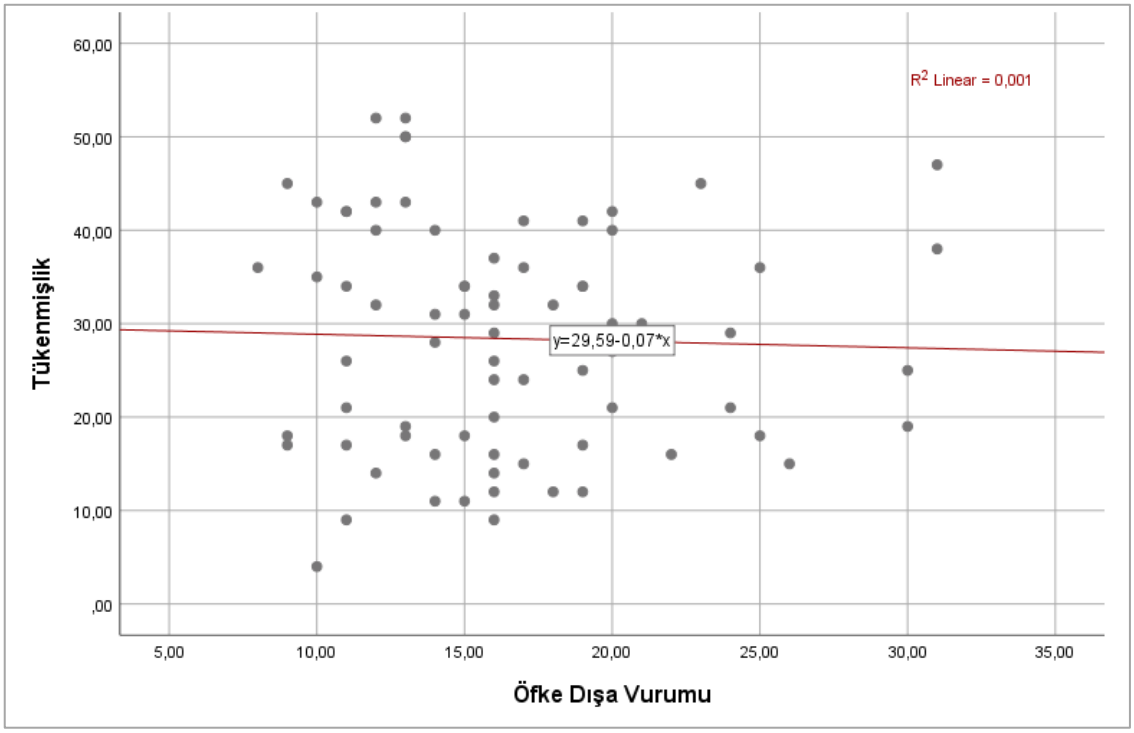

Şekil 1: Sürekli Öfke ve Tükenmişlik Arasındaki İlişki

Şekil 2: Öfke İçe Vurumu ve Tükenmişlik Arasındaki İlişki

Çocukların öfke dışa vurum düzeyleri ile çalışanların tükenmişlikleri arasında tükenmişlik alt boyutları da dahil olmak üzere çok zayıf düzeyde negatif ve anlamsız (p>0,05) bir ilişki bulunmaktadır. Öfkenin dışa vurumu arttığında, tükenmişlik çok zayıf bir ilişki ile anlamlı olmayan bir azalma göstermektedir (Şekil 3).

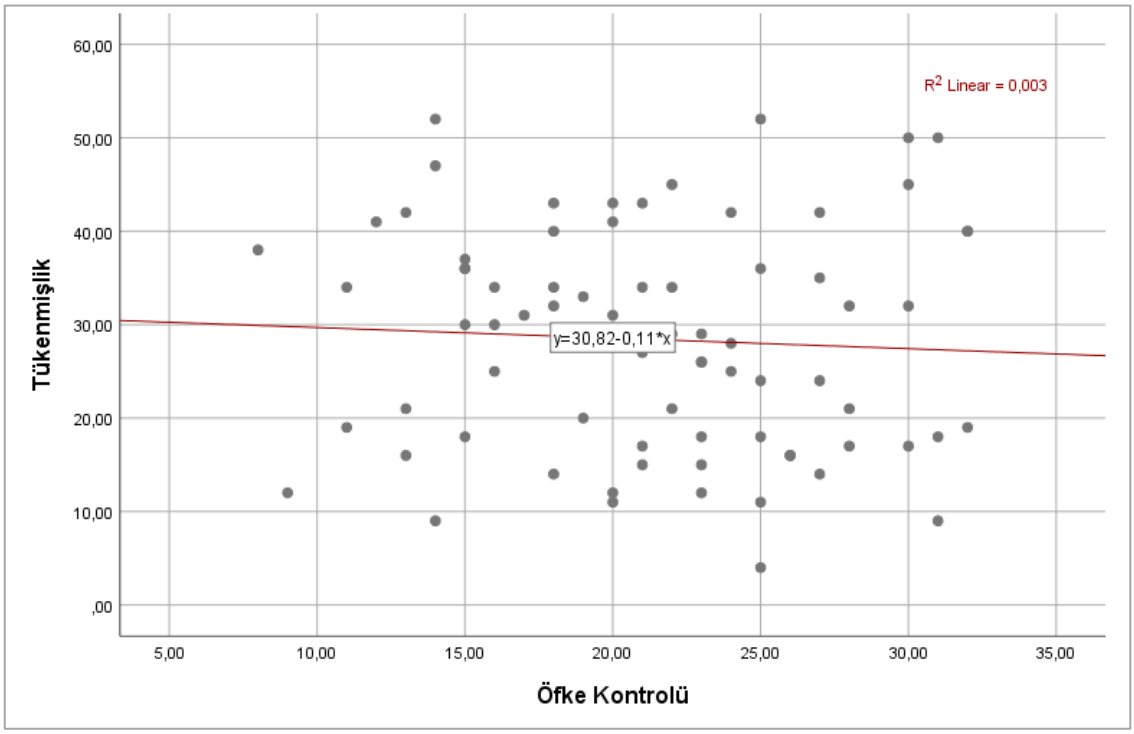

Şekil 3: Öfke Dışa Vurumu ve Tükenmişlik Arasındaki İlişki

Çocukların öfke kontrol düzeyleri ile çalışanların tükenmişlikleri arasında tükenmişlik alt boyutları da dahil olmak üzere anlamsız (p>0,05) bir ilişki bulunmaktadır. Bunlardan duygusal tükenme ile olan zayıf ve negatif, duyarsızlaşma ile olan çok zayıf ve negatif, kişisel başarısızlıkla olan çok zayıf ve pozitif, genel olarak tükenmişlik ile olan ise çok zayıf ve negatiftir. Yani, öfke kontrolü arttığında; duygusal tükenme zayıf bir ilişki ile anlamlı olmayan bir azalma, duyarsızlaşma çok zayıf bir ilişki ile anlamlı olmayan bir azalma, kişisel başarısızlık çok zayıf bir ilişki ile anlamlı olmayan bir artma ve genel olarak tükenmişlik çok zayıf bir ilişki ile anlamlı olmayan bir azalma göstermektedir (Şekil 4).

Öte yandan, çocukların sürekli öfke düzeyleri ile öfke dışa vurumu ve öfke kontrolü düzeyleri arasında orta düzeyde anlamlı (p<0,05) ilişki tespit edilmiştir. Bunlardan öfke dışa vurumu ile olan pozitif, öfke kontrolü ile olan ise negatiftir. Yani çocukların sürekli öfkeleri arttıkça öfke dışa vurumları anlamlı olarak artmakta, öfke

kontrolleri ise anlamlı olarak azalmaktadır. Ayrıca, öfke dışa vurumu ile öfke kontrolü arasında da orta düzeyde negatif ve anlamlı ilişki bulunmaktadır. Öfke dışa vurumu veya kontrolünden biri arttığında diğeri anlamlı olarak azalmaktadır.

Şekil 4: Öfke Kontrolü ve Tükenmişlik Arasındaki İlişki

Personelin ise duygusal tükenme ve duyarsızlaşmaları ile genel olarak tükenmişlikleri arasında güçlü pozitif ve anlamlı bir ilişki bulunmaktadır. Yani bunlardan biri arttığında diğerleri de anlamlı ve güçlü bir artış göstermektedir. Bunun yanında, duygusal tükenme ile duyarsızlaşma arasında ve kişisel başarısızlıkla tükenmişlik arasında orta düzeyde pozitif ve anlamlı ilişki bulunmaktadır. Değişkenlerden birindeki artış diğerlerinde de orta düzeyde ve anlamlı bir artışa neden olmaktadır.

3.2. YORUMLAR

Bu araştırmada Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı'na bağlı kuruluşlarda koruma ve bakım altında bulunan çocukların sürekli öfke ve öfke ifade tarzları ile çalışanların tükenmişlik düzeyleri arasındaki ilişki incelenmiştir. Elde edilen

veriler uygun istatistiksel yöntemlerle hesaplanmış ve çalışmanın bulguları bu bölümde yorumlanmıştır.

Araştırma sonucunda kuruluş bakımında bulunan çocukların sürekli öfke puanlarının 22,35, içte tutulan öfke puanlarının 17,01, dışa vurulan öfke puanlarının 16,41 ve öfke kontrol puanlarının 21,41 aralığında yer aldığı görülmüştür. Çocukların sürekli öfke puanlarının yüksek olmasının nedeni ailelerinden ayrı yaşamalarına bağlı olarak ailelerine olan öfkeleri gösterilebilir. Nitekim kurum bakımında olan ve ailesi ile birlikte kalan 13-18 yaş arası çocuklarda sürekli öfke ile depresyon düzeyleri arasındaki ilişkiyi inceleyen Yıldırım (2005)'ın çalışması da bu düşünceyi destekler niteliktedir. Yıldırım'ın çalışmasının sonucunda kuruluş bakımında bulunan çocukların sürekli öfke ve öfke ifade tarzı puanları, aileleri ile birlikte kalan çocukların puanlarından yüksek bulunmuştur. Tambağ (2004)'ın çalışmasına bakıldığında da yetiştirme yurdunda yaşayanlarda dünyaya ve diğerlerine yönelik öfke puanının ailesi ile birlikte yaşayanlardan daha yüksek bulunduğu görülmektedir. Çocukların sürekli öfke puanlarının yüksek bulunmasının nedeni olarak aile yoksunluğu, yaşam alanlarını çok sayıda çocukla paylaşmaları gösterilebilirken, öfke kontrol puanlarının diğer alt ölçeklere göre yüksek bulunmasının nedeni olarak çocukların öfkelerini kontrol etmelerine yönelik meslek elemanları tarafından yapılan bireysel görüşme ve çalışmalar gösterilebilir.

Yetiştirme yurtlarında ve ailelerinin yanında kalan ilköğretim 2. kademe öğrencilerinin çatışma çözme davranışı ile öfke ifade stillerini incelemeyi amaçlayan Yıldırım (2006)'ın çalışmasının sonuçlarına bakıldığında da benzer bulgular elde edildiği, çocukların sürekli öfke ve öfke kontrol puanlarının diğer alt ölçeklere kıyasla yüksek bulunduğu ve bu yönüyle araştırma bulgularını destekler nitelikte olduğu görülmektedir.

Elde edilen bulgular incelendiğinde çocukların korunma altına alınma nedeni, sağlık kurulu/engel tanısı, ziyaretçi, yatılı izne gitme, madde kullanımı değişkenleri ile sürekli öfke ve öfke ifade tarzları arasında anlamlı bir ilişki bulunmadığı, yaş, korunma altında bulunma süresi, psikiyatrik takip durumu, ailede psikiyatrik/zihinsel yetersizlik tanısı bulunma durumu ile sürekli öfke puanları arasında anlamlı ilişki bulunduğu anlaşılmaktadır.

Alan yazındaki bazı araştırmalara bakıldığında yaş değişkeni ile öfke ifade tarzı arasındaki ilişkiyi inceleyen araştırmalarda farklı bulgulara rastlanmaktadır. Tambağ (2004)'ın çalışmasında yaş değişkeni yetiştirme yurdunda yaşayan 14-18 yaş adölesanların çok boyutlu öfke ölçeğinden aldıkları puanlar arasında anlamlı bir fark yaratmamıştır. Yıldırım (2006)'ın 13-15 yaş çocuklarla yapmış olduğu çalışmasında da yaş değişkeni ile öfke ifade stili arasında anlamlı ilişki bulunmamıştır. Bu durumun örneklem grubunun yaş aralığındaki farklılığından kaynaklandığı düşünülebilir. Araştırmamız örneklem grubunun 11-14 yaş aralığındaki çocuklardan oluştuğu, 14 yaş çocukların sürekli öfke puanlarının 12 ve 13 yaş çocukların sürekli öfke puanlarından yüksek saptandığı göz önünde bulundurulduğunda, ön ergenlik döneminden ergenlik dönemine geçiş yaşayan bireylerin sürekli öfkelerinde artış olduğu yorumu yapılabilir. Nitekim boşanmış ve boşanmamış aileye sahip ergenlerin öfke ifade tarzlarını karşılaştıran Alkış (2016)'ın çalışmasında 13 yaş ergenlerin sürekli öfke puanlarının 11 yaşındakilerden yüksek bulunduğu ve araştırmamız sonuçlarını bu yönüyle destekler nitelikte olduğu görülmektedir.

Kuruluş bakımında bulunma süresi değişkenine bakıldığında 6 yıl ve üstü sürede kuruluşlarda kalan çocukların sürekli öfkesinin 0-1 yıl kalanlardan yüksek olduğu görülmektedir. Tambağ (2004)'ın çalışmasında da yetiştirme yurdunda yaşayan adölesanların yurtta kalma sürelerine göre ciddiye alınmama, dünyaya yönelik öfke, diğerlerine yönelik öfke puanlarında 7–12 yıldır yurtta kalanların 0-6 yıldır yurtta kalanlardan daha yüksek puan aldığı sonucuna ulaşılmıştır. Bu durum çocukların kuruluşlarda çok sayıda birey ile aynı evi paylaşma, bakım elemanı ve grup sorumlularının değişimi ile sağlıklı bağlanma yaşayamama, aileden ayrı kalma gibi kuruluş bakımının dezavantajlarına uzun süre maruz kalması ile açıklanabilir.

Korunma altına alınma nedeni değişkeni ile öfke ifade tarzı arasında anlamlı ilişkinin bulunmadığı çalışmamızda, çocukların kuruluş bakımına alınma nedenlerine bakıldığında ihmal ve anne-babanın boşanmasının yüzdelik dilimde büyük pay aldığı görülmektedir. Alkış (2016)'ın boşanmış ve boşanmamış aileye sahip ergenlerde denetim odağı ve öfke ifade tarzlarını karşılaştırdığı araştırmasında, araştırmamızla benzer sonuca ulaştığı ve anne-baba boşanma durumuna göre ergenlerin öfke ifade tarzlarında anlamlı bir farkın bulunmadığı görülmektedir. Fiyakalı (2008)'nın

çalışmasında ise araştırmamızdan farklı olarak anne-baba boşanma durumu ve anne tutum düzeyi ortak etkisinin öğrencilerin sürekli öfke ve öfke kontrol tarzlarında; anne-baba boşanma durumu ve baba tutum düzeyi ortak etkisinin ise öğrencilerin sürekli öfke, öfke dışta ve öfke kontrol tarzlarında anlamlı fark yarattığı görülmektedir. Kurum bakımında kalan çocuklarla koruyucu aile yanında kalan çocukların benlik saygısı ve psikososyal gelişimleri arasındaki farklılıkları inceleyen Yurdakul (2016)'un çalışmasında, kurum bakımında kalan çocukların psikososyal gelişimlerinin ve benlik saygısının öz aile yanından ayrılma nedeni değişkenine göre anlamlı farklılık göstermediği sonucuna ulaşılmıştır.

Çalışmamızın bulgularına bakıldığında sağlık kurulu/engel tanısı değişkeni ile öfke ifade tarzı arasında anlamlı farklılık bulunmadığı, ancak psikiyatrik takip durumu değişkeni ile öfke ifade tarzı arasında anlamlı farklılık bulunduğu, psikiyatrik takibi olan çocukların sürekli öfke puanlarının tanısı bulunmayan çocuklardan yüksek olduğu görülmektedir. Alan yazındaki çalışmalara bakıldığında Baltacı (2017)'nın öğrenme güçlüğü olan 55 ortaokul öğrencisi ve öğrenme güçlüğü olmayan 55 ortaokul öğrencisinin özyeterlik algıları ile sürekli öfke ve öfke ifade tarzlarını incelediği araştırmasında, öğrenme güçlüğü olan öğrencilerde içe yönelik öfke puanları yüksek bulunurken, öğrenme güçlüğü olmayan öğrencilerin ise öfke kontrol puanlarının daha yüksek olduğu görülmüştür. Araştırma sonuçlarındaki farklılığın örneklem grubunun büyüklüğündeki farklılıktan kaynaklandığı söylenebilir. Erdem ve arkadaşlarının (2008) çalışmasında ise yaygın anksiyete bozukluğu hastalarında sürekli öfke düzeyinin ve içe dönük öfke, dışa dönük öfke alt ölçek puanlarının sağlıklı kontrol grubundan yüksek ve öfke kontrolünün kontrol grubuna göre düşük olduğu saptanmıştır. Lise öğrencilerinde saldırganlık ve öfke düzeylerinin dikkat eksikliği ve hiperaktivite bozukluğu (DEHB) belirtileri ile ilişkisini inceleyen Saydanoğlu (2011)'nun bulgularında öfke ve saldırganlık düzeyi yüksek olan öğrencilerin DEHB belirtilerini daha fazla gösterdikleri görülmektedir. Her iki araştırmanın, psikiyatri takibi bulunan çocuklarda sürekli öfke düzeyinin yüksek olarak saptandığı çalışmamız bulgularıyla örtüştüğü görülmektedir.

Elde edilen bulgulara bakıldığında çocukların ziyaret durumu ve yatılı izne gitme sıklığı ile öfke ifade tarzları arasında farklılık bulunmadığı görülmektedir. Tambağ (2004)'ın çalışmasına baktığımızda bulgularımızın aksine çocukların ziyaret

durumu ile öfke puanları arasında ilişki bulunduğu, yetiştirme yurdunda yaşayan adölesanlardan ziyaretçisi gelenlerin, saldırgan davranışlar ve diğerlerine yönelik öfke puanlarının, ziyaretçisi gelmeyenlere göre yüksek olarak saptandığı görülmüştür. Yurdakul (2016)'un çalışmasında ise anne-babanın kurum bakımında bulunan çocuğunu ziyaret etme sıklığı değişkeni ile çocuğun benlik saygısı arasında anlamlı bir fark bulunmazken, annenin ziyaret sıklığı ile çocukların psikososyal gelişimleri arasında anlamlı ilişki bulunmuş, annenin görüşmemesi durumunda çocuğun psikososyal gelişim düzeyinin düşük olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Araştırma sonuçlarındaki madde kullanım durumlarına bakıldığında, örneklem grubunda madde kullanımı olan çocuğun bulunmadığı, çocukların ailelerinde madde kullanımı bulunan birey sayısının düşük olduğu, çocuk ve aile madde kullanımı değişkenleri ile öfke tarzı arasında anlamlı farlılık olmadığı görülmektedir. Ailede psikiyatrik tanı almış veya zihinsel yetersizlik tanısı almış birey bulunma durumu ile öfke ifade tarzları arasındaki ilişki incelendiğinde ise ailesinin tanı durumu bilinmeyen çocukların sürekli öfke puanlarının, ailesinde tanı bulunan çocukların sürekli öfke düzeylerinden yüksek olduğu anlaşılmaktadır. Ailedeki psikiyatrik/zihinsel tanı durumunun anne-baba tutumunda etkili olduğu ve bunun sonucu olarak çocuğun sürekli öfke düzeyinin yüksek olduğu söylenebilir. Öfke ifade tarzının yordayıcısı olarak anne-baba tutumunu inceleyen Acar (2015)'ın çalışmasına bakıldığında anne babanın ilgisiz oluşu, kabullenici olmayıp reddedici tutum sergilemesi, psikolojik özerkliği desteklemeyen yaklaşıma sahip olmasının ergenlerde sürekli öfkenin yüksek olmasına yol açtığı görülmektedir. Sağır (2016)'ın araştırmasında da anne baba tutumunun ergenlerin öfke ifade tarzlarında etkili olduğu, ailelerin demokratik tutum düzeyi yükseldikçe ergenlerin sürekli öfke düzeyinin azaldığı, otoriter ve koruyucu/istekçi tutum düzeyi yükseldikçe ergenlerin sürekli öfke düzeyinin arttığı sonucuna varılmıştır.

Araştırmadan elde edilen Maslach Tükenmişlik Ölçeği puanlarına bakıldığında çalışanların ortalama olarak duygusal tükenmişlik ve duyarsızlaşma düzeylerinin düşük, kişisel başarısızlık düzeyinin yüksek olduğu görülmektedir. Çalışanların duygusal tükenmişlik ve duyarsızlaşma düzeylerinin düşük olmasının nedeni olarak, yaptıkları işin güçlüğüne yönelik farkındalığı yüksek olan ve ortak paydada bir araya gelebilen çalışanlar arasındaki iş birliği ve yardımlaşma gösterilebilirken, kişisel başarısızlığın

yüksek olarak saptanmasının nedeni olarak takdir edilmeme, onaylanmama gösterilebilir. Gürsoy (2016)'un araştırmasına baktığımızda çalışanların örgüt yararı için en etkili ve olumsuz sonuçları en az olan samimi davranışlar gösterdikleri, bu yüzden de tükenmişliklerinin az olduğu sonucuna varıldığı görülmektedir. Alan yazındaki araştırmalar incelendiğinde kişisel başarısızlığın yüksek olarak saptandığı, araştırmamızı destekler nitelikte çalışmaların mevcut olduğu görülmektedir. Yağcı (2017)'nin araştırmasında çalışanların kişisel başarısızlık boyutunda orta düzeyde tükenmişlik yaşadığı, duygusal tükenme ve duyarsızlaşma boyutlarında ise araştırmamızda olduğu gibi düşük düzeyde tükenmişlik yaşadığı bulunmuştur.

Çalışanların demografik özellikleri ile tükenmişlik düzeyleri arasındaki ilişki incelendiğinde yaş, cinsiyet, eğitim düzeyi, gelir düzeyi, çalışma süresi değişkenleri ile tükenmişlik arasında anlamlı ilişki bulunmazken personelin çalışma alanlarına göre tükenmişlik düzeylerinin farklılaştığı anlaşılmaktadır. Bakım elemanları ve ev sorumlularının iş doyumu ve tükenmişlik düzeylerini inceleyen Aslan ve Erbay (2017)'ın çalışmasına baktığımızda personelin sosyo-demografik özelliklerinin iş doyumu ve tükenmişlik düzeyine etkisinin oldukça az olduğu görülmekte ve bu yönüyle çalışmamızı destekler nitelikte olduğu anlaşılmaktadır. Bunun yanında demografik özelliklerin tükenmişlik alt boyutları üzerinde etkili olduğunu ortaya koyan araştırmalar da mevcuttur. Yetiştirme yurtları ve yuvalarda görev yapan personelin tükenmişlik düzeylerini inceleyen Jusuf (2007)'un araştırma bulgularına bakıldığında çalışma alanının tükenmişlik düzeyi üzerinde etkili olduğu ve bakım elemanlarının duygusal tükenmişlik düzeylerinin yüksek olarak saptandığı görülmektedir. Yağcı (2017)'nın çalışmasında duyarsızlaşma alt ölçeği boyutunda tükenmişliğin cinsiyet açısından farklılık gösterdiği, bu boyutta kadınların erkeklere göre anlamlı düzeyde daha fazla tükenmişlik yaşadığı belirlenmiştir. Gürsoy (2016)'un araştırmasında ise en çok kişisel başarı hissi yaşayan yaş grubunun 36-40 yaş aralığında bulunduğu, en az kişisel başarı hissi yaşayan yaş grubunun ise 26-30 yaş aralığında yer aldığı saptanmıştır. Araştırma sonuçlarındaki farklılığın örneklem gruplarının özelliklerinden kaynaklandığı söylenebilir.

Çalışmadaki veriler incelendiğinde duygusal tükenmişlik düzeyinin çalışma alanına göre farklılıklar gösterdiği, sağlık personelleri ve sosyal servis çalışanlarının

duygusal tükenmişlik düzeylerinin diğer personellerden daha fazla olduğu görülmektedir. Çalışmanın yapıldığı kuruluşlarda sağlık personeli olarak sadece hemşirelerin bulunduğu öğrenilmiş, aile hekimi ve branş doktorlarına gereksinim duyulduğu düşünülmüştür. Mevcut sağlık personellerinin kuruluşlarda kalan çocuk sayılarıyla kıyaslandığında yetersiz olduğu ve buna bağlı olarak duygusal tükenmişliklerinin yüksek olabileceği söylenebilir. Çocuk gelişimci ve psikologlardan oluşan sosyal servis çalışanlarının kuruluşlarda kalan çocuklarla birlikte, çocukların aile/akrabaları, bakım elemanları, grup sorumlusu/öğretmenler, sağlık personelleri, diğer kurum ve kuruluş personelleri ile koordineli bir şekilde çalışma halinde olmalarından ve iş yükü fazlalığından kaynaklı olarak duygusal tükenmişliklerinin yüksek olduğu düşünülebilir.

Araştırmada sürekli öfke ve öfke ifade tarzı ile tükenmişlik değişkenleri arasındaki ilişkiye bakıldığında aralarında anlamlı farklılığın bulunmadığı görülmektedir. Bunun yanında sürekli öfke ve öfke ifade tarzı ölçeği alt boyutları arasında anlamlı farklılığın saptandığı, çocukların sürekli öfkeleri arttıkça öfke dışa vurumlarının arttığı, öfke kontrollerinin ise azaldığı, öfke dışa vurumu ile öfke kontrolü arasında negatif ilişkinin bulunduğu görülmüştür. Personelin ise duygusal tükenme ve duyarsızlaşmaları ile genel olarak tükenmişlikleri arasında güçlü pozitif ve anlamlı bir ilişki olduğu, duygusal tükenme ile duyarsızlaşma arasında ve kişisel başarısızlıkla tükenmişlik arasında orta düzeyde pozitif ve anlamlı ilişki olduğu saptanmıştır. Alan yazındaki araştırmalar incelendiğinde, öğretmenlerde sürekli öfke ve öfke ifade tarzları ile tükenmişlikleri arasındaki ilişkiyi inceleyen Ekinci (2013)'nin çalışmasının araştırma bulgularımızdan farklı sonuçlara ulaşıldığı anlaşılmaktadır. Çalışmasında sürekli öfke, dışa vurulan öfke, içte tutulan öfke ve öfke toplam puanları ile duygusal tükenmişlik, duyarsızlaşma ve tükenmişlik puanları arasında pozitif ve anlamlı ilişkiler, kişisel başarı arasında negatif yönlü ve anlamlı ilişki bulunmuştur. Kontrol altına alınmış öfke puanları ile duygusal tükenmişlik, duyarsızlaşma ve tükenmişlik toplam puanları arasında negatif; kişisel başarı puanları arasında ise pozitif yönlü ilişkiler bulunduğu görülmüştür. Araştırma sonuçlarındaki farklılığın örneklem grubunun farklı özelliklere sahip olmasından kaynaklandığı söylenebilir.

BÖLÜM 4. SONUÇ VE ÖNERİLER

Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı'na bağlı kuruluşlarda koruma ve bakım altında olan çocukların sürekli öfke ve öfke ifade tarzları ile bu kuruluşlarda çalışan personelin tükenmişlik düzeyleri arasındaki ilişkiyi tespit etmek amacıyla yürütülen bu araştırma ile ulaşılan sonuçlar aşağıdaki gibi özetlenebilir:

- Koruma veya bakım altındaki çocukların; sürekli öfke ile öfkelerini içe ve dışa vurma seviyeleri %35-41 aralığında ortanın altında, yaşadıkları öfkeleri çeşitli savunma mekanizmaları ile kontrol edebilme becerileri ise %56 ile orta düzeydedir.
- 14 yaşında olan çocukların sürekli öfkeleri 12-13 yaşında olanlardan, 6 yıl ve daha fazla süredir kuruluşta kalan çocukların sürekli öfkeleri 0-1 yıldır kalanlardan, psikiyatrik takip altındaki çocukların sürekli öfkeleri takip altında olmayanlardan ve ailesinde psikiyatrik/zihinsel yetersizlik tanısı olup olmadığı bilinmeyenlerin sürekli öfkeleri ailesinde bu tanı olanlardan anlamlı olarak daha fazladır.
- Bakım/korunma nedeni, sağlık kurulu tanısı, ziyaretçi veya yatılı/izinli gitme durumu ile ailede madde kullanımı olup olmaması ise çocukların öfkeleri ve öfkeyi ifade etme tarzları üzerinde anlamlı bir etkide bulunmamaktadır.
- Öte yandan, kuruluşlarda çalışan personelin duygusal tükenmişlik ve duyarsızlaşma düzeyleri düşükken, kişisel başarısızlıkları yüksek düzeydedir.
- Personelin tükenmişlik düzeyi, alt boyutlar da dahil olmak üzere cinsiyet, yaş, eğitim durumu, çalışma süresi ve gelir düzeyine göre anlamlı bir farklılık göstermemektedir.
- Ancak, çalışma alanı genel olarak tükenmişliği ve diğer alt boyutları anlamlı olarak etkilemese de duygusal tükenmişliği anlamlı olarak farklılaştırmaktadır. Sağlık ve sosyal servis personelinin duygusal tükenmişlik düzeyi diğer birimlerden daha fazladır ve grup sorumlusu/öğretmenlerden anlamlı farklılık göstermektedir.

- Çocukların sürekli öfke durumları ile çalışanların tükenmişlikleri arasında tükenmişlik alt boyutları da dahil olmak üzere çok zayıf düzeyde pozitif ve anlamsız bir ilişki bulunmaktadır. Yani birlikte artma olsa da istatistiksel olarak anlamlı değildir.

Çalışmadan elde edilen tüm sonuçlar göz önünde bulundurulduğunda aşağıda belirtilen öneriler getirilebilir.

- Ailelerin çocuklarının bakım ve sorumluluklarını yerine getirebilmelerine yönelik eğitim programları düzenlenmeli, danışmanlık hizmetiyle daha fazla desteklenerek çocukların kuruluş bakımına alınmasının önüne geçilmeye çalışılmalı,
- Kuruluş bakımının dezavantajları düşünülerek koruyucu aile hizmet modeli yaygınlaştırılmalı, televizyon, gazete, radyo gibi kitle iletişim araçları ile sosyal medya kullanılarak hizmet modelinin önemi anlatılmalı,
- Fırtınalı ve stresli bir dönem olarak bilinen ergenlik ve gelişimsel özellikleri hakkında, çatışma ve problem çözme konularında kuruluşlarda çalışan personeller bilgilendirilmeli,
- Çocukların kendilerini daha iyi tanımaları, öfke yönetimini sağlamaları, olumlu davranış geliştirmelerini sağlamak için psikolojik danışmanlık, rehberlik hizmetlerinden yararlandırılmalı,
- Kuruluşlardaki özel eğitim gereksinimli çocuklar ile psikiyatrik takipli çocuklar göz önünde bulundurularak, kuruluşlara özel eğitim öğretmenliği, çocuk ve ergen psikiyatrisi gibi meslek gruplarından personel alımı sağlanmalı,
- Kuruluşlarda çalışan personellerin tükenmişliklerini azaltıp iş doyumu ve motivasyonlarının artması için çalışma koşullarında düzenlemeler yapılmalı, süpervizyon çalışmaları yürütülmeli,
- Çocukların psikososyal gelişimlerinin desteklenmesi, sosyal ve sportif faaliyetlere katılımının sağlanmasına yönelik sivil toplum kuruluşları ve gönüllü kişilerle işbirliği yapılmalı, çocuklara yönelik projeler yürütülmeli,
- Alan yazındaki araştırmalar göz önünde bulundurularak, kuruluş bakımında bulunan çocuklar ile çalışanlar arasındaki ilişkiyi inceleyen araştırmalar yapılmalıdır.

EK'LER

EK 1. SÖÖTÖ

I. BÖLÜM

YÖNERGE: Aşağıda kişilerin kendilerine ait duygularını anlatırken kullandıkları bir takım ifadeler verilmiştir. Her ifadeyi okuyun, sonra da genel olarak nasıl hissetiğinizi düşünün ve ifadelerin sağ tarafındaki sayılar arasında sizi en iyi tanımlayanı seçerek üzerine (X) işareti koyun. Doğru ya da yanlış cevap yoktur.

1. Hiç

2. Biraz

3. Oldukça

4. Tümüyle

	Hiç			Tümüyle
1. Çabuk parlarım.	(1)	(2)	(3)	(4)
2. Kızgın mizaçlıyımdır.	(1)	(2)	(3)	(4)
3. Öfkesi burnunda bir insanım.	(1)	(2)	(3)	(4)
4. Başkalarının hataları, yaptığım işi yavaşlatınca kızarım.	(1)	(2)	(3)	(4)
5. Yaptığım iyi bir işten sonra takdir edilmemek canımı sıkar.	(1)	(2)	(3)	(4)
6. Öfkelenince kontrolümü kaybederim.	(1)	(2)	(3)	(4)
7. Öfkelendiğimde ağzıma geleni söylerim.	(1)	(2)	(3)	(4)
8. Başkalarının önünde eleştirilmek beni çok hiddetlendirir.	(1)	(2)	(3)	(4)
9. Engellendiğimde içimden birilerini vurmak gelir.	(1)	(2)	(3)	(4)
10. Yaptığım iyi bir iş kötü değerlendirildiğinde çılgına dönerim.	(1)	(2)	(3)	(4)

II. BÖLÜM:

YÖNERGE: Herkes zaman zaman kızgınlık veya öfke duyabilir. Aşağıda, kişilerin öfke ve kızgınlık tepkilerini tanımlarken kullandıkları ifadeleri göreceksiniz. Her bir ifadeyi okuyun ve öfke ve kızgınlık duyduğunuzda genelde ne yaptığınızı düşünerek o ifadenin yanında sizi en iyi tanımlayan sayının üzerine (X) işareti koyarak belirtin. Doğru veya yanlış cevap yoktur.

1. Hiç

2. Biraz

3. Oldukça

4. Tümüyle

ÖFKELENDİĞİMDE VEYA KIZDIĞIMDA...	Hiç			Tümüyle
11. Öfkemi kontrol ederim.	(1)	(2)	(3)	(4)
12. Kızgınlığımı gösteririm.	(1)	(2)	(3)	(4)
13. Öfkemi içime atarım.	(1)	(2)	(3)	(4)
14. Başkalarına karşı sabırlıyımdır.	(1)	(2)	(3)	(4)
15. Somurtur ya da surat asarım.	(1)	(2)	(3)	(4)

ÖFKELENDİĞİMDE VEYA KIZDIĞIMDA...	Hiç			Tümüyle
16. İnsanlardan uzak dururum.	(1)	(2)	(3)	(4)
17. Başkalarına iğneli sözler söylerim.	(1)	(2)	(3)	(4)
18. Soğukkanlılığımı korurum.	(1)	(2)	(3)	(4)
19. Kapıları çarpmak gibi şeyler yaparım.	(1)	(2)	(3)	(4)
20. İçin için köpürürüm ama gösteremem.	(1)	(2)	(3)	(4)

ÖFKELENDİĞİMDE VEYA KIZDIĞIMDA...	Hiç			Tümüyle
21. Davranışlarımı kontrol ederim.	(1)	(2)	(3)	(4)
22. Başkalarıyla tartışırım.	(1)	(2)	(3)	(4)
23. İçimde, kimseye söylemediğim kinler beslerim.	(1)	(2)	(3)	(4)
24. Beni çileden çıkaran herneyse saldırırım.	(1)	(2)	(3)	(4)
25. Öfkem kontrolden çıkmadan kendimi durdurabilirim.	(1)	(2)	(3)	(4)

ÖFKELENDİĞİMDE VEYA KIZDIĞIMDA...	Hiç			Tümüyle
26. Gizliden gizliye insanları epeyce eleştiririm.	(1)	(2)	(3)	(4)
27. Belli ettiğimden daha öfkeliyimdir.	(1)	(2)	(3)	(4)
28. Çoğu kimseye kıyasla daha çabuk sakinleşirim.	(1)	(2)	(3)	(4)
29. Kötü şeyler söylerim.	(1)	(2)	(3)	(4)

30. Hoşgörülü ve anlayışlı olmaya çalışırım. (1) (2) (3) (4)

ÖFKELENDİĞİMDE VEYA KIZDIĞIMDA...	Hiç			Tümüyle
31. İçimden insanların farkettiğinden daha fazla sinirlenirim.	(1)	(2)	(3)	(4)
32. Sinirlerime hakim olamam.	(1)	(2)	(3)	(4)
33. Beni sinirlendirene, ne hissetiğimi söylerim.	(1)	(2)	(3)	(4)
34. Kızgınlık duygularımı kontrol ederim.	(1)	(2)	(3)	(4)

EK 2. ÇOCUKLAR İÇİN DEMOGRAFİK FORM

1)Çocuğun Yaşı: 9yaş ( ) 10yaş ( ) 11yaş( ) 12yaş( ) 13yaş( ) 14yaş( ) 15yaş( )

2)Çocuk ne kadar süredir koruma ve bakım altında? 0-1yıl ( ) 2-3yıl( ) 4-5yıl( ) 6-7yıl( ) 8-9yıl ( ) 10-11yıl( ) 11yıl üstü( )

3)Çocuğun korunma altına alınma nedeni nedir?

- Anne ve/veya baba vefat ( )
- Anne ve/veya baba terk ( )
- Anne ve baba boşanma ( )
- Ailenin ekonomik yetersizliği ( )
- Duygusal/fiziksel/cinsel istismar ( )
- İhmal ( )
- Refakatsiz sığınmacı çocuk ( )

4)Çocuğun sağlık kurulu raporu/engel raporu tanısı nedir?

- Raporu yok ( )
- Zihinsel Yetersizlik ( )
- Özel Öğrenme Güçlüğü ( )
- Diğer…….

5)Çocuğun psikiyatrik takibi var mı? Yok ( ) Var( )tanısı……

6)Çocuğu kimler kuruluşta ziyaret ediyor?

- Ziyaretçisi yok ( )

- Anne ve/veya baba ( )
- Kardeş ( )
- Akraba ( )
- Gönüllü/misafir Aile ( )

7)Anne-baba, kardeş, akraba, gönüllü-misafir ailesine ne sıklıkla yatılı izinli olarak gidiyor?

- Yatılı izinli olarak gitmiyor ( )
- Haftalık periyotlarla ( )
- Aylık periyotlarla ( )
- 3 aylık periyotlarla ( )
- 6 aylık periyotlarla ( )
- Yıllık periyotlarla ( )

8)Çocuğun madde kullanımı var mı, var ise ne kullanıyor?

- Madde kullanımı yok ( )
- Sigara ( )
- Alkol ( )
- Uyuşturucu madde ( )
- Uçucu madde ( )

9)Çocuğun ailesinde madde kullanımı olan birey var mı?

Var ( ) Yok ( ) Bilinmiyor ( )

10)Çocuğun ailesinde psikiyatrik tanı almış ve ya zihinsel yetersizlik tanısı almış birey var mı?

Var ( ) Yok ( ) Bilinmiyor ( )

EK 3. MASLACH TÜKENMİŞLİK ÖLÇEĞİ

	Hiçbir Zaman	Nadiren	Bazen	Genellikle	Her zaman
1- İşimden soğuduğumu hissediyorum.					
2- İş dönüşü kendimi ruhen tükenmiş hissediyorum.					
3- Sabah kalktığımda bir gün daha bu işi kaldıramayacağımı hissediyorum.					
4- işim gereği karşılaştığım insanların ne hissettiğini hemen anlarım.					
5- işim gereği karşılaştığım bazı kimselere sanki insan değillermiş gibi davrandığımı fark ediyorum.					
6- Bütün gün insanlarla uğraşmak benim için gerçekten çok yıpratıcı					
7- İşim gereği karşılaştığım insanların sorunlarına en uygun çözüm yollarını bulurum.					
8- Yaptığım işten tükendiğimi hissediyorum					
9- Yaptığım iş sayesinde insanların yaşamına katkıda bulunduğuma inanıyorum.					
10- Bu işte çalışmaya başladığımdan beri insanlara karşı sertleştim.					
11- Bu işin beni giderek katılaştırmasından korkuyorum.					
12- Çok şeyler yapabilecek güçteyim.					
13- işimin beni kısıtladığını hissediyorum.					
14- işimde çok fazla çalıştığımı hissediyorum.					
15- işim gereği karşılaştığım insanlara ne olduğu umurumda değil.					
16- Doğrudan doğruya insanlarla çalışmak bende çok fazla stres yaratıyor.					
17- işim gereği karşılaştığım insanlarla aramda rahat bir hava yaratırım.					
18- İnsanlarla yakın bir çalışmadan sonra kendimi canlanmış hissederim.					
19- Bu işte birçok kayda değer başarı elde ettim.					
20- Yolun sonuna geldiğimi hissediyorum.					
21- işimdeki duygusal sorunlara serinkanlılıkla yaklaşırım.					
22- işim gereği karşılaştığım insanların bazı problemlerini sanki ben yaratmışım gibi davrandıklarını hissediyorum.					

EK 4. ÇALIŞANLAR İÇİN DEMOGRAFİK FORM

1)Cinsiyetiniz Kadın( ) Erkek ( )

2)Yaşınız:

20-25yaş ( ) 26-30yaş( ) 31-35yaş( ) 36-40yaş( ) 41yaş ve üstü( )

3)Eğitim düzeyiniz:

- İlkokul mezunu ( )
- Ortaokul mezunu ( )
- Lise mezunu ( )
- Önlisans mezunu ( )
- Lisans mezunu ( )
- Yüksek Lisans mezunu ( )

4)Çalışma alanınız:

- Grup sorumlusu/öğretmen ( )
- Bakım/Temizlik Personeli ( )
- Sağlık Personeli ( )
- Sosyal Servis Personeli ( )

5)Aile ÇSH Bakanlığı'na bağlı kuruluşlarda çalışma süreniz:

0-1yıl ( ) 2-5yıl( ) 6-10yıl( ) 11-15yıl( ) 16yıl ve üstü ( )

6)Gelir düzeyiniz:

1000-2000 tl ( ) 2000-3000 tl ( ) 3000-4000 tl ( ) 4000-5000 tl( )

5000tl ve üstü ( )

EK-5 ETİK KURUL ONAYI

Sayı: EKK/2017/64 **22/09/2017**
Konu: Kübra BULUT: YL tez çalışması

T.C. MALTEPE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

İlgi: 14475162-302.08.01-609 sayılı 13.09.2017 tarihli yazınız.

İlgi yazınız ekinde sunulan Psikoloji Anabilim Dalı, Psikoloji (Gelişim Psikolojisi) Programı Tezli Yüksek Lisans öğrencilerinden Kübra BULUT tarafından gönderilen "Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığına Bağlı Kuruluşlarda Kalan Çocukların Öfke İfade Tarzları İle Çalışanların Tükenmişlik Düzeylerinin İncelenmesi" konulu tez önerisi ve ölçekleri 22/09/2017 tarihinde incelenerek T.C. Maltepe Üniversitesi Etik Kurulu Yönergesinin 6. maddesinde yazılı; **"bilimsel disipline bağlılık, yaşama saygı, zarar vermeme, olası zarar ve riskler konusunda tüm ilgilileri bilgilendirme, insan ve topluma sorumluluk"** gibi ilkelere uygun olduğuna; yayına temel oluşturan araştırmanın tasarım, planlama ve yürütülme aşamalarında katkıda bulunanlara yer verilmesi, eksiksiz ve doğru kaynak gösterilmesi, gereken biçim ve doğrulukta atıflarda bulunulması kaydıyla yapılmasının etik olarak uygun olduğuna; toplantıya katılan üyelerin oybirliği ile karar verilmiştir.

Bilgilerinizi ve gereğini saygılarımla arz/rica ederim.

Prof. Dr. Belma AKŞİT
Etik Kurulu Başkanı

Prof. Dr. Necla ÖZTÜRK
Üye

Prof. Dr. Nurgün OKTİK
Üye

Prof. Dr. Hacer KARANİSOĞLU
Üye

Prof. Dr. Nermin ÇELEN
Üye

Prof. Dr. Durmuş GÜNAY
Üye (Katılmadı)

Prof. Dr. Ahmet Zafer ÖZTEK
Üye

KAYNAKÇA

Acar, S., (2015).*Ön Ergenlerde Öfke İfade Tarzlarının Yordayıcısı Olarak Anne Baba Tutumu ve Örselenme Yaşantılarının İncelenmesi*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi)İstanbul Bilim Üniversitesi, İstanbul.

Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığından Koruyucu Aile Yönetmeliği (2012). 14.12.2012 tarih ve 28497 sayılı Resmi Gazete, Erişim Adresi: https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2012/12/20121214-2.htm

Aile ve Sosyal Politikalar İl Müdürlükleri Görev ve Çalışma Esasları Yönergesi, (23.04.2015). 31646 Sayılı Makam Onayı, Erişim Adresi: https://ailevecalisma.gov.tr/uploads/sgb/uploads/pages/yonergeler/il-mudurlukleri-gorev-ve-calisma-esaslari-yonergesi-23-4-2014.pdf

Alkış, L., (2016). *Boşanmış ve Boşanmamış Aileye Sahip Ergenlerde Denetim Odağı ve Öfke İfade Tarzlarının Karşılaştırılması*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi),İstanbul Ticaret Üniversitesi, İstanbul.

Allen, J.P., Moore C.M., Kuperminc G., Bell K. (1998). Attachment And Adolescent Psychosocial Functioning. *Child Development*,69,1406-1419.

Armutçuk, A. K. (2010). *Denizli Devlet Hastanesinde Çalışmakta Olan Hekim Dışı Sağlık Personelinde Tükenmişlik Sendromu ve İlişkili Değişkenler*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Pamukkale Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Halk Sağlığı Anabilim Dalı, Denizli.

Aslan, E., Erbay, E., (2017). Ankara Aile ve Sosyal Politikalar İl Müdürlüğüne Bağlı Çocuk Evlerinde Çalışan Bakım Elemanları ve Çocuk Evi Sorumlularının İş Doyumu ve Tükenmişlik Düzeyleri, *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*-2017/E.

Aydınlı, S., (2014). *Ergenlerin Öfke İfade Biçimleri, Sosyal Karşılaştırma Düzeyleri, Umutsuzluk Seviyeleri ve Çatışma Çözme Yaklaşımlarının İncelenmesi*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Haliç Üniversitesi, İstanbul.

Aytek, H., (1999). *Grup Rehberliğinin Orta Öğretim Basamağındaki Öğrencilerin Öfkeli Davranışlarının Kontrolü Üzerindeki Etkisi*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.

Balcıoğlu İ., Kılıç Ö. (2008). Şiddet Bir İletişim Biçimi Midir? *Dirim Tıp Gazetesi*, 83 (5), 93-97.

Baltacı, U.B., (2017). *Öğrenme Güçlüğü Olan ve Olmayan Ortaokul Öğrencilerinin Özyeterlik Algıları ile Sürekli Öfke ve Öfke İfade Tarzlarının İncelenmesi*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Selçuk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Eğitimi Bilimleri Anabilim Dalı, Konya.

Baydar, H., (2013). *İlkokul ve Ortaokulda Görev Yapan Beden Eğitimi Öğretmenlerinin Yaşam Doyumları ve Mesleki Tükenmişlik Düzeylerinin İncelenmesi*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Gazi Üniversitesi, Ankara.

Bayram, V., (2016). *Eğitim Çalışanlarının Tükenmişlik ve Depresyon Düzeylerinin İncelenmesi*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Beykent Üniversitesi, İstanbul.

Baysal, A., (1995). *Lise ve Dengi Okul Öğretmenlerinde Meslekte Tükenmişliğe Etki Eden Faktörler*, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.

Bolat, O. İ. (2017). İşletme Hizmet Verme Yatkınlığı ve Tükenmişlik İlişkisi: Çalışan Hizmet Verme Yatkınlığı ve Duygusal Emeğin Etkisi, 1. Baskı, Detay Yayınları.

Bulut, I. (1996). Genç Anne ve Çocuk İstismarı. Ankara: Bizim Büro.

Büyüköztürk, Ş. (2011). *Sosyal bilimler için veri analizi el kitabı*. Ankara: Pegem Akademi.

Büyüköztürk, Ş., Çokluk, Ö., ve Köklü, N. (2011). *Sosyal bilimler için istatistik*. Ankara: Pegem Akademi.

Cameron, G., Freymond, N. (2006). "Understanding İnternational Comparisons of Child and Family Welfare", Towards Positive Systems of Child and Family Welfare International Comparisons of Child Protection Family Service and Community Caring Systems, Toronto: University of Toronto Press.

Cılga, İ. (1989). Korunmaya Muhtaç Gençlerin Sorunları ve Yetiştirme Yurtları. Ankara: T. C. Başbakanlık Gençlik ve Spor Genel Müdürlüğü Yayınları.

Çelik, H. (2019). *Ergenlerde Bağlanma Stillerinin Öfke İfade Tarzı ve Anksiyete Belirtileri Üzerindeki Etkisi*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Beykent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Çelik, M., (2017). *Rehber Öğretmenlerin Tükenmişlik Düzeylerinin Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Toros Üniversitesi, Mersin.

Çocuk Destek Merkezleri Yönetmeliği, (2015). 29.03.2015 tarih ve 29310 sayılı Resmi Gazete, Erişim Adresi: https://ailevecalisma.gov.tr/uploads/chgm/uploads/pages/yonetmelikler/cocuk-destek-merkezleri-yonetmeligi.pdf

Çocuk Koruma Kanunu, (2005). 03.07.2005 tarih ve 5395 sayılı Resmi Gazete, Erişim Adresi: https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2005/07/20050715-1.htm

Çocuk Yuvaları Yönetmeliği, (1999). 07.01.1999 tarih ve 23576 sayılı Resmi Gazete, Erişim Adresi: https://ailevecalisma.gov.tr/uploads/chgm/uploads/pages/yonetmelikler/cocuk-yuvalari-yonetmeligi.pdf

Danışmanlık Tedbiri Kararlarının Uygulanma Usul ve Esasları Hakkında Tebliğ (2008). 25.10.2008 tarih ve 27035 Sayılı Resmi Gazete, Erişim Adresi: https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2008/10/20081025-6.htm

Dawson, C. (2015). *Araştırma yöntemlerine giriş* (Çev. A. Arı). Konya: Eğitim Yayıncılık.

Erdem, M., Çelik, C., Yetkin, S., Özgen, F., (2008). Yaygın Anksiyete Bozukluğunda Öfke Düzeyi ve Öfke İfade Tarzı, *Anadolu Psikiyatri Dergisi* 2008;9:203-207.

Ergin, C. (1995). Akademisyenlerde Tükenmişlik ve Çeşitli Stres Kaynaklarının İncelenmesi. *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, *12*(1–2), 37-50.

Erol, N. (2004). Yuva, Yetiştirme Yurtları Sorunun mu Yoksa Çözümün mü Parçası? Koruma Altındaki Çocuklar, Ankara Üniversitesi Çocuk Ruh Sağlığı ve Hastalıkları Anabilim Dalı Yayınları, Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.

Ekinci, N., (2013). *Öğretmenlerin Öfke İfade Tarzları ile Tükenmişlik Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Necmettin Erbakan Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı, Konya.

Espelage, D. L. (2002). Bullying In Early Adolescence: The Role Of The Peer Group. *Eric Clearinghouse on Elementary and Early Childhood Education*, 1-7.

Evlat Edinme Yönergesi, (2002). 01.08.2002 tarih ve 145 sayılı yönerge, Erişim Adresi: https://kms.kaysis.gov.tr/Home/Goster/25075

Fiyakalı, N.C., (2008). *Anne Babası Boşanmış ve Boşanmamış Lise Öğrencilerinin Sürekli Öfke Düzeyleri ve Öfke İfade Tarzlarının Bazı Değişkenler Açısından Karşılaştırılması*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı, Denizli.

Gültekin, F., (2011). İlköğretim İkinci Kademe Öğrencilerinin Öfke ve Saldırganlık Düzeylerinin Azaltılması, *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 41, 180-191.

Gümüş, Y.Y., Karabekiroğlu, K., (2018). Ergenlik Kuramları, Ergenlik Dönemi ve Ruhsal Bozukluklar, *Türkiye Klinikleri Çocuk Psikiyatrisi Dergisi,* 2018, p.17-21

Gürsoy, G., (2016). *Yalova Aile Sosyal Politikalar İl Müdürlüğü Çalışanlarının Duygusal Emek Davranışları ve Tükenmişlik Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Yalova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yalova.

Jusuf, S., (2007). *Yetiştirme Yurtlarında Ve Çocuk Yuvalarında Görev Yapan*

Personelin Tükenmişlik Düzeylerinin İncelenmesi, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Izgar, H., (2001). *Okul Yöneticilerinde Tükenmişlik Nedenleri Sonuçları ve Başa Çıkma Yolları*. Nobel Yayın Dağıtım. Ankara.

Karasar, N. (2016). *Bilimsel araştırma yöntemi: kavramlar, ilkeler, teknikler*. Ankara: Nobel Yayıncılık.

Karataş, Z., (2008). Lise Öğrencilerinde Öfke ve Saldırganlık, *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 17(8). ss.277-294.

Kaya, F., (2014), *Duygusal Emek İle Tükenmişlik ve İş Doyumu Arasındaki İlişkinin İncelenmesi: Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı'na Bağlı Huzurevlerinde Çalışan Yaşlı Bakım Personeline Yönelik Bir Araştırma*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Celal Bayar Üniversitesi, Manisa.

Kayaoğlu, M. (2017). Öfke Kontrolü, 31. Baskı, Nesil Yayınevi.

Kernberg, O. (2010). Sapıklıklarda ve Kişilik Bozukluklarında Saldırganlık, 2. Baskı, Metis Yayınları, 24-50

Kervancı, F., (2013). *Tükenmişlik Sendromunun Örgütsel Bağlılık ve İten Ayrılma Niyetine Etkisini Belirlemeye Yönelik Bir Araştırma*, (Yayınlanmamış Yüksek Doktora Tezi), Niğde Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Niğde.

Kızıldağ, B. (2019). *Türk liman sahalarında çalışan işçilerdeki örgütsel stres, mobbing ve mesleki tükenmişliğin incelenmesi*, (Yayınlanmamış Yüksek Doktora Tezi), Bahçeşehir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Korkut, A., (2017). *Engelli Bakım ve Rehabilitasyon Merkezlerinde Çalışan Bakım Elemanlarının Bağlanma Yönelimleri, Stresle Başa Çıkma Tarzları, Sosyal Destek Algıları, Psikolojik Belirtiler ve Bazı Demografik Özelliklerin Tükenmişlik İle İlişkisi*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi, İstanbul.

Koşar, N. (1992). Sosyal Hizmetlerde Aile ve Çocuk Refahı Alanı. Ankara: Yargıçoğlu Matbaası.

Kurtlar, C., (2009). *Engelli Okullarında Görev Yapan Beden Eğitimi Öğretmenlerinin Tükenmişlik Düzeyleri Üzerine Bir Araştırma*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Sakarya Üniversitesi, Sakarya.

Leither, M. P., Maslach, C. (2003). "Areas of Worklife: A Structures Approach to Organizational Predictors of Job Burnout", Emotional and Physiological Process and Positive Intervention Strategies Research in Occupational Stress and Well Being, Vol:3, 91-134.

Lieberman, M., Doyle A., Markeiwicz D. (1999). Developmental Patterns In Security Of Attachment To Mothers And Fathers In Late Childhood And Early Adolescence: Associations With Peer Relations, *Child Develop*, 70(1),202-213.

Mahon, N.E., Yarcheski, A. and Yarcheski T.J. (2003). Anger, Anxiety, and Depression in Early Adolescents From Intact and Divorced Families, *Journal of Pediatric Nursing*, 4:267-273.

Maslach, C. & Jackson, S. E. (1981). The Measurement of Experienced Burnout. Journal of Occupational Behavior, 2 (2), 99-113

Murat, M., (2000). *Sınıf Öğretmenlerinde 10 Yıllık Meslek Sürecinde Tükenmişliğin Gelişiminin Haritalanması ve Bazı Değişkenlere Göre İncelenmesi*, (Yayınlanmamış Doktora Lisans Tezi), Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Trabzon.

Özer, A. K., (1994). Sürekli Öfke (SL-ÖFKE) ve Öfke İfade Tarzı (ÖFKE-TARZ) Ölçekleri Ön Çalışması, *Türk Psikoloji Dergisi,* 9 (31). ss.26.

Özer, A. K., (2005). *Ben Değeri Tiryakiliği*. İstanbul: Sistem Yayınları.

Özer, R., (1998). *Rehber Öğretmenlerde Tükenmişlik Düzeyi*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Karadeniz Teknik Üniversitesi, Trabzon.

Özmen, D., Özmen, E., Çetinkaya, A. ve Akil, İ. Ö., (2016). Ergenlerde Sürekli Öfke ve Öfke İfade Tarzları, *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, 17: 66.

Polat, O. (2001). Çocuk ve Şiddet, 1. Baskı, İstanbul:Der Yayınevi.

Polat, O. (2007). Tüm Boyutlarıyla Çocuk İstismarı, 1. Baskı. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Saçar, B., (2007). *İlköğretim Sekizinci Sınıf Öğrencilerinin Öfke Tepkisiyle Arkadaş Bağlılığının İncelenmesi*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Çukurova Üniversitesi, Adana.

Sağır, D., (2016). *Ergenlerin Sürekli Öfke Ve Öfke İfade Tarzlarının Anne Baba Tutumlarıyla İlişkisi*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Çağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Psikoloji Anabilim Dalı, Mersin.

Salim, M., (2011). *Geçmişten Günümüze Türkiye'de Çocuk Koruma Politikaları ve Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi) Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi Anabilim Dalı, Isparta.

Santrock, J. W. (2014). Ergenlik. D. M. Siyez (Çev.). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.

Saydanoğlu, T., *Sağlık Meslek Lisesi Öğrencilerinin Saldırganlık ve Öfke Düzeylerinin Dikkat Eksikliği ve Hiperaktivite Bozukluğu Belirtileri ve Benlik Saygısı ile Olan İlişkisinin Araştırılması*, (Tıpta Uzmanlık Tezi), Kocaeli Üniversitesi, Tıp Fakültesi, Psikiyatri Anabilim Dalı, Kocaeli.

Set, T., Dağdeviren N., Aktürk Z., (2006). Ergenlerde Cinsellik, *Genel Tıp Dergisi*, 16(3), 137-141.

SHÇEK Ayni ve Nakdi Yardım Yönetmeliği (2011). 15.04.2011 tarih ve 27906

sayılı Resmi Gazete, Erişim Adresi: https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2011/04/20110415-10.htm

SHÇEK Kanunu (1983). 27.05.1983 tarih ve 18059 sayılı Resmi Gazete, Erişim Adresi: https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/18059.pdf

SHÇEK ve UNICEF (2010). Türkiye'de Çocuk İstismarı ve Aile İçi Şiddet Araştırması, Özet Rapor. Türkiye: T.C. Başbakanlık Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu ve Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu, Erişim Adresi:http://www.unicef.org.tr/files/bilgimerkezi/doc/cocuk-istismari-raporu-tr.pdf

Silver, M., Field, T., Sanders, C., & Diego, M. (2000). Angry Adoslescents Who Worry About Becoming Violent. *Adoloscence* , 663-670.

Soykan, Ç., (2003). Öfke ve Öfke Yönetimi, *Kriz Dergisi*, 11(2). ss.19.

Spielberger, C. D., Jacobs, G., Russell, S., ve Crane, R. S. (1983). Assessment of anger: The state-trait anger scale. *Advances in Personality Assessment*, 2, 159-187.

Strasmeier, W. (1992), Stress Among Teachers of Children With Mental Handicaps;International Journal of Rehabilitation Resarch; 15 (3) ss. 235-23

Şimşek, S., (2018). *Yetiştirme Yurdunda Kalan Ergenlerin Benlik Saygısı, Sosyal Destek Algıları ve Umutsuzluk Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Üsküdar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Tambağ, H., (2004). *Aileleri İle Birlikte Yetiştirme Yurtlarında Yaşayan Adölasanların Öfke İfade Etme Biçimleri*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Tatlıoğlu, K., Karaca, M. (2013). Öfke Olgusu Hakkında Sosyal Psikolojik Bir Değerlendirme, International Journal of Social Science, Vol:6, No:6, 1101-1123.

Toplu, N. Y., (2012), *Okul Öncesi Ve İlköğretim Öğretmenlerinin Tükenmişlik Düzeyleri*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Adnan Menderes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Aydın.

Tuna, F. (2016). *Sosyal bilimler için istatistik.* Ankara: Pegem Akademi.

Ulu, S., (2011). *Ergenlerde Algılanan Duygusal İstismar İle Sürekli Öfke Düzeyi ve Öfke İfade Biçimleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi) Maltepe Üniversitesi, İstanbul.

Yağcı, C., (2017). *Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı'na Bağlı Çocuk Refahı Kurumlarında Çalışan Sosyal Hizmet Uzmanlarının İş Yükleri ve Tükenmişlik Düzeyleri*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Hizmetler Anabilim Dalı, Kocaeli.

Yalçın, S., (2013), *İlköğretim Okulu Öğretmenlerinin Mesleki Tükenmişlik*

Düzeyleri İle Stres, Psikolojik Dayanıklılık Ve Akademik İyimserlik Arasındaki İlişki, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Yetiştirme Yurtlarının Kuruluş ve İşleyişine İlişkin Yönetmelik, (1995). 13.11.1995 tarih ve 22462 sayılı Resmi Gazete, Erişim Adresi: https://ailevecalisma.gov.tr/uploads/chgm/uploads/pages/yonetmelikler/yetistirme-yurtlarinin-kurulus-ve-isleyisine-iliskin-yonetmelik.pdf

Yıldırım, A., (2005). *Kurum Bakımında Olan ve Ailesi İle Birlikte Kalan 13-18 Yaş Arası Çocuklarda Sürekli Öfke İle Depresyon Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Fırat Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Elazığ.

Yıldırım, E., (2006). *Yetiştirme Yurtlarında ve Ailelerinin Yanında Kalan İlköğretim 2. Kademe Öğrencilerinin Çatışma Çözme Davranışı İle Öfke İfade Stillerinin İncelenmesi*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Yıldırım, F. (2007). İş Doyumu ve Örgütsel Adalet İlişkisi. *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, 62 (1).

Yılmaz, N., (2004). *Öfke İle Başa Çıkma Eğitiminin ve Grupla Psikolojik Danışmanın Ergenlerin Öfke ile Başa Çıkabilmeleri Üzerindeki Etkileri*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Hacettepe Üniversitesi, Ankara.

Yurdakul, A., (2016). *Aile Ve Sosyal Politikalar Bakanlığı'na Bağlı Kurum Bakımında Kalan Çocuklarla Koruyucu Aile Yanında Kalan Çocukların Benlik Saygısı ve Psikososyal Gelişimleri Arsındaki Farklılıkların İncelenmesi*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Gelişim Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Zorlu, E., 2017. *Öfke Denetimi Eğitim Programının Lise Öğrencilerinin Sürekli Öfke ve Öfke İfade Tarzlarına Etkisi*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Necmettin Erbakan Üniversitesi,Konya.

https://www.ailevecalisma.gov.tr/tr-tr/bakanlik/hakkinda/misyon-ve-vizyonumuz/